

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ КОРАБЛЕБУДУВАННЯ
ІМЕНІ АДМІРАЛА МАКАРОВА
НАВЧАЛЬНО-НАУКОВИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ ІНСТИТУТ
ІМЕНІ В. О. СУХОМЛИНСЬКОГО**

Кафедра педагогіки та освітнього менеджменту

**ІРИНА КОРНІЄНКО,
ЮЛІЯ КУЗЬМЕНКО**

**ОСНОВИ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ ТА АКАДЕМІЧНА
ДОБРОЧЕСНІСТЬ**

Навчально-методичний посібник

Миколаїв – 2025

УДК 001.89+174.7(075.8)
ББК 72я73
К67

*Рекомендовано до друку навчально-методичною комісією
Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського
Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова
Протокол № 6 від 05.06.2025 року*

Рецензенти:

Янкович Олександра Іванівна – доктор педагогічних наук, професор, професор кафедри педагогіки і методики початкової та дошкільної освіти Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка; доктор хабілітований, професор, завідувач кафедри педагогіки дошкільної та початкової освіти Куявсько-Поморської академії (м. Бидгощ, Польща);

Галуцько Віра Миколаївна – доктор юридичних наук, професор, професор кафедри адміністративної діяльності поліції факультету превентивної діяльності НПУ Одеського державного університету внутрішніх справ;

Мозговий Віктор Леонідович – доктор педагогічних наук, професор, заступник директора з навчально-наукової роботи Навчально-наукового педагогічного інституту імені В.О. Сухомлинського Національного університету кораблебудування імені адмірала Макарова

Основи наукових досліджень та академічна доброчесність: навчально-методичний посібник. Укл.: І.А. Корнієнко, Ю.В. Кузьменко. Миколаїв, 2025. 150 с.

У посібнику представлено навчально-методичні матеріали до курсу «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність»: орієнтовний опис дисципліни, глосарій, тематичні матеріали, завдання до практичних і самостійних робіт, тематику рефератів; питання до заліку та тези відповідей на них, тестові завдання для самоконтролю знань, рекомендовані джерела інформації тощо.

Рекомендовано здобувачам вищої освіти, викладачам, науковим керівникам.

ЗМІСТ

	Стор.
КОНЦЕПЦІЯ КУРСУ	4
ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	5
ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ	7
ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ	8
ТЕМАТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ	18
ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ	87
ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ	96
ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ	98
ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ	100
ТЕЗИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАЛІКОВІ ПИТАННЯ	101
ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	111
РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ	146

КОНЦЕПЦІЯ КУРСУ

Метою вивчення навчальної дисципліни «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність» є: формування компетентностей, що спрямовані на розвиток у здобувачів вищої освіти здатності здійснювати наукову діяльність за фахом, розв'язувати науково-дослідні завдання відповідно до сучасних проблем науки відповідної галузі із дотриманням академічної доброчесності, академічної культури та академічної грамотності у професійній спільноті.

Дисципліна «Основи наукових досліджень та академічна доброчесність» розроблена для підготовки здобувачів першого (бакалаврського) рівня вищої освіти й має виражену інтегративну та науково-практичну спрямованість. В її основу покладено сучасні уявлення про наукове дослідження з урахуванням останніх досягнень теорії і практики наукової творчості. Практичне значення навчального курсу полягає в підготовці курсової та кваліфікаційної роботи, наукових публікацій, презентацій та доповідей, організації самостійної науково-дослідницької роботи студентів. Навчальна дисципліна має особистісно-розвивальне навантаження, сприяє формуванню дослідницького мислення, інтересу до професії за фахом. У процесі вивчення дисципліни відбувається засвоєння знань із теоретичних основ наукової діяльності, методології, технології та психології наукової творчості; оволодіння практичними навичками планування й організації всіх етапів наукового дослідження; інтеграція отриманих теоретичних знань і практичних навичок для застосовування їх у процесі дослідницької роботи. Розглядаються основні питання, пов'язані з доброчесністю, з якими стикаються учасники освітнього процесу закладів вищої освіти; визначається роль наукової етики в розвитку успішної кар'єри науковця; наводяться основні принципи академічної доброчесності, якими мають керуватися молоді вчені; висвітлюються національні та міжнародні нормативно-правові засади для утвердження академічної доброчесності в науковому середовищі.

Ключові слова: академічна доброчесність, методологія, методи дослідження. науково-дослідницька діяльність, технологія дослідження, психологія наукової творчості.

На вивчення навчальної дисципліни відводиться 90 годин / 3 кредити ECTS.

ІНФОРМАЦІЙНИЙ ОБСЯГ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Модуль 1. Методологія та організація наукових досліджень за принципами академічної доброчесності

Змістовий модуль 1. Теоретико-прикладні засади методології та організації наукових досліджень

Тема 1. Наука як особливий вид діяльності

1. Наука як особливий вид діяльності.
2. Поняття науки та її функції.
3. Структура і класифікація науки
4. Законодавчо-нормативне регулювання науки в Україні

Тема 2. Теоретико-прикладні засади науково-дослідницької діяльності у ЗВО

1. Види та форми науково-дослідницької діяльності у ЗВО
2. Методологічні засади наукових досліджень
3. Методи наукових досліджень
4. Технологія і психологія наукової творчості
5. Теоретико-прикладні засади організації наукових досліджень
6. Вимоги до стилю мовлення наукових досліджень

Змістовий модуль 2. Методика підготовки наукових публікацій та студентських наукових робіт

Тема 1. Підготовка наукових публікацій, доповідей та рефератів

1. Участь у науково-практичних конференціях. Підготовка до написання тез доповідей
2. Наукова стаття як один із основних видів публікацій
3. Підготовка наукових статей до публікації у фахових виданнях України
4. Реферат та вимоги його оформлення

Тема 2. Методика підготовки, оформлення та захисту студентських наукових робіт

1. Поняття, загальна характеристика й вимоги до студентських наукових робіт
2. Курсова робота та основні етапи її виконання

3. Кваліфікаційне дослідження та презентація результатів наукового пошуку
4. Оформлення результатів наукової діяльності
5. Підготовка до захисту та захист студентської наукової роботи

Змістовий модуль 3. Академічна доброчесність: теоретичні особливості та практична значущість

Тема 1. Академічна доброчесність як запорука якісної вищої освіти

1. Характеристика поняття академічної доброчесності
2. Етична поведінка учасників освітнього процесу та форми її відхилення
3. Дотримання академічної доброчесності учасниками освітнього процесу.
Академічна відповідальність
4. Університетська система забезпечення принципів академічної доброчесності в НУК
5. Етичний кодекс учасників освітнього процесу
6. Право інтелектуальної власності

Тема 2. Академічна культура як основа якості науково-дослідницької діяльності

1. Академічна культура серед цінностей та цілей освіти та науки України
2. Шляхи формування академічної культури у ЗВО
3. Правила цитування й оформлення покликань
4. Національні правила оформлення бібліографічних джерел.
5. Пошук інформації в усемережжі
6. Плагіат. Виявлення плагіату й шляхи запобігання

ОПИС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність (освітня програма), освітній рівень	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів – 3	А Освіта	Обов'язкова	
Модулів – 1		Рік підготовки:	
Змістових модулів – 3			2-й
Електронний адрес РПНД на сайті Університету		Семестр	
			4-й
		Лекцій	
			15 год.
Індивідуальне науково-дослідне завдання – проєкт		Практичні, семінарські	
			15 год..
Загальна кількість годин –90		Лабораторні	
		0 год.	0 год.
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2;	Освітній рівень: перший (бакалаврський)	Самостійна робота	
			60 год.
самостійної роботи студента – 4		Індивідуальні завдання: 0 год.	
		Вид контролю: залік	
		Форма контролю: усна	

ОСНОВНІ ПОНЯТТЯ КУРСУ

Основи наукових досліджень

1. Наука — це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

2. Знання — перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватне її відбиття у свідомості людини. Це ідеальне відтворення умовною формою узагальнених уявлень про закономірні зв'язки об'єктивної реальності.

3. Пізнання – процес руху людської думки від незнання до знання, в основі якого лежить відбиття і відтворення у свідомості людини об'єктивної дійсності.

4. Наукове пізнання — це дослідження, яке характеризується своїми особливими цілями і задачами, методами отримання і перевірки нових знань. Воно сягає сутності явищ, розкриває закони їх існування та розвитку, тим самим вказуючи практиці можливості, шляхи і способи впливу на ці явища та зміни згідно з їхньою об'єктивною природою.

5. Наукова ідея — інтуїтивне пояснення явища (процесу) без проміжної аргументації, без усвідомлення всієї сукупності зв'язків, на основі яких робиться висновок.

6. Гіпотеза — наукове припущення, висунуте для пояснення будь-яких явищ (процесів) або причин, які зумовлюють даний наслідок.

7. Закон — внутрішній суттєвий зв'язок явищ, що зумовлює їх закономірний розвиток.

8. Судження — думка, в якій за допомогою зв'язку понять стверджується або заперечується що-небудь.

9. Умовивід — розумова операція, за допомогою якої з певної кількості заданих суджень виводиться інше судження, яке певним чином пов'язане з вихідним.

10. Теорія — вчення, система ідей, поглядів, положень, тверджень, спрямованих на тлумачення того чи іншого явища. Це не безпосереднє, а ідеалізоване відображення дійсності. Теорію розглядають як сукупність узагальнюючих положень, що утворюють науку або її розділ. Вона виступає як

форма синтетичного знання, в межах якого окремі поняття, гіпотези і закони втрачають колишню автономність і перетворюються на елементи цілісної системи.

11. Наукова концепція — система поглядів, теоретичних положень, основних думок щодо об'єкта дослідження, які об'єднані певною головною ідеєю.

12. Концептуальність — це визначення змісту, суті, смислу того, про що йде мова.

13. Поняття — це думка, відбита в узагальненій формі. Воно відбиває суттєві й необхідні ознаки предметів та явищ, а також взаємозв'язки.

14. Науковий факт — подія чи явище, яке є основою для висновку або підтвердження. Він є елементом, який у сукупності з іншими становить основу наукового знання, відбиває об'єктивні властивості явищ та процесів.

15. Методологія наукового пізнання — вчення про принципи, форми і способи науково-дослідницької діяльності.

16. Метод дослідження — це спосіб застосування старого знання для здобуття нового знання. Він є засобом отримання наукових фактів.

17. Наукова діяльність — інтелектуальна творча діяльність, спрямована на здобуття і використання нових знань.

18. Наукове дослідження — цілеспрямоване пізнання, результати якого виступають як система понять, законів і теорій.

19. Фундаментальні наукові дослідження — наукова теоретична та (або) експериментальна діяльність, спрямована на здобуття нових знань про закономірності розвитку та взаємозв'язку природи, суспільства, людини.

20. Прикладні наукові дослідження — наукова і науково-технічна діяльність, спрямована на здобуття і використання знань для практичних цілей.

21. Науковий результат — нове знання, здобуте в процесі фундаментальних або прикладних наукових досліджень та зафіксоване на носіях наукової інформації у формі наукового звіту, наукової праці, наукової доповіді, наукового повідомлення про науково-дослідну роботу, монографічного дослідження, наукового відкриття тощо.

22. Науково-прикладний результат — нове конструктивне чи технологічне

рішення, експериментальний зразок, закінчене випробування, яке впроваджене або може бути впроваджене у суспільну практику.

23. Суб'єктами наукової діяльності є: вчені, наукові працівники, науково-педагогічні працівники, а також наукові установи, наукові організації, вищі навчальні заклади III—IV рівнів акредитації, громадські організації у сфері наукової та науково-технічної діяльності.

24. Дослідником називають людину, яка здійснює наукові дослідження.

25. Науковець — це той, хто має відношення до науки, виробляє нові знання, є спеціалістом у певній галузі науки.

26. Учений — фізична особа, яка провадить фундаментальні та (або) прикладні наукові дослідження з метою здобуття наукових та (або) науково-технічних результатів.

27. Науковий працівник — учений, який за основним місцем роботи та відповідно до трудового договору (контракту) професійно займається науковою, науково-технічною або науково-педагогічною діяльністю та має відповідну кваліфікацію, підтверджену результатами атестації.

28. Науково-дослідницька діяльність студентів — це навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів.

29. Науково-дослідницька робота - невід'ємний елемент навчального процесу, входить до календарно-тематичних та навчальних планів, навчальних програм як обов'язкова для всіх студентів.

30. Науково-дослідницька робота студентів поза навчальним процесом є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованих фахівців, здійснюється у гуртках, проблемних групах (лабораторіях), перекладацьких та інформаційних студіях, фольклорних експедиціях та ін.

31. Творчий підхід означає, що на всіх етапах дослідження науковець повинен прагнути до пояснення фактів, предметів, явищ, намагатися сказати щось нове в науці.

32. Творчість — це наукове виробництво, яке передбачає плановість у роботі.

33. Робочий блокнот — щоденник, у якому справи розподіляють за датами.

34. Робоче місце науковця — це сукупність усього того, що використовується в роботі, тобто меблі, комп'ютер, інші технічні засоби.

35. Методологія (гр. — спосіб, метод і — наука, знання) — вчення про правила мислення при створенні теорії науки; це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища.

36. Методологічна основа дослідження — основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження.

37. Метод (гр.) — спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання.

38. Методика (гр.) — сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи.

39. Методика дослідження — це система правил використання методів, прийомів та операцій.

40. Візуальні, або графічні, методи — графи, схеми, діаграми, картограми та ін. дають змогу отримати синтезоване уявлення про досліджуваний об'єкт і водночас наочно показати його складові, їхню питому вагу, причинно-наслідкові зв'язки, інтенсивність розподілу компонентів у заданому об'ємі.

41. Експериментально-ігрові методи безпосередньо стосуються реальних об'єктів, які функціонують у конкретній ситуації, і призначаються для прогнозування результатів.

42. Спостереження — систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Це найелементарніший метод, який є, як правило, складовою інших емпіричних методів.

43. Порівняння — один із найпоширеніших методів пізнання. Це процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

44. Вимірювання — це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру.

45. Експеримент — це такий метод вивчення об'єкта, який пов'язаний з активним і цілеспрямованим втручанням дослідника в природні умови існування предметів і явищ або створенням штучних умов, необхідних для виявлення його відповідної властивості.

46. Опитування дає змогу отримати як фактичну інформацію, так і оцінні дані, проводиться в усній або письмовій формі.

47. Тестування – різновид вибіркового опитування, яке проводиться з метою виявлення суттєвих ознак об'єкта, засобів його функціонування, використовується в лабораторних експериментах, коли масове опитування через анкетування неможливе.

48. Кореляційний аналіз — це процедура для вивчення співвідношення між незалежними змінними.

49. Факторний аналіз дає можливість встановити багатомірні зв'язки змінних величин за кількома ознаками.

50. Метод імплікаційних шкал — це наочна форма виміру та оцінки отриманих даних, які градуюються за кількістю або інтенсивністю ознак.

51. Контент-аналіз розуміють як якісно-кількісний аналіз змісту сукупності текстового масиву.

52. Абстрагування має в розумовій діяльності універсальний характер, оскільки кожний крок думки пов'язаний саме з цим процесом або з використанням його результатів. Зміст цього методу полягає в уявному відході від несуттєвих властивостей, зв'язків, відношень предметів і в одночасному виділенні, фіксуванні однієї чи кількох найважливіших рис, які особливо цікавлять дослідника.

53. Процес абстрагування — це сукупність операцій, які приводять до отримання такого результату (абстракції).

54. Аналіз — це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини. **Синтез**, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле.

55. Дедуктивною називають таку розумову конструкцію, в якій висновок щодо якогось елементу множини робиться на підставі знання загальних властивостей всієї множини. Змістом дедукції як методу пізнання є використання загальних наукових положень при дослідженні конкретних явищ.

56. Під індукцією розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому.

57. Сходження від абстрактного до конкретного — це загальна форма руху наукового пізнання, закон відображення дійсності і мислення.

58. Метод ідеалізації — конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні.

59. Формалізація — метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов, наприклад, мовою математики.

60. Аксиоматичний метод — метод побудови наукової теорії, за якою деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

61. Наукова стаття — один із основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

62. Тези (гр. —положення, твердження) — це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

63. Тези доповіді — це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних

аспектів наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора, містять матеріали, не викладені в інших публікаціях.

64. Доповідь — документ, у якому викладаються певні питання, даються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) прочитання та обговорення.

65. Наукова доповідь — це публічно виголошене повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання).

66. Реферат (лат. — доповідати, повідомляти) — короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми.

67. Курсова робота — самостійна студентська письмова навчально-наукова робота реферативно-дослідницького характеру з певного курсу або з його окремих розділів, що здійснюється під керівництвом викладача вищого навчального закладу і сприяє глибшому дослідженню конкретної наукової проблеми.

68. Термін — це слово або словосполучення, що є назвою спеціального поняття певної галузі науки.

69. Точним називається мовлення, у якому значення вжитих слів повністю відповідає смислу висловленої думки.

70. Стислість означає вміння уникати непотрібних повторів, надмірної деталізації та словесного мотлоху, зайвих слів і словосполучень, які не мають смислового навантаження.

71. Ясність — це вміння писати доступно й дохідливо.

72. Багатство мовлення характеризується використанням великої кількості мовних одиниць, які відрізняються за змістом і будовою.

73. Якщо для повідомлення однієї й тієї ж думки застосовуються різні мовні засоби, то таке мовлення буде називатись **різноманітним**.

74. Актуальність теми — обов'язкова вимога курсової роботи. Обґрунтування вибору теми передбачає висвітлення її важливості, суттєвого значення, відповідності теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки, практичним завданням відповідної сфери діяльності.

75. Об'єкт – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення, тобто це те, що досліджується загалом. Це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної й теоретичної діяльності студента.

76. Предмет дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі й є головними для неї.

77. Мета дослідження – це поставлена кінцева мета, результат, на досягнення якого спрямоване дослідження; передбачає вирішення проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта вивчення в реальній практиці й вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування.

78. Методи дослідження – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного наукового завдання.

79. Основна частина курсової роботи – це головний підрозділ курсової роботи, у якому розкривається її основний зміст. Він складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів (у разі потреби), тобто є розгорнутим описом проведених студентом наукових досліджень.

80. Висновки є квінтесенцією всієї роботи, оскільки містять головні наукові результати; мають форму синтезу наукової інформації, накопиченої в основній частині, тобто послідовний, логічний, чіткий виклад усіх результатів та їх співвідношення із метою й конкретними завданнями, сформульованими у вступі.

81. Список використаних джерел становить одну із суттєвих частин курсової роботи, що відбиває самостійну творчу роботу студента-дослідника.

82. Додатки не є обов'язковим елементом курсової роботи і не входять до основного ліміту обсягу. Їх доречно робити тоді, коли теоретичний або емпіричний матеріал надто великий і потребує додаткових сторінок. За формою це можуть бути тексти, таблиці, схеми, графіки, ілюстрації тощо.

83. Цитата – дослівний уривок з тексту, твору або чийсь слова, що наводяться без змін на письмі чи усно. Цитати використовують для підтвердження власних аргументів посиланнями на авторитетне джерело.

84. Бібліографічні посилання – це сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю, розглядуваний або згадуваний у тексті роботи інший документ (його частини або групи документів), необхідний для їх загальної характеристики, ідентифікації й пошуку.

Академічна доброчесність

1. Академічна відповідальність – наслідки порушення академічної доброчесності (від попередження до відрахування з навчального закладу).

2. Академічна доброчесність — дотримання етичних і професійних норм у процесі навчання, викладання та наукової діяльності, що базується на чесності, довірі, справедливості, повазі та відповідальності.

3. Академічна культура — сукупність норм поведінки та етичних цінностей в освітньому середовищі.

4. Академічна репутація — довіра до студента, викладача чи закладу як до носія доброчесності.

5. Академічна свобода — право викладача чи студента вільно обирати методи викладання, навчання, теми для досліджень тощо, у межах стандартів.

6. Антиплагіатна система — програма для перевірки академічних текстів на наявність запозичень.

7. Виховання академічної доброчесності — формування у здобувачів освіти навичок чесного навчання через особистий приклад, пояснення та практику.

8. Етичний кодекс закладу освіти — офіційний документ, що регулює поведінку всіх учасників освітнього процесу.

9. Інтелектуальна власність — результат творчої праці, який охороняється законом (тексти, уроки, розробки, методики, презентації тощо).

10. Конфлікт інтересів — ситуація, коли особисті інтереси можуть вплинути на об'єктивність у навчанні чи оцінюванні.

11. Методична доброчесність — дотримання авторських прав і норм у використанні навчально-методичних матеріалів інших педагогів.

12. Моделювання етичних ситуацій — використання педагогами навчальних ситуацій для розвитку морально-етичної свідомості учнів.

13. Освітнє середовище доброчесності — навчально-виховний простір, у якому активно формуються навички чесної поведінки, критичного мислення, поваги до авторства.

14. Педагогічна етика — система норм і цінностей, які регулюють професійну поведінку вчителя у взаємодії з учнями, колегами, батьками та суспільством.

15. Плагіат — використання чужих ідей, текстів, зображень без належного цитування або посилання на автора.

16. Плагіат у методичних розробках — копіювання частин чужих уроків, презентацій чи сценаріїв без дозволу або посилання.

17. Порушення педагогічної етики — будь-які дії вчителя, що суперечать нормам професійної моралі (наприклад, упереджене ставлення, приховування результатів учня тощо).

18. Посилання на джерело — вказівка на використане джерело при використанні ідей, текстів, даних.

19. Приклад особистої доброчесності — роль майбутнього педагога як морального взірця для учнів у дотриманні чесності, справедливості та відповідальності.

20. Професійна відповідальність педагога — усвідомлення наслідків педагогічної діяльності для розвитку особистості учня.

21. Самоплагіат — повторне використання власних попередніх робіт (або їх частин) без зазначення, що матеріал уже був опублікований або представлений.

22. Списування — використання сторонніх джерел чи допомоги під час оцінювання знань без дозволу викладача.

23. Фальсифікація — свідоме спотворення, зміна або вигадкування інформації чи результатів дослідження.

24. Фабрикація — повна вигадка або підробка даних, документів, фактів у науковій чи навчальній роботі.

ТЕМАТИЧНІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ОПРАЦЮВАННЯ

Тема: Наука як сфера людської діяльності

Зміст	Розглядаються основні ознаки науки як специфічної сфери людської діяльності, її мета, завдання, процес виникнення, класифікації, основні поняття.
Ключові слова	Наука, наукове пізнання, наукова ідея, гіпотеза, судження, теорія, наукова концепція.
Мета та завдання	Розкрити основні ознаки науки як специфічної сфери людської діяльності, її основні поняття та особливості структури процесу пізнання.
	План
1.1	Поняття про науку як специфічну сферу людської діяльності. Структура процесу пізнання.
1.2	Основні поняття науки.

1.1 Поняття про науку

Кожен сучасний фахівець має орієнтуватися в методології та організації науково-дослідної роботи, мати чітке уявлення про саму науку й основні категорії, якими вона оперує. **Наука** — це особлива сфера людської діяльності, призначена для формування нових знань про природу, суспільство та людське мислення. Її поява й розвиток зумовлені суспільним поділом праці: відокремленням розумових занять від фізичних і перетворенням пізнавальної праці на окремий вид професійної активності. Через потребу раціонального підходу до всіх форм діяльності наука еволюціонує швидше, ніж інші галузі.

Термін «наука» охоплює водночас **діяльність**, спрямовану на відкриття істини, і **результат** цієї діяльності — сукупність здобутих знань, що формують наукову картину світу. Її розглядають також як форму суспільної свідомості або як позначення окремих галузей знання.

Функціонування й розвиток науки, її структуру та взаємодію з іншими соціальними інститутами досліджує **наукознавство**. Одне з його ключових

завдань — класифікувати науки, визначаючи їхнє місце в системі знань і взаємозв'язки між галузями. Найчастіше науки поділяють на природничі, суспільні та науки про мислення.

Історично наука постала тоді, коли людина усвідомила брак знань. **Знання** — це перевірений практикою результат пізнання дійсності, адекватно відбитий у свідомості. Шлях від незнання до знання називають **пізнанням**; воно ґрунтується на відображенні й відтворенні об'єктивної реальності. **Наукове пізнання** відрізняється специфічними цілями, методами і критеріями перевірки результатів: воно проникає в сутність явищ, розкриває їхні закономірності та вказує практиці способи впливу відповідно до природних законів.

Практика є вихідною точкою й рушійною силою пізнання: вона постачає фактичний матеріал, що потребує теоретичного осмислення. Теорія, у свою чергу, поглиблює розуміння явищ і спрямовує подальшу практичну діяльність.

Діалектика пізнання виявляється в протиріччі між обмеженістю наявних знань і безмежною складністю реальності. Сам процес має дві взаємопов'язані ланки — емпіричну та теоретичну.

На запитання: **що? скільки? чому? яке? як?** — відповідає наука; **як здійснити?** — методика; **що слід зробити?** — практика. Так формулюються безпосередні цілі науки: опис, пояснення й прогнозування явищ дійсності шляхом теоретичного відтворення фактів і закономірностей.

Істинне знання існує у вигляді взаємопов'язаної системи принципів, законів, понять, фактів і висновків. Воно може бути **відносним** (частково неповним) або прагнути до **абсолютного** (вичерпного). Безперервний прогрес практики не дає можливості досягти абсолютної істини, проте дозволяє відрізнити об'єктивно правильні уявлення від хибних.

Наука як особливий різновид діяльності, спрямований на набуття нових теоретичних і прикладних знань про закономірності розвитку природи, суспільства й мислення, має такі характерні риси:

Систематизований корпус знань — ідеї, теорії, концепції, закони, принципи, гіпотези, базові поняття, перевірені факти.

Наявність наукової проблеми, об'єкта та предмета дослідження.

Важливість практичних наслідків як для самого явища, що вивчається, так і для здобутих знань про нього.

Отже, наука виступає провідним чинником інтелектуального прогресу, забезпечуючи глибоке розуміння світу й пропонуючи дієві способи його перетворення.

Запам'ятай!

Наука – це сфера людської діяльності, спрямована на вироблення нових знань про природу, суспільство і мислення.

Висновки

1. Поняття «наука» включає в себе як діяльність, спрямовану на здобуття нового знання, так і результат цієї діяльності — суму здобутих наукових знань, що є основою наукового розуміння світу.

2. **Цілі** науки — **описування, пояснення і передбачення** процесів та явищ об'єктивної дійсності, що становлять предмет її вивчення.

3. Істинні знання існують як система **принципів, закономірностей, законів, основних понять, наукових фактів, теоретичних положень і висновків.**

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні завдання наукознавства.
2. Перерахуйте основні ознаки науки.
3. У чому полягає діалектика процесу пізнання?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чому практика є рушійною силою пізнання?

1.2 Основні поняття науки

Розглянемо основні поняття науки.

Наукова ідея — це інтуїтивне осмислення певного явища або процесу без чіткої логічної аргументації. Вона спирається на вже відомі знання, але виявляє нові закономірності. У науці розрізняють конструктивні та деструктивні ідеї. Ідея отримує чітке наукове втілення через **гіпотезу**.

Гіпотеза — це припущення, що висувається для пояснення явищ або причин певних подій. Вона є вихідною формою пошуку істини в науковій теорії. Види гіпотез: нульова, описова, пояснювальна, робоча та концептуальна. Якщо гіпотеза підтверджується фактами, вона може стати науковою теорією або законом.

Стадії розвитку гіпотези:

1. Збір даних і формулювання припущення.
2. Обґрунтування гіпотези як можливої теорії.
3. Перевірка результатів на практиці та їх уточнення.

Закон — це глибинний зв'язок між явищами, який пояснює їх послідовний розвиток. Щоб визнати такий зв'язок науковим законом, необхідно його довести логічно, використовуючи **судження**.

Судження — твердження про предмет або явище, яке може бути отримане через спостереження або шляхом **умовиводу** (виведення нового знання на основі інших суджень).

Наука — це система знань, що охоплює теорії, закони, поняття, методи. Її фундаментом є **теорія** — узагальнена модель дійсності, яка формує цілісну картину об'єкта дослідження. У межах теорії поняття, гіпотези та закони функціонують як частини єдиної системи.

Вимоги до теорії:

- відповідність досліджуваному об'єкту;
- здатність замінити експеримент теоретичним аналізом;
- повнота опису явищ;
- пояснення взаємозв'язків між елементами;
- внутрішня логічна узгодженість.

Наукова концепція — це система узагальнених ідей щодо певного об'єкта, об'єднаних центральною ідеєю. **Принцип** — це абстрактне правило або ідея, що сформована в результаті узагальнення досвіду.

Поняття — це форма мислення, яка узагальнює суттєві ознаки предметів або явищ. Якщо поняття наукове, воно формулюється через **термін**. Його визначення має чітко вказувати на родову та видову відмінність.

Науковий факт — це перевірене явище або подія, яке є джерелом для побудови висновків, законів і теорій.

Методологія науки — сукупність принципів і методів, що керують процесом пізнання. **Метод** — це спосіб застосування вже наявного знання для отримання нового.

Наукова діяльність — це інтелектуальний процес, орієнтований на здобуття нового знання. Вона включає:

- дослідницьку діяльність;
- організаційну;
- інформаційну;
- педагогічну;
- допоміжну.

Наукове дослідження — це систематичне пізнання, результати якого формують систему понять, законів і теорій. Види:

- **Фундаментальні** — спрямовані на розуміння базових закономірностей.
- **Прикладні** — націлені на практичне використання знань.

Науковий результат — це нове знання, яке фіксується в наукових працях, звітах, монографіях, дисертаціях, патентах тощо. **Прикладний результат** має практичну цінність — це може бути новий пристрій, технологія або документальне рішення.

Основні форми представлення наукових результатів:

- наукові доповіді, статті, дисертації;
- монографії, підручники, реферати;
- авторські свідоцтва, програми, алгоритми тощо.

Суб'єкти наукової діяльності — це як окремі особи (учені, науковці, дослідники), так і організації (вищі навчальні заклади, наукові установи, громадські об'єднання тощо).

- **Дослідник** — той, хто безпосередньо проводить наукове дослідження.
- **Науковець** — спеціаліст, який створює нові знання в конкретній галузі.
- **Учений** — особа, яка проводить фундаментальні або прикладні дослідження.
- **Науковий працівник** — фахівець, офіційно зайнятий у сфері науки.

Наукові школи — неформальні об'єднання вчених, що ведуть спільну наукову роботу та впливають на розвиток певної галузі.

Запам'ятай!

До основних понять науки належать: наукова ідея, гіпотеза, закон, судження, умовивід, теорія, наукова концепція, поняття, науковий факт, методологія, наукова діяльність, наукове дослідження, науковий результат, суб'єкт наукової діяльності, дослідник, науковець.

Висновки

Наука оперує своїми поняттями, які є взаємопов'язаними між собою і стосуються різних її сторін.

Питання для самоперевірки

1. Що належить до основних результатів наукових досліджень?
2. Хто є суб'єктами наукової діяльності?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чому науку вважають сукупністю теорій?

Тема: Науково-дослідницька діяльність студентів

Зміст	Розкриваються особливості науково-дослідницької діяльності студентів, її зміст, структура і форми, основні завдання й напрями.
Ключові слова	Науково-дослідницька діяльність студентів, науково-організаційні заходи, науково-дослідницька робота, науковий гурток, художньо-творча діяльність.
Мета та завдання	Розкрити зміст та особливості, структуру, форми, завдання й напрями науково-дослідницької діяльності студентів.
	План
1.1	Поняття НДДС, її основні завдання і структура.
1.2	Форми НДДС та основні напрями її здійснення.

1.1 Поняття НДДС, її основні завдання і структура

У системі вищої освіти України науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) відіграє ключову роль у підготовці фахівців високої кваліфікації. Вона поєднує два взаємозалежні напрями:

- засвоєння студентами основ дослідницької роботи, включаючи методологію, організацію та творчі підходи;
- участь студентів у реальних наукових дослідженнях під керівництвом науково-педагогічних працівників.

Особливістю НДДС у ЗВО є тісна інтеграція з навчальним процесом, виховною роботою та науковою діяльністю закладу. Різні форми студентської наукової роботи реалізуються як під час занять, так і в позанавчальний час, що дозволяє залучати молодь до досліджень на всіх етапах здобуття освіти. Такий підхід сприяє єдності освітнього й наукового компонентів, а також підвищує активну участь студентів у громадському житті закладу.

Зміст НДДС організовано таким чином, щоб її форми та засоби відповідали послідовності й логіці навчального процесу. Це забезпечує поступове ускладнення методів роботи, їх спадкоємність між курсами, кафедрами, дисциплінами та видами

занять. Як наслідок, формується система, що підтримує безперервне зростання наукових знань, умінь і дослідницьких компетентностей студентів.

Комплексна реалізація НДДС сприяє досягненню таких завдань:

- формування наукового мислення й світогляду, засвоєння принципів наукового пошуку;
- прискорене професійне становлення;
- розвиток креативності, аналітичних і практичних навичок;
- набуття досвіду самостійної наукової роботи;
- стимулювання ініціативності, готовності до практичного застосування знань;
- залучення обдарованих студентів до вирішення актуальних наукових проблем;
- постійне оновлення знань та розширення наукового кругозору;
- формування молодого наукового резерву, розвиток шкіл і творчих об'єднань у межах ЗВО.

Науково-дослідницька діяльність студентів є складною системою, яка має чітку структуру та змістове наповнення.

У більшості закладів вищої освіти України створено організаційну структуру НДДС, що включає:

- проректора з наукової роботи;
- раду з питань НДДС в інститутах;
- раду студентських науково-творчих товариств (СНТТ) на рівні інститутів, факультетів і кафедр.

Керівництво СНТТ здійснює науковий керівник, обраний вченою радою закладу. Студентське самоврядування представлено головою СНТТ (обирається з-поміж студентів) та членами ради, які затверджуються наказом ректора.

Основні функції ради СНТТ включають:

- створення факультетських СНТТ і координація їхньої роботи;
- організація гуртків, секцій, студій та інших форм наукової активності;
- інформування студентської спільноти про досягнення у сфері студентської науки;

- проведення щорічних підсумкових наукових конференцій;
- організація внутрішніх конкурсів наукових робіт, моніторинг діяльності гуртків;
- підготовка виставок та презентацій найкращих студентських досліджень;
- сприяння участі студентів у міжвузівських, всеукраїнських і міжнародних наукових заходах;
- допомога у публікації результатів досліджень у збірниках та журналах;
- налагодження партнерських зв'язків з іншими закладами освіти, науки, культури;
- моральне й матеріальне заохочення студентів за активну наукову діяльність.

Уся система працює у взаємодії з інститутськими, факультетськими та кафедральними СНТТ.

Популяризація наукової діяльності серед студентів відбувається через академічні групи. На початку навчального року (на стаціонарі — під час занять, на заочному відділенні — під час установчих сесій) організовуються зустрічі, на яких студенти знайомляться з досягненнями своїх попередників, тематикою наукових досліджень інституту, факультету, кафедр, а також можливостями участі у проєктах, конференціях, конкурсах.

Запам'ятай!

1. Науково-дослідницька діяльність студентів – передбачає навчання студентів елементам дослідницької діяльності, організації та методики наукової творчості; наукові дослідження, що здійснюють студенти під керівництвом професорів і викладачів.

2. Науково-дослідницька діяльність студентів — це системне утворення, яке має свою структуру, зміст і форми.

Висновки

1. Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) вищих навчальних закладів України є одним із основних чинників підготовки висококваліфікованих кадрів відповідного профілю.

2. Для НДДС вищих навчальних закладів характерним є єдність цілей і напрямів навчальної, наукової і виховної роботи, тісна взаємодія всіх форм і методів наукової роботи студентів, що реалізуються в навчальному процесі та позанавчальний час.

3. Реалізована в комплексі науково-дослідницька діяльність студентів забезпечує вирішення основних завдань, пов'язаних із формуванням наукового світогляду.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть основні завдання НДДС.
2. Назвіть, якою є структура НДДС у вищих навчальних закладах.
3. Охарактеризуйте особливості роботи студентського науково-творчого товариства.
4. Як здійснюється залучення студентів до НДД?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чи сприяє НДДС розвитку ініціативи, творчого мислення та індивідуальних здібностей? Яким чином це може здійснюватись?

1.2 Форми НДДС та основні напрями її здійснення.

Науково-дослідницька діяльність студентів (НДДС) у закладах вищої освіти України ґрунтується на засадах інтеграції навчального процесу з науковими дослідженнями. Вона передбачає активну участь студентства в розробці актуальних проблем науки, педагогіки, культури, а також сприяє формуванню професійної компетентності й особистісного зростання.

Базовим осередком організації дослідницької роботи студентів виступають кафедри, де під керівництвом досвідчених викладачів та науковців реалізується

індивідуальна й колективна дослідницька діяльність. Основними чинниками, що визначають зміст і характер цієї діяльності, є:

- тематика наукових розробок кафедр, факультетів, інститутів і навчального закладу загалом;
- співпраця з партнерами із суміжних освітніх, культурних, наукових установ;
- наявність ресурсної бази — матеріально-технічного забезпечення, комп'ютерної техніки, доступу до інформаційних джерел тощо.

НДДС охоплює три ключові напрями:

1. Навчально-дослідницька діяльність у межах освітнього процесу — обов'язковий компонент навчання, який реалізується через написання рефератів, підготовку наукових завдань на практичних і лабораторних заняттях, виконання курсових і кваліфікаційних робіт.

2. Позанавчальна наукова діяльність — організована робота в наукових гуртках, творчих секціях, лабораторіях, перекладацьких бюро, аналітичних центрах тощо.

3. Науково-організаційні ініціативи — участь у конференціях, конкурсах, олімпіадах, форумах, підготовка публікацій.

Особливу роль у позанавчальному науковому житті студентства відіграють студентські наукові товариства (СНТТ). Їх структура передбачає координацію через відповідні ради на рівні інститутів, факультетів, кафедр і навчального закладу. СНТТ організовують гурткову діяльність, конференції, конкурси, підтримують публікаційну активність студентів, а також стимулюють міжвузівську співпрацю.

У ЗВО також практикується індивідуальна траєкторія навчання для студентів, які демонструють високий рівень дослідницької активності. Вони можуть працювати за гнучким графіком, брати участь у реалізації наукових проєктів, а після завершення навчання — отримати рекомендації до вступу в аспірантуру чи початку викладацької кар'єри.

Особливої уваги заслуговує **художньо-творча діяльність** студентів, що активно реалізується в мистецьких і культурологічних ЗВО. Вона втілюється в роботі

творчих студій, участі в конкурсах, розробці мистецьких програм, постановок, публічних виступах. Такий формат діяльності сприяє не лише розвитку креативного мислення, а й професійного самоствердження.

Отже, НДДС у ЗВО — це системна, багаторівнева діяльність, що охоплює як освітній процес, так і позаавдиторну роботу, забезпечуючи підготовку конкурентоздатних, творчо активних фахівців.

Запам'ятай!

1. **Науково-дослідницька діяльність студентів ЗВО** є невід'ємним елементом навчального процесу, здійснюється поза навчальним процесом у межах СНТТ — у гуртках, проблемних групах (лабораторіях) тощо, включає науково-організаційні заходи.

Висновки

1. Науково-дослідницька робота студентів у межах навчального процесу є обов'язковою для кожного студента і охоплює майже всі форми навчальної роботи.
2. Науково-дослідницька робота студентів поза навчальним процесом є одним із найважливіших засобів формування висококваліфікованих фахівців.
3. Найпоширенішою формою організації НДДС є наукові гуртки, секції, студії, бюро, центри.

Питання для самоперевірки

1. Чим визначаються зміст і форми НДДС?
2. За якими основними напрямками здійснюється НДДС ЗВО?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

1. Яке значення має наукова і матеріально-технічна база ЗВО для проведення НДДС?

2. Чи потрібні у ЗВО наукові гуртки, проблемні групи та творчі секції? Чи хотілося б вам бути задіяним у роботі цих форм?

Тема: Психологія і технологія наукової творчості

Зміст	Описується процес організації творчої діяльності та загальні принципи наукової праці; визначаються особистісні й творчі якості науковця; розглядається психологія наукової творчості. З'ясовується, якими повинні бути робочий день й робоче місце науковця.
Ключові слова	Творчий підхід, мислення, творчість, самоорганізація, самореалізація, самообмеження, робоче місце науковця, особистісні якості науковця, творчі якості науковця.
Мета та завдання	Розкрити загальні принципи наукової праці, особливості організації наукової творчості; розглянути особистісні й творчі якості науковця, психологію наукової творчості.
	План
1.1	Організація творчої діяльності. Загальні принципи наукової праці.
1.2	Особистісні й творчі якості науковця. Психологія наукової творчості. Робочий день і робоче місце науковця.

1.1 Організація творчої діяльності. Загальні принципи наукової праці

Наукове дослідження вимагає від дослідника не лише фахової компетентності, а й глибокого розуміння особливостей наукової творчості як у загальному, так і в межах конкретної галузі знань. Одним із визначальних чинників успішної наукової діяльності є наполеглива, ретельно організована праця. Історичні свідчення з біографій видатних учених доводять, що видатні наукові відкриття та досягнення ґрунтуються на систематичній, тривалій роботі, високій працездатності, витривалості, цілеспрямованості й послідовності.

Продуктивність наукової творчості значною мірою зумовлена ефективною організацією наукової праці. Чим краще дослідник організовує власну діяльність,

тим більш результативним є процес дослідження, і тим вищою є його якість у відносно стислі терміни. Натомість нераціональне використання часу, недостатня систематизація діяльності або хаотичне планування можуть суттєво знизити наукову результативність.

Сучасна наука володіє широким спектром методів організації наукової діяльності, з-поміж яких кожен дослідник обирає ті, що найкраще відповідають його індивідуальним особливостям. Проте поряд із цим існує низка універсальних принципів організації наукової праці. До таких належать: творчість, мислення, планування, динамічність, колективність, самоорганізація, економність, критичність і самокритичність, дисципліна, ініціативність, енергійність і практичність. Деякі з цих принципів зумовлені зовнішніми чинниками, інші — є виявом внутрішніх якостей науковця.

Ключовою передумовою ефективної наукової праці є творчий підхід. Він проявляється в прагненні дослідника на кожному етапі дослідження не лише описувати й фіксувати факти, а й інтерпретувати їх, виводити нові знання, формулювати наукові гіпотези, що розширюють уявлення про об'єкт дослідження. Наукова творчість передбачає постійну інтелектуальну активність.

Мислення виступає фундаментом наукової діяльності. Його прояви різноманітні й залежать від індивідуальних особливостей людини. Однак загальною є вимога до постійної концентрації уваги на предметі дослідження. Стійка здатність до розумової праці, зосередженість і системне обмірковування наукової проблематики є обов'язковими умовами успішної наукової роботи.

Важливим аспектом є планування. Наукова творчість — це складний, й довготривалий процес, тому за відсутності чіткого плану виникає ризик нераціонального використання часу та ресурсів. Ефективне планування включає складання перспективних та поточних планів, графіків роботи, календарних розкладів, індивідуального робочого плану тощо. Плани часто змінюються й удосконалюються протягом дослідження. На кожному етапі необхідно здійснювати самоконтроль, оцінювати проміжні результати, вносити корективи до структури та змісту запланованих дій.

Попри переважно індивідуальний характер наукової діяльності, дослідник є частиною певного наукового середовища — кафедри, лабораторії, інституту. Співпраця з науковим керівником, колегами, участь у семінарах, конференціях, обговореннях сприяє збагаченню ідейного простору дослідження. У межах наукового колективу поєднуються різні дослідницькі стилі та типи мислення, що дає змогу підвищити якість і продуктивність дослідження. Тому колективна відповідальність за науковий результат є не менш значущою, ніж індивідуальна.

Суттєвого значення набуває принцип самоорганізації. Адже саме здатність дослідника самостійно визначати оптимальні умови та ритм праці є запорукою цілеспрямованого й ефективного наукового пошуку. Основними елементами самоорганізації є: упорядкування робочого простору, дотримання трудової дисципліни, послідовне накопичення знань, системне застосування наукових методів та технологій. Виробити в собі навички самоорганізації допомагають певні правила: мислити постійно про об'єкт дослідження, не розпочинати роботу без плану, звільняти себе від другорядного, працювати з урахуванням розподілу часу й сил, доводити справу до завершення, контролювати процес і результат.

Ще одним вагомим принципом є економність або самообмеження. Він виявляється у здатності дослідника раціонально обмежувати обсяг дослідження за темою й глибиною опрацювання, а також в умінні ефективно планувати час. Особливої актуальності набуває економність на етапі збирання емпіричного або теоретичного матеріалу, коли необхідно чітко відокремити головне від другорядного.

Наукова діяльність неможлива без розвиненої критики й самокритики. Це означає вміння адекватно оцінювати власні результати, відмовлятися від помилкових або слабко обґрунтованих ідей, сприймати конструктивну критику та водночас захищати власні переконання на основі аргументації. Природа наукового пізнання полягає в постійному зіткненні ідей, боротьбі світоглядів, наукових шкіл, у конфлікті між теоретичними положеннями та емпіричними спостереженнями. Це вимагає від дослідника не тільки ерудиції, але й високого рівня культури дискусії та вміння знаходити власні шляхи вирішення проблем.

Отже, раціональна організація наукової праці — це не лише технічний або методологічний процес, а складна система управління власною творчою діяльністю. Вона вимагає активного розвитку особистісних якостей — дисциплінованості, відповідальності, здатності до самоуправління, самоконтролю, здатності до аналізу, планування та творчої ініціативи. Професійна зрілість дослідника виявляється у вмінні гармонійно поєднувати всі ці складові у щоденній науковій практиці.

Запам'ятай!

До найважливіших принципів наукової праці відносять: творчий підхід, мислення, плановість, динамічність, колективність, самоорганізацію, економічність, критичність і самокритичність, роботу над собою, діловитість, енергійність, практичність.

Висновки

1. Ефективність наукової творчості, оптимальне використання потенційних можливостей науковця залежать від раціональної організації праці.
2. Творчий підхід, мислення, плановість, динамічність, колективність, самоорганізацію, економічність, критичність і самокритичність, роботу над собою, діловитість, енергійність, практичність – найважливіші принципи наукової праці.
3. Творчий підхід означає, що на всіх етапах дослідження науковець повинен прагнути до пояснення фактів, предметів, явищ, намагатися сказати щось нове в науці.
4. Мислення, обмірковування — це один із основних елементів наукової праці.
5. Творчість — це наукове виробництво, яке передбачає плановість в роботі..
6. Велике значення, якщо не головне, має принцип самоорганізації праці здобувача, оскільки наукова творчість піддається регламентації в граничних межах. і до класу керівних одночасно.

Питання для самоперевірки

1. Чому плановість в роботі є необхідністю?
2. У чому полягає принцип самоорганізації праці?
3. Перерахуйте найважливіші принципи наукової праці.

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чи потрібно зважати на принцип самообмеження? Яку роль в організації творчої діяльності він відіграє?

1.2 Особистісні й творчі якості науковця. Психологія наукової творчості

Таблиця Основні якості, що відповідають статусу науковця

Творчі та ділові якості	Основні характеристики
1. Професійні знання	Наявність знань, що відповідають вимогам, зумовленим специфікою обраної діяльності. Обов'язкові елементи: високий рівень базової освіти, уміння користуватися комп'ютером, знання рідної та іноземної мов.
2. Допитливість	Високий рівень внутрішнього прагнення до пізнання істини, увага до непізнаного і незрозумілого, високий інтерес до нових знань, зокрема наукової літератури як джерела знань.
3. Спостережливість	Здатність до цілеспрямованого сприйняття об'єктивних властивостей досліджуваних явищ, предметів, процесів тощо.
4. Ініціативність	Здатність до самостійних рішень, внутрішнє спонукання до нових форм діяльності (не чекаючи вказівок наукового керівника).
5. Почуття нового	Увага до нового, нетерпимість до догматизму, винахідництво, активна підтримка нового, творчий характер діяльності.

6.Зацікавленість у справі	Наявність внутрішніх причин (мотивів, ідей), що спонукають науковця до дослідження; ставлення науковця до праці, як до чогось важливого для нього, привабливого.
7.Пунктуальність, ретельність	Своєчасне і якісне виконання плану роботи, доручень наукового керівника.
8.Відповідальність і надійність	Здатність брати на себе обов'язок відповідати за певну ділянку роботи, справу, за свої або чийсь дії, вчинки, слова.
9.Організаторські здібності	Здатність до упорядкування, узгодження, вдосконалення як своєї діяльності, так і діяльності інших людей з метою досягнення поставленої мети або виконання завдання. Уміння організувати свою роботу, власну бібліотеку, архів, базу даних, картотеку та ін.
10. Комунікбельність	Уміння налагоджувати зв'язки з різними за віком, характером та посадою людьми.
11. Доброзичливість	Людяність, повага до інших людей, прагнення за всіх обставин нести їм добро.
12. Честолюбство	Прагнення, стати відомим, мати популярність, можливість просування по службі.
13. Зовнішній вигляд	Гармонійне поєднання привабливості й елегантного стилю в одязі.

Психологія наукової творчості

Розумова і фізична праця — два взаємопов'язані компоненти людської діяльності. Розумова праця вважається найскладнішою формою діяльності, оскільки потребує високої концентрації уваги, активного залучення когнітивних процесів, напруження емоційно-вольової сфери та значного психофізіологічного ресурсу. У процесі розумової роботи посилюються кровообіг головного мозку, електрофізіологічна активність та енергетичний обмін у нейронах, зростає рівень

нервово-психічного навантаження під час обробки інформації, що супроводжується значним емоційним напруженням.

Таке навантаження спричиняє активізацію серцево-судинної та дихальної систем, а також інтенсивне використання енергетичних ресурсів організму. Саме тому розумова діяльність викладачів і науковців прирівнюється до фізичної праці. Встановлено, що розумова праця викликає втоми після 3–4 годин, тоді як фізична — після 8 годин роботи.

Особливістю інтелектуальної діяльності є поступове накопичення втоми з ризиком раптового перевтомлення. З огляду на це важливим є чергування розумової та фізичної активності протягом дня.

Режим наукової праці: структура та планування

Режим робочого дня науковця є індивідуальним і часто не піддається прогнозуванню. Водночас ефективну діяльність забезпечують такі принципи: поступове входження в роботу, ритмічність, чітке планування. Хоча наукова праця включає елементи імпровізації, головною умовою результативності є систематичність і заздалегідь складений план.

Планування може мати різну періодичність: денну, тижневу, місячну, квартальну або річну. Складаючи денний план, доцільно окреслити пріоритетні завдання та розподілити навантаження відповідно до особистих біоритмів. Оптимальний період для інтелектуальної активності — з 10:00 до 12:00 та з 14:00 до 17:00. У вечірній час спостерігається зниження працездатності.

У повсякденній роботі науковця важливим є використання особистого щоденника або електронного планувальника для організації справ. Раціональне планування підвищує ефективність взаємодії з науковим керівником, особливо при роботі над дисертацією або статтею.

Особливу увагу слід приділяти організації відпочинку. Оптимальний режим роботи за комп'ютером — 45 хвилин роботи і 15 хвилин перерви, з обмеженням загального часу до 4 годин на день. Варто уникати тривалих періодів інтенсивної роботи з подальшим тривалим відпочинком — це знижує продуктивність і суперечить природним біоритмам.

Понеділок варто використовувати для адаптації до робочого режиму. Найбільш продуктивними днями є вівторок і середа. До кінця тижня (особливо в п'ятницю) накопичується втома, тому на вихідні доцільно планувати повноцінний відпочинок.

Науковець повинен визначити власні ефективні стратегії «входження» в роботу. Одним із способів є повторне читання раніше підготовленого матеріалу протягом перших 10 хвилин, що сприяє переходу до нової творчої діяльності. Індивідуальний підхід до вибору часу, ритму та тривалості роботи забезпечує стабільну продуктивність.

Організація робочого місця науковця: ергономічні та психофізіологічні аспекти

Рациональна організація робочого простору є ключовою умовою підтримання високої працездатності. До складників робочого місця належать меблі, комп'ютерна техніка та інші необхідні засоби відповідно до специфіки роботи.

Недостатнє освітлення, шум, неправильно підібрана висота стільця або невдала площа робочої поверхні можуть негативно впливати на самопочуття та знижувати ефективність. Ергономіка як наука рекомендує дотримуватись правил: освітлення має падати зверху зліва; будь-які дратівливі фактори (звукові, світлові) слід мінімізувати.

Телевізор чи радіо можуть бути доречними лише при виконанні механічної роботи, тоді як для інтелектуальної діяльності вони створюють додаткове когнітивне навантаження.

Порядок на робочому столі сприяє концентрації та економії часу. Рекомендується використовувати лише необхідні в поточний момент матеріали, підтримувати впорядкованість у документації, уникати нагромадження сторонніх предметів.

Під час роботи за комп'ютером важливо правильно розмістити монітор (на рівні очей, на відстані не менше 40 см), клавіатуру (приблизно 10 см від краю стола), а також забезпечити зручне розташування рук і належну поставу. Висоту стільця потрібно регулювати так, щоб уникнути порушення кровообігу.

Колористика робочого простору також має значення: бежеві та зелені тони позитивно впливають на емоційний стан. Зелений колір, зокрема, знижує чутливість до звукового навантаження. Надмірна кількість декору (фотографій, сувенірів тощо) на робочому столі небажана — це відволікає від роботи.

Запахи можуть як покращувати, так і знижувати працездатність. Наприклад, аромат троянди має тонізуючий ефект, тоді як запах лимона — гальмує продуктивність. Улюблені парфуми чи хвойні екстракти можуть підвищити емоційний комфорт, але зловживати ароматерапією не рекомендується.

Оргтехніка в науковій діяльності

Серед основних технічних засобів, що використовуються у науковій праці, варто виокремити персональний комп'ютер, телефон, диктофон, копіювальне обладнання та канцелярські інструменти.

Комп'ютер виконує дві ключові функції: створення документів (документування) та організація роботи з ними. Текстові редактори забезпечують багатофункціональне редагування, структурування та друк наукових матеріалів. Доступ до Інтернету розширює можливості пошуку інформації та взаємодії з науковим середовищем.

Серед додаткових засобів — диктофони, сканери, принтери, а також різноманітні канцелярські прилади, які мають зберігатися в спеціально пристосованих органайзерах для забезпечення порядку та зручності у використанні.

Запам'ятай!

Розумова і фізична праця — два взаємопов'язані аспекти людської діяльності. Розумова діяльність — найскладніший, важкий вид діяльності. Вона потребує активізації уваги, процесів мислення та інших психологічних функцій, супроводжується вираженою нервово-психологічною та емоційною напругою, підвищеною чуттєвістю.

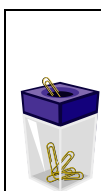
Висновки

1. Розумова діяльність виявляється в певному нейрофізичному стані людини. Особливість розумової праці полягає в тому, що втомі накопичується поступово, а перевтомлення настає раптово. Тому рекомендується чергувати розумову і фізичну працю.

2. Робочий день науковця важко передбачити або прогнозувати. Одним із головних правил є: поступове входження в роботу; ритмічність праці; планування роботи.

3. Залежно від характеру науковця слід індивідуально вирішувати питання щодо допустимої тривалості роботи і чергування її з відпочинком. Наукова праця потребує дотримання режиму.

4. Одна з головних умов підвищення працездатності — правильно організоване робоче місце. Робоче місце науковця — це сукупність усього того, що використовується в роботі, тобто меблі, комп'ютер, інші технічні засоби.

Питання для самоперевірки

1. Які особистісні якості повинен мати науковець?
2. Які якості називаються творчими і чому?
3. Які головні правила організації робочого дня науковця?
4. Що слід вважати робочим місцем науковця?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

При організації свого робочого дня науковцю слід зважати на свої індивідуальні особливості чи враховувати лише загальні особливості щодо психології наукової творчості?

Тема: Методологія наукової творчості

Зміст	Розкриваються основні ознаки та функції методології, методи й техніка дослідження. З'ясовується процес використання методів наукового пізнання; методів, що застосовуються на
--------------	---

	емпіричному й теоретичному рівнях, а також методів теоретичних досліджень.
Ключові слова	Методологія, методологічна основа, метод, методика, візуальні методи, експериментально-ігрові методи, математичні методи.
Мета та завдання	Розкрити поняття методології, її основні ознаки та функції; ознайомити з різними методами і технікою наукового дослідження.
	План
1.1	Методологія дослідження. Основні ознаки та функції методології. Методи і техніка дослідження.
1.2	Використовування методів наукового пізнання. Методи, що застосовуються на емпіричному й теоретичному рівнях. Методи теоретичних досліджень.

1.1 Методологія дослідження. Основні ознаки та функції методології.

Методи і техніка дослідження

Складність, багатогранність і міждисциплінарний характер будь-якої наукової проблеми зумовлюють необхідність її дослідження в системі координат, яка визначається різноманітними рівнями методології науки.

Поняття **методології** походить від грецьких слів, що означають «спосіб» або «метод» та «наука» або «знання», і являє собою вчення про правила мислення, які застосовуються при формуванні наукової теорії. Питання, пов'язані з методологією, є досить складними, адже вони мають різні тлумачення в науковому середовищі. Зокрема, низка зарубіжних наукових шкіл не розділяють поняття методології і методів дослідження. Натомість у вітчизняній науковій традиції методологію розглядають як вчення про науковий метод пізнання, або як сукупність наукових принципів, що лежать в основі дослідницької діяльності та визначають вибір відповідного набору пізнавальних засобів, методів і прийомів. Найчастіше під методологією розуміють теорію методів дослідження, створення

концепцій, а також систему знань про теорію науки загалом. У свою чергу, поняття **методики** передбачає сукупність прийомів дослідження, що включають технічні та операційні аспекти роботи з фактичним матеріалом.

Методологія виконує низку важливих функцій у науковому пізнанні, зокрема:

- визначає способи здобуття наукових знань, які відображають динамічні процеси та явища;
- спрямовує дослідження, окреслюючи специфічний шлях досягнення науково-дослідницької мети;
- забезпечує комплексний підхід до отримання інформації про об'єкт чи процес дослідження;
- сприяє інтеграції нової інформації у теоретичний фонд науки;
- сприяє уточненню, розширенню і систематизації наукової термінології;
- створює базу об'єктивної інформації та інструменти логіко-аналітичного аналізу, що лежать в основі наукового пізнання.

З огляду на викладене, можна сформулювати методологію як концептуальне уявлення про цілі, зміст і методи дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної та систематизованої інформації про явища та процеси.

Методологічна основа наукового дослідження, зазвичай, не виділяється як самостійний розділ у дисертаційних роботах чи інших наукових працях, однак її чітке формулювання є визначальним для досягнення мети і завдань дослідження. Під методологічною основою слід розуміти фундаментальні положення, на яких базується наукове дослідження. При цьому методологічні основи конкретної науки, як правило, розташовані поза її межами і не виводяться з безпосереднього результату дослідження.

Методологія — це вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності, яке має чотирирівневу структуру. У сучасній науці розрізняють:

- фундаментальні, загальнонаукові принципи, що становлять ядро методології;

- конкретнонаукові принципи, які є основою теорій окремих дисциплін або галузей науки;
- систему конкретних методів і технік, що застосовуються для розв'язання спеціалізованих дослідницьких завдань.

Методи та техніка дослідження

Стратегічні методологічні принципи реалізуються через конкретні методи дослідження.

Термін **метод** (з грецької) означає спосіб пізнання або дослідження явищ природи і суспільного життя. Метод являє собою сукупність прийомів чи операцій, які здійснюють практичне або теоретичне освоєння дійсності з метою розв'язання певної задачі. Функціональна різниця між методом і теорією полягає в тому, що метод, формуючись як результат теоретичного осмислення попередніх досліджень, виступає як основа для майбутніх досліджень.

У найзагальнішому розумінні метод — це шлях, спосіб досягнення мети та виконання завдань дослідження. Він відповідає на запитання: як пізнавати.

Методика ж означає сукупність методів, прийомів і правил виконання будь-якої роботи. У науковому дослідженні методика — це система правил застосування методів, прийомів та операцій.

Серед поширених методів дослідження — критичний аналіз наукової та методичної літератури, аналіз практичного досвіду, спостереження, бесіди, анкетування, рейтингові оцінки, моделювання, контент-аналіз, експеримент тощо. Вибір конкретних методів визначається характером фактичного матеріалу, умовами і цілями дослідження. Методи утворюють упорядковану систему, в якій кожен займає своє місце залежно від етапу дослідження, використання технічних прийомів та операцій із теоретичним і фактичним матеріалом.

У межах однієї наукової галузі може застосовуватись кілька різних методик, які постійно вдосконалюються під час проведення наукової роботи. Найбільш складними є методики експериментальних досліджень, як лабораторних, так і польових. Незважаючи на однакові назви методів (наприклад, анкетування,

тестування, шкалювання), цілі і методики їх застосування можуть значно відрізнятися залежно від специфіки наукової галузі.

Класифікація методів

Методи поділяють за різними ознаками:

- **За метою:**
 - **Первинні методи** — спрямовані на збір інформації (спостереження, опитування тощо).
 - **Вторинні методи** — застосовуються для обробки і аналізу отриманих даних (кількісний і якісний аналіз, систематизація, шкалювання).
 - **Верифікаційні методи** — використовуються для перевірки результатів, шляхом порівняння постійних і змінних чинників.
- **За способом реалізації:**
 - **Логіко-аналітичні методи** — дедукція, індукція, які різняться за початковим етапом дослідження і часто взаємодоповнюють один одного.
 - **Візуальні методи** — графіки, схеми, діаграми, картографи, що дозволяють наочно представити структуру об'єкта, співвідношення його складових, причинно-наслідкові зв'язки.
 - **Експериментально-ігрові методи** — призначені для моделювання реальних ситуацій і прогнозування результатів. Вони широко використовуються в таких галузях, як політика, економіка, психологія, соціологія.

У гуманітарних науках доцільним є застосування математичних методів, зокрема теорії ймовірностей, яка дає змогу досліджувати масові соціальні явища, а також статистичні дані та моделювання. Водночас слід урахувувати природні особливості об'єктів гуманітарних наук у порівнянні з природничими і математичними.

Залежно від функціональних можливостей, методи можуть бути **етапними** (пов'язаними з окремими етапами дослідження, наприклад, спостереження, експеримент) та **універсальними** (використовуються на всіх етапах — абстрагування, узагальнення, дедукція, індукція).

Крім того, у науковій практиці розрізняють методи теоретичних та емпіричних досліджень. Проте ця класифікація є умовною, оскільки межі між цими категоріями можуть бути розмитими, а методи — взаємопов'язаними.

Запам'ятай!

1. **Методологія** — це концептуальний виклад мети, змісту, методів дослідження, які забезпечують отримання максимально об'єктивної, точної, систематизованої інформації про процеси та явища; вчення про систему наукових принципів, форм і способів дослідницької діяльності.

2. **Під методологічною основою** дослідження слід розуміти основне, вихідне положення, на якому базується наукове дослідження. Методологічні основи даної науки завжди існують поза цією наукою, за її межами і не виводяться із самого дослідження.

3. **Метод** (гр.) — спосіб пізнання, дослідження явищ природи і суспільного життя. Це також сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного завдання.

4. **Методика** (гр.) — сукупність методів, прийомів проведення будь-якої роботи. Методика дослідження — це система правил використання методів, прийомів та операцій.

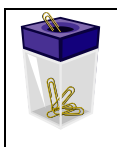
Висновки

1. У вітчизняній науковій традиції **методологію** розглядають як учення про науковий метод пізнання або як систему наукових принципів, на основі яких базується дослідження і здійснюється вибір сукупності пізнавальних засобів, методів, прийомів дослідження. **Методику** розуміють як сукупність прийомів дослідження, включаючи техніку і різноманітні операції з фактичним матеріалом.

2. **Методологічна основа** дослідження, як правило, не є самостійним розділом дисертації або іншої наукової праці, однак від її чіткого

визначення значною мірою залежить досягнення мети і завдань наукового дослідження.

3. У найбільш загальному розумінні **метод** — це шлях, спосіб досягнення поставленої мети і завдань дослідження. **Вибір конкретних методів** дослідження диктується характером фактичного матеріалу, умовами і метою конкретного дослідження.

Питання для самоперевірки

1. Які функції виконує методологія?
2. У чому полягає різниця між методом і теорією?
3. За якими ознаками поділяються основні типи методів?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чи важливим є правильний вибір методів наукового дослідження? Чому?

2.2 Використовування методів наукового пізнання. Методи, що застосовуються на емпіричному й теоретичному рівнях. Методи теоретичних досліджень.

Використовування методів наукового пізнання

Результативність наукового дослідження значною мірою визначається здатністю дослідника обрати найбільш ефективні методи, адже саме вони забезпечують досягнення основної мети наукового пошуку.

Методологічний інструментарій науки поділяється на загальні та спеціальні методи. У розв'язанні окремих соціальних проблем, притаманних конкретним наукам, а також на різних етапах дослідження, важливе місце посідають спеціальні методи. Вони мають прикладний характер, розробляються й удосконалюються в рамках окремих наукових галузей. Їх вибір обумовлюється природою досліджуваного явища і не може бути випадковим.

Загальні методи наукового пізнання, на відміну від спеціалізованих, застосовуються в дослідницькій практиці багатьох дисциплін. Їх умовно класифікують за трьома основними групами:

- методи емпіричного рівня (спостереження, порівняння, вимірювання, експеримент);
- методи, що функціонують як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях (абстрагування, аналіз і синтез, індукція та дедукція, моделювання тощо);
- методи, характерні для теоретичного рівня наукового аналізу (рух від абстрактного до конкретного, системний і структурно-діяльнісний підходи).

Спостереження — це систематизоване й цілеспрямоване вивчення об'єкта, що часто виступає складовою інших емпіричних процедур. Для ефективності цей метод має відповідати низці вимог:

- бути заздалегідь запланованим відповідно до поставленого дослідницького завдання;
- здійснюватися на основі чіткого плану;
- мати спрямованість на окремі, значущі характеристики явища;
- передбачати активну позицію дослідника;
- проводитись систематично.

Цей метод дозволяє отримати первинні емпіричні дані про об'єкт.

Порівняння — один із базових методів пізнання, що полягає у виявленні подібностей і відмінностей між об'єктами та явищами, а також у встановленні їх спільних ознак. Для забезпечення достовірності результатів порівняння необхідно дотримуватись таких умов:

- порівнювати можна лише ті об'єкти, які мають спільні, об'єктивно наявні властивості;
- аналіз має здійснюватись за ключовими, суттєвими ознаками.

Інформація, отримана в результаті порівняльного аналізу, може бути первинною або похідною. Первинна здобувається безпосередньо під час порівняння, тоді як вторинна — через опрацювання отриманих даних. Найуживанішим методом такого опрацювання є умовивід за аналогією. Порівняння може бути безпосереднім або

опосередкованим (через еталонний об'єкт), що дозволяє отримувати якісні чи кількісні характеристики — останнє й визначає вимірювання.

Вимірювання передбачає присвоєння числового значення певній характеристиці за допомогою прийнятих одиниць. Цей метод має перевагу в точності, оскільки забезпечує кількісну фіксацію властивостей об'єкта. Основними складовими вимірювального процесу є об'єкт вимірювання, еталони, засоби вимірювання та методики.

Експеримент являє собою метод активного дослідницького втручання, при якому створюються спеціальні умови з метою виявлення певних властивостей досліджуваного об'єкта.

Порівняно зі спостереженням, експеримент має такі переваги:

- дозволяє ізолювати явище від сторонніх впливів, досліджуючи його в "чистому" вигляді;
- забезпечує виявлення прихованих властивостей;
- допускає багаторазове відтворення з метою перевірки результатів.

Під час проведення дослідження методи добираються відповідно до завдань, характерних для кожного етапу. Збір емпіричного матеріалу зазвичай здійснюється через анкетування, інтерв'ювання, методи експертних оцінок, лабораторні та польові експерименти (спостереження за документами, тестування, включене спостереження тощо).

Опитування є ефективним засобом отримання як фактичної, так і оціночної інформації й може бути реалізоване усно або письмово. Формування анкет чи сценаріїв інтерв'ю вимагає ретельної відповідності цілям дослідження. До структури анкети можуть входити тематичні блоки, що дозволяють отримати як кількісні, так і якісні дані.

Тестування — специфічна форма вибіркового опитування, що використовується для діагностики ключових характеристик об'єкта дослідження. Його застосовують у лабораторних умовах, коли широкомасштабне анкетування є недоцільним або неможливим. Іноді тести проводяться двічі — на початку (діагностика) та

наприкінці дослідження (верифікація). Тестові завдання повинні бути спрямовані на чітке виявлення визначених рис респондентів.

Тестування може здійснюватися у формальних (з уніфікованими запитаннями) та неформальних умовах (у вигляді вільної бесіди). Важливо забезпечити психологічно комфортне середовище для досліджуваних, що сприятиме виявленню їхніх індивідуальних особливостей.

Однією з основних умов достовірності результатів дослідження є дотримання принципу репрезентативності виборки, яка має відображати основні групи сукупності, наприклад — учнівську та неучнівську молодь, жителів міста та села, регіональні відмінності тощо.

Метод експертних оцінок дає змогу отримати змінні емпіричні показники через опитування вузької групи фахівців (зазвичай 5–7 осіб), які підбираються відповідно до професійних ознак — наукових ступенів, посад, досвіду роботи тощо.

На другому етапі дослідження застосовуються методи, призначені для обробки зібраної інформації, установлення зв'язків між показниками та інтерпретації результатів. Їх вибір і порядок використання відповідають логіці аналізу.

У цей період активно застосовуються методи статистичного аналізу, зокрема:

- кореляційний аналіз, який визначає взаємозв'язки між незалежними змінними шляхом обчислення коефіцієнтів кореляції, що дозволяє передбачити поведінку однієї змінної через іншу;
- факторний аналіз, що встановлює багатомірні залежності на основі узагальнення змінних у вигляді факторів різного рівня узагальнення;
- метод імплікаційних шкал, який передбачає градацію даних за інтенсивністю ознак та їх шкалювання;
- контент-аналіз, що забезпечує якісно-кількісний підхід до аналізу текстових масивів, виділення ключових понять і визначення частоти їхнього вживання, що дає змогу виявити закономірності, приховані в текстах і не доступні для традиційних методів.

Методи, що застосовуються на емпіричному і теоретичному рівнях досліджень

До методів, які використовуються як на емпіричному, так і на теоретичному рівнях наукового пізнання, зазвичай відносять абстрагування, аналіз і синтез, індукцію, дедукцію, моделювання та інші.

Абстрагування є універсальним процесом мислення, що супроводжує майже кожен інтелектуальний операційний дослідник. Його суть полягає в тому, що під час пізнання здійснюється умовне відсторонення від другорядних властивостей чи зв'язків об'єкта з одночасним акцентуванням уваги на тих характеристиках, які мають вирішальне значення для досягнення поставленої мети.

У межах цього методу вирізняють сам процес абстрагування й результат, який набуває форми абстракції — знання, що відображає окремі риси чи сторони предметів і явищ. Процесом абстрагування вважається сукупність розумових дій, що приводять до створення відповідної абстракції. Прикладами абстракцій є загальні поняття, що функціонують як у науковому, так і в повсякденному мовленні: «дорога», «дерево», «будинок», «книга» тощо. Абстрагування дає змогу замінити у пізнанні складне простим, але таким простим, яке відбиває основне в цьому складному.

Абстрагування у структурі логічного мислення нерозривно пов'язане з такими методами, як аналіз і синтез.

Аналіз — це процедура умовного розчленування об'єкта на окремі елементи з метою глибшого розуміння його структури, властивостей та взаємозв'язків. Синтез, у свою чергу, передбачає інтеграцію окремих частин у єдину систему. Ці два методи утворюють діалектичну єдність протилежностей і застосовуються залежно від завдань і рівня дослідницької рефлексії.

Розрізняють кілька видів аналізу й синтезу:

- **Прямий (емпіричний)** — використовується на етапі початкового ознайомлення з об'єктом; він полягає у фіксації зовнішніх властивостей, візуальному виокремленні частин, простих вимірюваннях і спостереженнях. Його

результати забезпечують загальне уявлення про явище, однак недостатні для розкриття його сутності.

- **Зворотний (елементарно-теоретичний)** — базується на попередніх знаннях та гіпотетичних припущеннях щодо об'єкта; дає змогу аналізувати внутрішні зв'язки між компонентами та виявляти причинно-наслідкові залежності.

- **Структурно-генетичний аналіз і синтез** — найглибший рівень проникнення в природу явища, орієнтований на виокремлення центральних, системоутворюючих елементів і встановлення їхнього впливу на загальну організацію об'єкта.

До важливих логічних методів також належать **індукція та дедукція**.

Дедукція — це логічна операція, що передбачає отримання знання про окреме на основі загального. У межах наукового пізнання цей метод означає застосування вже відомих теоретичних положень до аналізу конкретних ситуацій чи явищ.

Індукція, навпаки, є процедурою узагальнення: на основі множини часткових спостережень формулюються висновки, що мають загальний характер. У цьому випадку знання про окремі елементи класу об'єктів стає підґрунтям для формування загального судження щодо всієї множини.

Індукція та дедукція утворюють логічну опозицію, однак у реальному дослідженні вони здебільшого доповнюють одна одну.

Наукова індукція може бути реалізована в кількох логічно впорядкованих формах, які дозволяють установити причинно-наслідкові зв'язки:

- **Метод єдиної подібності:** якщо в низці випадків спостереження певного явища присутня лише одна спільна обставина, вона розглядається як його можлива причина.

- **Метод єдиної розбіжності:** якщо між двома випадками, які відрізняються лише однією обставиною, в одному спостерігається явище, а в іншому — ні, то саме ця обставина розглядається як причинний чинник.

- **Комбінований метод подібності й розбіжності:** поєднує обидва підходи для підвищення точності висновків.

- **Метод супутніх змін:** встановлює причинний зв'язок на підставі одночасної зміни двох явищ — якщо зміна одного систематично супроводжується зміною іншого.

- **Метод решт:** коли складне явище пояснюється сукупністю чинників, і частина його вже пояснена відомими причинами, то решта пояснюється тими обставинами, які залишилися.

Ці логіко-методологічні процедури формують основу для побудови наукових теорій і забезпечують обґрунтованість висновків, що ґрунтуються як на емпіричних даних, так і на глибокому теоретичному осмисленні.

Методи теоретичних досліджень

Серед основних методів теоретичного пізнання вирізняють історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний, моделювання та інші, сутність яких була детально розглянута в попередніх розділах.

Особливе місце серед теоретичних методів займає **метод сходження від абстрактного до конкретного**, який виступає загальною формою розвитку наукового знання, механізмом мислення та способом відображення дійсності. Згідно з логікою цього підходу, мислення бере початок від конкретного в реальному світі, переходить до абстрактного в межах мисленнєвої діяльності, а потім знову повертається до конкретного, однак уже теоретично осмисленого. Така структура пізнання забезпечує поглиблене розуміння явищ шляхом формування абстракцій, які в подальшому конкретизуються на основі зв'язку між теорією та практикою.

Метод ідеалізації полягає в розумовому конструюванні об'єктів, які в реальності не існують або є практично недосяжними. Метою такого підходу є створення гіпотетичних моделей, які дозволяють абстрагуватися від низки властивостей реального об'єкта та наділити його новими, уявними рисами для глибшого аналізу.

Досягнення ідеалізації здійснюється шляхом:

- багаторівневого абстрагування;
- переходу думки до граничного розвитку певної характеристики;

- застосування простого абстрагування.

Типовими прикладами ідеалізованих об'єктів є абсолютно чорне тіло, ідеальний газ, пряма лінія тощо. Вони не зустрічаються в природі, однак відіграють важливу роль у науковому моделюванні.

Формалізація — це метод теоретичного дослідження, який полягає в поданні структури та властивостей об'єктів у формі знакових систем, що базуються на штучних мовах, зокрема, математичних. Завдяки цьому створюються універсальні засоби для опису об'єктів і процесів, незалежно від їх конкретної природи.

Основні переваги формалізації полягають у наступному:

- вона забезпечує високий рівень узагальненості у процесі вирішення наукових завдань;
- застосування спеціальної символіки дозволяє досягти стислості та точності формулювань;
- уникнення багатозначності, притаманної природній мові, завдяки однозначному тлумаченню символів;
- можливість побудови знакових моделей, що дозволяє перейти від дослідження реальних явищ до їх теоретичного аналізу через моделі.

Аксіоматичний метод є способом побудови теоретичних систем, у межах якого окремі твердження (аксіоми) приймаються без доведення. Усі інші положення теорії виводяться з аксіом шляхом логічних міркувань згідно з певними правилами. Цей метод широко застосовується в математиці, логіці, формальних науках, а також у деяких природничих і соціальних дисциплінах, де можлива побудова строгих теоретичних конструкцій.

Отже, методи теоретичного рівня дослідження забезпечують формування, систематизацію та поглиблення наукових знань, ґрунтуючись на логічному аналізі, абстракціях, ідеалізованих моделях та строго регламентованих теоретичних процедурах.

Запам'ятай!

1. Методи наукового пізнання поділяють на **загальні** й **спеціальні**.

2. **Спостереження** — систематичне цілеспрямоване вивчення об'єкта. Це найелементарніший метод, який є, як правило, складовою інших емпіричних методів.

3. **Порівняння** — процес встановлення подібності або відмінності предметів та явищ дійсності, а також знаходження загального, притаманного двом або кільком об'єктам.

4. **Вимірювання** — це процедура визначення числового значення певної величини за допомогою одиниці виміру.

5. **Експеримент** — це такий метод вивчення об'єкта, який пов'язаний з активним і цілеспрямованим втручанням дослідника в природні умови існування предметів і явищ або створенням штучних умов, необхідних для виявлення його відповідної властивості.

6. **Кореляційний аналіз** — це процедура для вивчення співвідношення між незалежними змінними.

7. **Метод імплікаційних шкал** — це наочна форма виміру та оцінки отриманих даних, які градуюються за кількістю або інтенсивністю ознак.

8. **Процес абстрагування** — це сукупність операцій, які приводять до отримання такого результату (абстракції).

9. **Аналіз** — це метод пізнання, який дає змогу поділити предмет на частини. **Синтез**, навпаки, є наслідком з'єднання окремих частин чи рис предмета в єдине ціле.

10. Під **індукцією** розуміють перехід від часткового до загального, коли на підставі знання про частину предметів класу робиться висновок стосовно класу в цілому. Дедукція та індукція — взаємопротилежні методи пізнання.

11. **Сходження від абстрактного до конкретного** — це загальна форма руху наукового пізнання, закон відображення дійсності і мислення.

12. Метод **ідеалізації** — конструювання подумки об'єктів, яких немає в дійсності або які практично нездійсненні.

13. **Формалізація** — метод вивчення різноманітних об'єктів шляхом відображення їхньої структури в знаковій формі за допомогою штучних мов.

14. **Аксиоматичний метод** — метод побудови наукової теорії, за якою деякі твердження приймаються без доведень, а всі інші знання виводяться з них відповідно до певних логічних правил.

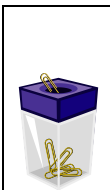
Висновки

1. Успіх наукового дослідження значною мірою залежить від уміння науковця вибрати найрезультативніші методи дослідження, оскільки саме вони дають можливість досягти поставленої мети.

2. Дослідження об'єкта проводиться поетапно: на кожному етапі застосовуються найдоцільніші методи відповідно до конкретного завдання.

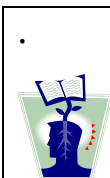
3. До методів, що застосовують на емпіричному й теоретичному рівнях досліджень, відносять, як правило, абстрагування, аналіз і синтез, індукцію та дедукцію, моделювання та ін.

4. Серед методів теоретичних досліджень слід, передусім, назвати історичний, термінологічний, функціональний, системний, когнітивний, моделювання та ін.

Питання для самоперевірки

1. Назвіть методи наукового пізнання. У чому різниця між загальними і спеціальними методами?
2. Які методи застосовують на емпіричному і теоретичному рівнях досліджень?
3. Перерахуйте методи теоретичних досліджень.

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Які методи найчастіше слід застосовувати під час проведення наукового дослідження з вашої спеціальності? Чому?

Тема: Підготовка наукової статті, доповіді та реферату

Зміст	Описуються особливості основних видів наукової роботи – наукової статті, тез наукової доповіді та реферату. Подаються їх структурні елементи та методичні поради до написання.
Ключові слова	Наукова стаття, тези наукової доповіді, доповідь, реферат.
Мета та завдання	Розкрити особливості понять «наукова стаття», «тези наукової доповіді», «доповідь», «реферат»; розглянути їх структурні елементи та ознайомити з методикою роботи над ними.
	План
1.1	Наукова стаття як один із основних видів публікацій.
1.2	Тези наукової доповіді. Форми усного оприлюднення наукових результатів.
1.3	Реферат.

1.1. Наукова стаття як один із основних видів публікацій

Наукова стаття — один із основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

Наукова стаття подається до редакції в завершеному вигляді відповідно до вимог, які публікуються в окремих номерах журналів або збірниках у вигляді пам'ятки авторам.

Оптимальний обсяг наукової статті — 8 – 12 сторінок (0,5—0,7 друк. арк.).

Рукопис статті, як правило, має містити повну назву роботи, прізвище та ініціали автора(ів), анотацію (на окремій сторінці), список використаної літератури.

Стаття має просту структуру, її текст, як правило, не поділяється на розділи і підрозділи.

Умовно в тексті статті можна виділити такі структурні елементи.

1. Вступ — постановка наукової проблеми, її актуальність, зв'язок з найважливішими завданнями, що постають перед Україною, значення для розвитку певної галузі науки або практичної діяльності (1 абзац або 5—10 рядків).

2. Основні (останні за часом) дослідження і публікації, на які спирається автор; сучасні погляди на проблему; труднощі при розробці даного питання, виділення невирішених питань у межах загальної проблеми, котрим присвячена стаття (0,5—2 сторінки машинописного тексту через два інтервали).

3. Формулювання мети статті (постановка завдання) — висловлюється головна ідея даної публікації, яка суттєво відрізняється від сучасних уявлень про проблему, доповнює або поглиблює вже відомі підходи; звертається увага на введення до наукового обігу нових фактів, висновків, рекомендацій, закономірностей або уточнення відомих раніше, але недостатньо вивчених. Мета статті випливає з постановки наукової проблеми та огляду основних публікацій з теми (1 абзац, або 5—10 рядків).

4. Виклад змісту власного дослідження — основна частина статті. В ній висвітлюються основні положення і результати наукового дослідження, особисті ідеї, думки, отримані наукові факти, виявлені закономірності, зв'язки, тенденції, програма експерименту, методика отримання та аналіз фактичного матеріалу, особистий внесок автора в досягнення і реалізацію основних висновків тощо (5—6 сторінок).

5. Висновок, у якому формулюється основний умовивід автора, зміст висновків і рекомендацій, їх значення для теорії і практики, суспільна значущість; коротко накреслюються перспективи подальших розвідок з теми (1/3 сторінки).

Жанр наукової статті вимагає дотримання певних правил:

- у правому верхньому куті розміщуються прізвище та ініціали автора; за необхідності вказуються відомості, що доповнюють дані про автора;
- назва статті стисло відбиває її головну ідею, думку (якомога менше слів, краще — до п'яти);

- ініціали ставлять перед прізвищем;
- слід уникати стилю наукового звіту чи науково-популярної статті;
- недоцільно ставити риторичні запитання; мають переважати розповідні речення;
- не слід перевантажувати текст цифрами 1, 2 та ін. при переліках тих чи інших думок, положень; перелік елементів, позицій слід починати з нового рядка, відокремлюючи їх одне від одного крапкою з комою;
- у тексті прийнятним є використання різних видів переліку: спочатку, на початку, спершу, потім, далі, нарешті; по-перше, по-друге, по-третє; на першому етапі, на другому етапі та ін.;
- цитати в статті використовуються дуже рідко; необхідно зазначити основну ідею, а після неї в дужках указати прізвище автора, який уперше її висловив;
- усі посилання на авторитети подаються на початку статті, основний обсяг статті присвячують викладу власних думок; для підтвердження достовірності своїх висновків і рекомендацій не слід наводити висловлювання інших учених, оскільки це свідчить, що ідея дослідника не нова, була відома раніше і не підлягає сумніву;
- стаття має завершуватися конкретними висновками і рекомендаціями.

Рукопис статті підписується автором(ами) і подається до редакції.

Запам'ятай!

Наукова стаття — один із основних видів публікацій. Вона містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання, фіксує науковий пріоритет автора, робить її матеріал надбанням фахівців.

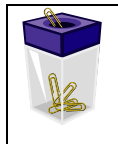

Висновки

1. **Наукова стаття** містить виклад проміжних або кінцевих результатів наукового дослідження, висвітлює конкретне окреме питання.

2. Стаття має просту структуру, її текст, як правило, не поділяється на розділи і підрозділи. Жанр наукової статті вимагає дотримання певних правил.

3. Умовно в тексті статті можна виділити такі структурні елементи: **Вступ, Основні (останні за часом) дослідження і публікації, Формулювання мети статті, Виклад змісту власного дослідження —Висновок.**

Питання для самоперевірки

1. Дотримання яких правил вимагає жанр наукової статті?
2. Перерахуйте структурні елементи наукової статті.

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чи фіксує наукова стаття науковий пріоритет автора? Доведіть.

1.2 Тези наукової доповіді (повідомлення)

Формами висвітлення підсумків наукової роботи є також тези, доповіді, матеріали конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо.

Тези (гр. — положення, твердження) — це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

Тези доповіді — це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді. Вони фіксують науковий пріоритет автора, містять матеріали, не викладені в інших публікаціях.

Рекомендований обсяг тез наукової доповіді — 2—3 сторінки машинописного тексту через 1,5—2 інтервали. Можливий виклад однієї тези.

Схематично структура тез наукової доповіді має такий вигляд: теза — обґрунтування — доказ — аргумент — результат — перспективи.

При підготовці тез наукової доповіді слід дотримуватися таких правил:

- у правому верхньому куті розміщують прізвище автора та його ініціали; при необхідності вказують інші дані, які доповнюють відомості про автора (студент,

аспірант, викладач, місце роботи або навчання);

- назва тез доповіді коротко відображає головну ідею, думку, положення (2—5 слів);

- виклад суті доповіді здійснюється за такою послідовністю тез: актуальність проблеми; стан розробки проблеми (перелічуються вчені, які зверталися до розробки цієї проблеми); наявність проблемної ситуації; необхідність у її вивченні, вдосконаленні з огляду на сучасний стан її розробки, втілення; основна ідея, положення, висновки дослідження, якими методами це досягається; основні результати дослідження, їх значення для розвитку теорії та (або) практики.

Посилання на джерела, цитати в тезах доповіді використовуються рідко. Допускається опускати цифровий, фактичний матеріал.

Формулювання кожної тези починається з нового рядка. Кожна теза містить самостійну думку, що висловлюється в одному або кількох реченнях. Виклад суті ідеї чи положення здійснюється без наведення конкретних прикладів.

Виступаючи на науковій конференції (з'їзді, симпозіумі), можна посилатися на опубліковані тези доповіді і спинитися на одній із основних (дискусійних) тез.

Зазначимо, що будь-які матеріали будь-яких конференцій, видані у будь-який період, належать до опублікованих праць, які лише **додатково** відображають наукові результати, тобто засвідчують *апробацію* результатів або підтверджують їх *впровадження*, висвітлюють певні процеси їх отримання.

Доповідь (повідомлення)

Найбільш поширеною формою усного оприлюднення наукових результатів є доповідь та повідомлення.

Доповідь — документ, у якому викладаються певні питання, даються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) прочитання та обговорення.

Розрізняють такі види доповідей:

- 1) **звітні** (узагальнення стану справ, ходу роботи за певний час);
- 2) **поточні** (інформація про хід роботи);

3) на наукові теми.

Наукова доповідь — це публічно виголошене повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання).

Структура тексту доповіді практично аналогічна плану статті.

Запам'ятай!

1. Тези (гр. — положення, твердження) — це коротко, точно, послідовно сформульовані основні ідеї, думки, положення наукової доповіді, повідомлення, статті або іншої наукової праці.

2. Тези доповіді — це опубліковані до початку наукової конференції (з'їзду, симпозіуму) матеріали попереднього характеру, що містять виклад основних аспектів наукової доповіді.

3. Доповідь — документ, у якому викладаються певні питання, даються висновки, пропозиції. Вона призначена для усного (публічного) прочитання та обговорення.

4. Наукова доповідь — це публічно виголошене повідомлення, розгорнутий виклад певної наукової проблеми (теми, питання).

Висновки

1. Формами висвітлення підсумків наукової роботи є тези, доповіді, матеріали конференцій, конгресів, симпозіумів, семінарів, шкіл тощо.

2. Найбільш поширеною формою усного оприлюднення наукових результатів є доповідь та повідомлення.

3. Структура тексту доповіді практично аналогічна плану статті.

1.3 Реферат

Дослідник часто стикається з необхідністю написання реферату.

Реферати складають студенти вищих навчальних закладів, їх пишуть аспіранти і ті, хто готується до складання кандидатських іспитів з філософії, педагогіки, спеціальності (якщо немає публікацій).

Реферат (лат. — доповідати, повідомляти) — короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми.

Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю відомостей, їх науковою цінністю або практичним значенням. Його обсяг коливається від **500— 2500** знаків до 20—24 сторінок.

Є багато видів рефератів. Науковці найчастіше мають справу з інформативними і розширеними, або зведеними, рефератами.

Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, містить основні фактичні та теоретичні відомості. В такому рефераті мають бути зазначені: предмет дослідження і мета роботи; наведені основні результати; викладені дані про метод і умови дослідження; відбиті пропозиції автора щодо застосування результатів; наведені основні характеристики нових технологічних процесів, технічних виробів, нова інформація про відомі явища, предмети та ін. Інформаційний реферат розміщують у первинних документах (книги, журнали, збірники наукових праць, звіти про науково-дослідну роботу та ін.) і у вторинних документах (реферативні журнали і збірники, інформаційні карти та ін.).

Розширений, або зведений (багатоджерельний, оглядовий), реферат містить відомості про певну кількість опублікованих і неопублікованих документів з однієї теми, викладені у вигляді зв'язного тексту.

Зразок структури реферату

ВСТУП

РОЗДІЛ I. Історія та теорія питання.

РОЗДІЛ II. Вирішення проблеми в сучасних умовах.

ВИСНОВКИ

ЛІТЕРАТУРА

Реферат починається з викладу сутності проблеми. Слід уникати зайвих фраз.

У **вступі** обґрунтовуються актуальність теми, її особливості, значущість з огляду на соціальні потреби суспільства та розвиток конкретної галузі науки або практичної діяльності.

У **розділі I** наводяться основні теоретичні, експериментальні дослідження з теми, зазначається, хто з учених минулого вивчав дану проблему, які ідеї висловлював. Визначаються сутність (основний зміст) проблеми, основні чинники (фактори, обставини), що зумовлюють розвиток явища або процесу, який вивчається. Наводиться перелік основних змістових аспектів проблеми, які розглядалися вченими. Визначаються недостатньо досліджені питання, з'ясовуються причини їх слабкої розробленості.

У **розділі II** дається поглиблений аналіз сучасного стану процесу або явища, тлумачення основних поглядів і позицій щодо проблеми. Особлива увага приділяється виявленню нових ідей та гіпотез, експериментальним даним, новим методикам, оригінальним підходам до вивчення проблеми. У цьому розділі подається аналіз практики. Висловлюються власні думки щодо перспектив розвитку проблеми.

У **висновках** подаються узагальнені умовиводи, ідеї, думки, оцінки, пропозиції науковця.

До **списку літератури** включають публікації переважно останніх 5—10 років. Особливу цінність мають роботи останнього року.

У **додатках** наводяться формули, таблиці, схеми, якщо вони суттєво полегшують розуміння роботи.

Вибір теми реферату слід узгоджувати з кафедрою і науковим керівником. Тема має допомогти дипломнику та аспіранту у визначенні методології свого дослідження.

Обсяг розширеного реферату — 20—24 сторінки.

Виклад матеріалу в рефераті має бути коротким і стилем. Слід використовувати синтаксичні конструкції, властиві мові наукових і технічних документів, уникати складних граматичних зворотів.

У рефераті слід використовувати стандартизовану термінологію, уникати незвичних термінів і символів або пояснювати їх при першому згадуванні в тексті. Терміни, окремі слова і словосполучення можна замінювати

абревіатурами і прийнятими текстовими скороченнями, значення яких зрозуміле з контексту.

Реферат рецензується і оцінюється, за умови позитивного відгуку здобувач (студент) допускається до іспиту.

Рецензія (відгук) на реферат має об'єктивно оцінювати позитивні і негативні його сторони. В рецензії тією чи іншою мірою слід оцінити вміння поставити проблему, обґрунтувати її соціальне значення; розуміння автором співвідношення між реальною проблемою і рівнем її концептуальності; повноту висвітлення літературних джерел, глибину їх аналізу, володіння методами збору, аналізу та інтерпретації емпіричної інформації; самостійність роботи, оригінальність в осмисленні матеріалу; обґрунтування висновків і рекомендацій.

Стиль рецензії має відповідати нормам, прийнятим для наукових відгуків, тобто бути доброзичливим, але принциповим. Відносно до автора роботи речення слід будувати в третій особі минулого часу ("студент поставив..., розкрив..., довів..."); до самої роботи — в теперішньому часі ("реферат містить..., розкриває..." та ін.).

Рецензію не слід завершувати оцінкою; вона має впливати зі змісту документа.

Особливо цінними є статті, опубліковані у фахових наукових виданнях, затверджених ВАК України.

Запам'ятай!

1. Реферат (лат. — доповідати, повідомляти) — короткий виклад змісту одного або декількох документів з певної теми.

2. Інформативний реферат найповніше розкриває зміст документа, містить основні фактичні та теоретичні відомості.

3. Розширений, або зведений (багатоджерельний, оглядовий), реферат містить відомості про певну кількість опублікованих і неопублікованих документів з однієї теми, викладені у вигляді зв'язного тексту.

Висновки

1. Реферати складають студенти вищих навчальних закладів, їх пишуть аспіранти і ті, хто готується до складання кандидатських іспитів з філософії, педагогіки, спеціальності (якщо немає публікацій).

2. Обсяг реферату визначається специфікою теми і змістом документів, кількістю відомостей, їх науковою цінністю або практичним значенням. Науковці найчастіше мають справу з інформативними і розширеними, або зведеними, рефератами.

3. Виклад матеріалу в рефераті має бути коротким і стислим.

Питання для самоперевірки

1. Яку структуру може мати реферат?
2. Які вимоги висуваються до цього виду роботи?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Чи слід досліднику висловлювати в рефераті власні думки щодо перспектив розвитку проблеми?

Тема: Курсова робота як кваліфікаційне дослідження й основні етапи її виконання

Зміст	Розкриваються загальні відомості про курсову роботу й етапи її виконання; описується структура наукового дослідження з усіма її складовими; висвітлюються основні вимоги до оформлення курсового проекту; даються рекомендації до написання роботи і пропонуються зразки її оформлення.
Ключові слова	Курсова робота, актуальність теми, об'єкт і предмет дослідження, мета і завдання дослідження.

Мета та завдання	Визначити особливості курсової роботи як кваліфікаційного дослідження; розкрити відомості про вступну частину наукового дослідження та її складові, основну частину, висновки, список використаних джерел і додатки; подати вказівки щодо оформлення курсового проекту; визначити типові помилки під час написання й оформлення курсової роботи.
	План
1.1	Загальна характеристика курсової роботи та її місце в системі вивчення української мови. Етапи виконання.
1.2	Структура курсової роботи.
1.3	Вимоги до оформлення курсової роботи.

1.1 Загальна характеристика курсової роботи та її місце в системі вивчення української мови

У професійній підготовці спеціаліста-філолога передбачено виконання курсової роботи – самостійної студентської письмової навчально-наукової роботи реферативно-дослідницького характеру з певного курсу або з його окремих розділів, що здійснюється під керівництвом викладача вищого навчального закладу і сприяє глибшому дослідженню конкретної наукової проблеми. Тематика кваліфікаційної роботи повинна відповідати завданням навчальної дисципліни і тісно пов'язуватися з практичними потребами фаху. Тема курсової роботи обговорюється і затверджується на засіданні профільної кафедри, а її виконання відбувається за встановленим графіком.

Згідно з Положенням про організацію навчального процесу у вищих навчальних закладах України курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, та їх практичного застосування під час комплексного вирішення фахового завдання. Курсова робота допомагає студентові систематизувати й поглибити теоретичні знання з вивченої

дисципліни, оволодіти первинними навичками проведення сучасних досліджень, а викладачеві – перевірити якість предметних знань майбутніх спеціалістів.

Під час науково-дослідницької діяльності студент розвиває вміння опрацьовувати літературні наукові джерела, аналізувати досвід і стан дослідження проблеми, формує здатність до самостійного аналізу текстового матеріалу й використання результатів дослідження у своїй навчальній практиці.

Курсова робота покликана виявити рівень загальнонаукової й спеціальної підготовки студента, його здатність застосовувати одержані знання для вирішення конкретних навчальних проблем; має визначити його схильність до аналізу й узагальнення матеріалу з теми дослідження. Її завданнями є формування в студентів наукового мислення й виконавської дисципліни, вироблення культури наукових досліджень та норм наукової етики.

Студентові надається право вибирати тему курсової роботи з числа визначених на кафедрі або запропонувати свою тему з обґрунтуванням її актуальності. Керівництво курсовою роботою здійснюється, як правило, кваліфікованими викладачами. Організація і контроль за виконанням дослідження покладається на завідуючих кафедрами.

Структурними елементами курсової роботи є такі: титульний аркуш; зміст (план); перелік умовних скорочень (у разі потреби); вступ; кілька розділів і підрозділів; висновки; список використаних джерел; додатки (у разі потреби).

Етапи виконання курсової роботи

Основними етапами роботи над курсовим дослідженням є:

1. Вибір теми дослідження, її обґрунтування.
2. З'ясування об'єкта і предмета; визначення мети й завдань.
3. Добір та опрацювання наукової літератури з теми.
4. Збирання та класифікація фактичного матеріалу.
5. Складання попереднього плану роботи, узгодження його з науковим керівником.
6. Викладення змісту роботи згідно з її структурою (вступу, розділів, підрозділів); формулювання висновків та рекомендацій.

7. Оформлення списку використаних джерел і додатків; подання чорнового варіанта роботи науковому керівникові.
8. Усунення зауважень, врахування рекомендацій наукового керівника, остаточне редагування тексту, підготовка роботи до рецензування.
9. Отримання рецензії, технічне оформлення, підготовка роботи до захисту; захист.

Увесь процес роботи над проектом поділяється на три основні етапи: підготовчий; етап роботи над змістом; заключний етап.

Підготовчий етап роботи над курсовою

На початковому етапі студент має ознайомитися з рекомендованою кафедрою проблематикою курсових робіт, яка охоплює актуальні питання відповідної галузі, та обрати одну із запропонованих тем. Якщо ж студент виявляє бажання працювати над власною темою, її необхідно узгодити з науковим керівником і затвердити на засіданні кафедри. Вибір теми має ґрунтуватися на її відповідності індивідуальним навчальним інтересам студента, рівню підготовки та наявним творчим здібностям. Процес вибору та затвердження теми супроводжується її обґрунтуванням, яке передбачає розгляд таких компонентів: а) актуальність теми; б) ступінь її наукового опрацювання; в) проблемне поле дослідження. На основі цього формулюються мета та завдання курсової роботи, визначаються об'єкт і предмет дослідження. Для повного охоплення літературної бази теми доцільно звертатися до різноманітних інформаційних джерел: картотек і каталогів бібліотек ЗВО та міста, бібліографічних покажчиків, приміток до наукових праць, списків використаної літератури в підручниках, монографіях, періодичних виданнях, а також до ресурсів Інтернету. Варто звертати увагу на наукові публікації як вітчизняних, так і зарубіжних авторів.

Бібліографічні дані необхідно фіксувати з дотриманням вимог: прізвище, ініціали автора, назва джерела, місце видання, назва видавництва, рік видання, обсяг (для книжок) або сторінки (для статей). Рекомендується формувати робочу картотеку джерел, яка дозволяє оперативно доповнювати бібліографію, відстежувати рівень опрацювання літератури за структурними частинами курсової

та забезпечує швидкий доступ до потрібної інформації. Цю картотеку слід погодити з науковим керівником, який може запропонувати додаткові джерела чи поради вилучити другорядні.

Подальшим етапом є аналітична робота з літературою. Її доцільно розпочати з конспектування праць, які комплексно висвітлюють тему дослідження, а потім перейти до спеціалізованих, вузькотематичних джерел. При цьому важливо виокремлювати головні наукові ідеї, логіку авторського міркування, ключові аргументи. Необхідно фіксувати цитати, цифрові дані, факти з обов'язковим зазначенням джерела й відповідних сторінок.

Паралельно з опрацюванням літератури можна починати збирання емпіричного матеріалу. Важливим завданням є складання орієнтовного плану курсової роботи, що потребує узгодження з науковим керівником. На основі цього плану готується основний текст, у якому слід дотримуватися таких вимог: 1) структура викладу має бути логічною, з чітким поділом на розділи та підрозділи; 2) теоретичні положення повинні підтверджуватися фактами, авторитетними думками, результатами аналізу мовного матеріалу; 3) необхідно уникати хаотичного перелічення фактів без належного узагальнення; 4) уся інформація має бути підпорядкована домінантній ідеї дослідження.

Мовностилістичне оформлення курсової роботи

Текст курсової роботи повинен відповідати нормам наукового стилю сучасної української мови. Основними характеристиками цього стилю є смислова завершеність, логічна зв'язність та послідовність викладу. Для реалізації логіки мислення вживаються спеціальні лексико-синтаксичні засоби: вирази для структурування тексту (наприклад, "по-перше", "отже", "таким чином"), позначення причинно-наслідкових зв'язків ("тому", "завдяки цьому"), переходів між частинами ("розгляньмо", "звернімося до") та висновків ("виходячи з цього", "можна зробити висновок").

Науковий стиль передбачає використання віддієслівних іменників, дієслів у формах недоконаного виду минулого часу, пасивних конструкцій, зворотних дієслів, вказівних займенників ("цей", "такий") та прийменників похідного

походження ("згідно з", "протягом", "унаслідок"). Синтаксис характеризується широким вживанням складнопідрядних і складносурядних речень. Важливо дотримуватися об'єктивного стилю викладу, уникаючи особових займенників: замість "я" вживати "ми", "на нашу думку", а також конструкції на -но, -то ("було встановлено", "виявлено").

Культура наукового мовлення виявляється через низку ознак:

- **правильність** – відповідність мовлення нормам літературної мови;
- **точність** – повне відображення змісту думки через адекватний добір лексичних одиниць;
- **стислість** – уникнення надмірної деталізації й словесних повторів;
- **ясність** – зрозумілість і доступність викладу;
- **багатство** – широке варіювання мовних засобів відповідно до змісту.

Завершальний етап роботи над курсовим дослідженням

На завершальному етапі студент формулює остаточну редакцію вступу та висновків, оформлює список використаних джерел і додатки (за наявності), редагує та доопрацьовує текст відповідно до зауважень керівника, готується до захисту.

Процедура захисту курсової роботи

Захист курсового дослідження відбувається згідно з графіком кафедри перед комісією, до складу якої входить керівник і 2–3 викладачі. Захист включає такі етапи: доповідь студента, запитання членів комісії, відгук наукового керівника, відповіді на запитання, заключне слово, після чого комісія приймає рішення щодо оцінки роботи.

Доповідь має бути стислою (5–10 хвилин) і містити висвітлення таких аспектів: актуальність теми, мета й завдання дослідження, об'єкт і предмет, короткий виклад основних результатів, застосовані методи, новизна роботи, практичне значення, труднощі під час реалізації. У виступі також доцільно врахувати основні зауваження наукового керівника.

Запам'ятай!

Курсова робота – самостійна студентська письмова навчально-наукова робота реферативно-дослідницького характеру з певного курсу або з його окремих розділів, що здійснюється під керівництвом викладача вищого навчального закладу і сприяє глибшому дослідженню конкретної наукової проблеми.

Висновки

1. Курсова робота виконується з метою закріплення, поглиблення й узагальнення знань, одержаних студентами за час навчання, та їх практичного застосування під час комплексного вирішення фахового завдання.
2. Курсова робота допомагає студентові систематизувати й поглибити теоретичні знання з вивченої дисципліни, оволодіти первинними навичками проведення сучасних досліджень, а викладачеві – перевірити якість предметних знань майбутніх спеціалістів.
3. Структурними елементами курсової роботи є такі: титульний аркуш; зміст (план); перелік умовних скорочень (у разі потреби); вступ; кілька розділів і підрозділів; висновки; список використаних джерел; додатки (у разі потреби).
4. Увесь процес роботи над проектом поділяється на три основні етапи: підготовчий; етап роботи над змістом; заключний етап.

Питання для самоперевірки

1. Перерахуйте основні етапи роботи над курсовим дослідженням.
2. Що є структурними елементами курсової роботи?
3. Якими повинні бути мова і стиль курсової роботи?

Питання для обговорення у Зоом-конференції

Які якості визначають культуру наукової мови і чи слід студентам про них пам'ятати під час виконання курсової роботи?

1.2 Структура курсової роботи

Правильна і логічно вмотивована структура курсової роботи – запорука успішного розкриття теми. Процес уточнення структури складний і може тривати протягом усього дослідження. Незалежно від обраної теми текст курсової повинен мати вступ, основну частину – кілька розділів і підрозділів, висновки й список використаних джерел.

Вступ до курсової роботи та його складові

У цій частині роботи розкривається сутність і стан висвітлення наукової проблеми (завдання) та її значущість, підстави й вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності дослідження. Вступ доцільно остаточно завершити після того, як буде написана основна частина роботи. У ньому обґрунтовуються: а) актуальність теми; б) теоретична і практична значущість; в) об'єкт, предмет, мета, завдання й методи дослідження; г) структура й зміст курсової роботи. Якщо студент вирішив не торкатися деяких аспектів теми, він повинен зазначити про це у вступі.

Актуальність теми дослідження

Актуальність теми – обов'язкова вимога курсової роботи. Обґрунтування вибору теми передбачає висвітлення її важливості, суттєвого значення, відповідності теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки, практичним завданням відповідної сфери діяльності. Вона характеризує співвідношення між тим, що з даної проблеми вже відомо, а що досліджується студентом уперше. Висвітлення актуальності теми повинно бути небагатослівним і має стосуватися проблеми дослідження, її наукового значення. Розкривають стан розробки теми, подаючи короткий огляд найбільш цінних і актуальних робіт (10-15 джерел) із вказівкою на проблеми, які в них висвітлені.

Огляд наукової літератури доцільно провести таким чином: проаналізувати спершу роботи, що висвітлюють історію питання, виділивши теоретичні роботи, які повністю присвячені темі, й ті, що розкривають її частково. Не слід наводити повний бібліографічний опис аналізованих публікацій, достатньо вказати автора й назву джерела, а поруч у дужках поставити порядковий номер бібліографічного запису цієї роботи в загальному списку літератури. Обґрунтовуючи актуальність

теми, зазвичай подають відомості або рекомендації щодо наукового використання й практичного застосування результатів дослідження, тобто формують теоретичне і практичне значення одержаних результатів. Наприклад, це значення може полягати у використанні наукових розробок у навчальному процесі, зокрема, під час проведення спецсеминарів і спецкурсів, лекційних і практичних занять, у роботі над магістерськими та дипломними проектами.

Об'єкт і предмет дослідження

Важливою складовою вступної частини курсової роботи є з'ясування об'єкта і предмета дослідження. *Об'єкт* – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення, тобто це те, що досліджується загалом. Це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної й теоретичної діяльності студента. В об'єкті виділяється та його частина, яка є предметом дослідження. *Предмет* дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі й є головними для неї; предмет є вужчим поняттям, ніж об'єкт, і має наукове пояснення в ньому; визначає тему курсової роботи. Саме на предмет дослідження спрямована основна увага дослідника.

Мета і завдання дослідження

Мета дослідження – це поставлена кінцева мета, результат, на досягнення якого спрямоване все дослідження. Вона передбачає вирішення студентами проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта вивчення в реальній практиці й вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування. Мета тісно пов'язана з об'єктом і предметом.

Мета курсової роботи реалізується через конкретні завдання, які треба розв'язати в дослідженні. Ці завдання можуть включати такі складові: а) розв'язання певних теоретичних питань, які входять до загальної проблеми дослідження; б) вивчення практики вирішення проблеми, її типового стану; в) аналіз труднощів та їх причин; г) обґрунтування необхідної системи заходів щодо реалізації проблеми і т.ін. Завдання слід формулювати у формі переліку дій: „встановити...”, „обґрунтувати...”, „вивчити...” і т.п. До цього процесу слід

поставитися відповідально, оскільки опис розв'язання визначених завдань складає зміст розділів і підрозділів курсової роботи.

Методи дослідження

Обов'язковим елементом вступу є висвітлення методів, за допомогою яких здійснювалося (або здійснюватиметься) добування й опрацювання фактичного матеріалу. Методи дослідження – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного наукового завдання. Їх вибір диктується характером фактичного матеріалу, умовами й метою певного дослідження.

Основна частина курсової роботи

Це головний підрозділ курсової роботи, у якому розкривається її основний зміст. Він складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів (у разі потреби), тобто є розгорнутим описом проведених студентом наукових досліджень. У кінці кожного розділу формулюються висновки. Кількість і послідовність розділів залежить від характеру курсової. Якщо головними є теоретичні питання, то їм присвячується розділ 1. Залежно від теми, основна частина може містити огляд тематичної літератури (з основними етапами розвитку наукової думки за проблемою). Виклад матеріалу підпорядковують меті роботи.

Висновки

Вони є квінтесенцією всієї роботи, оскільки містять головні наукові результати, отримані студентом. Висновки мають форму синтезу наукової інформації, накопиченої в основній частині, тобто послідовний, логічний, чіткий виклад усіх результатів та їх співвідношення із загальною метою й конкретними завданнями, сформульованими у вступі. Це узагальнена підсумкова оцінка здійсненої роботи, у якій зазначається: а) у чому полягає основний зміст роботи; б) які важливі наукові результати здобуті; в) теоретична і практична цінність дослідження. У висновках необхідно наголосити на тому, що мету дослідження досягнуто й усі поставлені завдання вирішено.

Список використаних джерел

Список використаних джерел становить одну із суттєвих частин курсової роботи, що відбиває самостійну творчу роботу студента-дослідника. До списку не слід включати ті роботи, на які немає посилань у тексті й які фактично не були використані. Оптимальну кількість джерел можна визначити через зіставлення їх з обсягом курсової. Вважається, що на одну сторінку тексту має бути одне посилання. Кожне наукове джерело повинно фіксуватися в рукописі дослідження. До кожного посилання на будь-які запозичені факти або цитування робіт інших авторів треба обов'язково давати посилання на те, звідки взято наведені матеріали.

Додатки

Додатки не є обов'язковим елементом курсової роботи і не входять до основного ліміту обсягу. Їх доречно робити тоді, коли теоретичний або емпіричний матеріал надто великий і потребує додаткових сторінок. За формою це можуть бути тексти, таблиці, схеми, графіки, ілюстрації тощо.

Запам'ятай!

1. У **Вступі** до курсової роботи розкривається сутність і стан висвітлення наукової проблеми (завдання) та її значущість, підстави й вихідні дані для розробки теми, обґрунтування необхідності дослідження. У ньому обґрунтовуються: а) актуальність теми; б) теоретична і практична значущість; в) об'єкт, предмет, мета, завдання й методи дослідження; г) структура й зміст курсової роботи.

2. **Актуальність теми** – обов'язкова вимога курсової роботи. Обґрунтування вибору теми передбачає висвітлення її важливості, суттєвого значення, відповідності теми дослідження сучасним потребам певної галузі науки, практичним завданням відповідної сфери діяльності.

3. **Об'єкт** – це процес або явище, що породжують проблемну ситуацію й обрані для вивчення, тобто це те, що досліджується загалом. Це частина об'єктивної реальності, яка на даному етапі стає предметом практичної й теоретичної діяльності студента.

4. **Предмет** дослідження – це тільки ті суттєві зв'язки та відношення, які підлягають безпосередньому вивченню в даній роботі й є головними для неї;

предмет є вужчим поняттям, ніж об'єкт, і має наукове пояснення в ньому; визначає тему курсової роботи.

5. Мета дослідження – це поставлена кінцева мета, результат, на досягнення якого спрямоване все дослідження. Вона передбачає вирішення студентами проблемної ситуації, яка відображає суперечність між типовим станом об'єкта вивчення в реальній практиці й вимогами суспільства до його більш ефективного функціонування.

6. Методи дослідження – це сукупність прийомів чи операцій практичного або теоретичного освоєння дійсності, підпорядкованих вирішенню конкретного наукового завдання.

7. Основна частина курсової роботи – це головний підрозділ курсової роботи, у якому розкривається її основний зміст. Він складається з розділів, підрозділів, пунктів і підпунктів (у разі потреби), тобто є розгорнутим описом проведених студентом наукових досліджень.

8. Висновки є квінтесенцією всієї роботи, оскільки містять головні наукові результати, отримані студентом.

9. Список використаних джерел становить одну із суттєвих частин курсової роботи, що відбиває самостійну творчу роботу студента-дослідника.

10. Додатки не є обов'язковим елементом курсової роботи і не входять до основного ліміту обсягу. Їх доречно робити тоді, коли теоретичний або емпіричний матеріал надто великий і потребує додаткових сторінок. За формою це можуть бути тексти, таблиці, схеми, графіки, ілюстрації тощо.

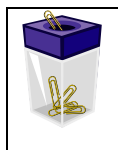
Висновки

1. Незалежно від обраної теми текст курсової повинен мати вступ, основну частину – кілька розділів і підрозділів, висновки й список використаних джерел.

2. Мета курсової роботи реалізується через конкретні завдання, які треба розв'язати в дослідженні.

3. Основна частина курсової роботи – це головний підрозділ курсової роботи, у якому розкривається її основний зміст. Він складається з розділів, підрозділів,

пунктів і підпунктів (у разі потреби), тобто є розгорнутим описом проведених студентом наукових досліджень.

Питання для самоперевірки

1. Перерахуйте складові частини Вступу до курсової роботи.
2. Яку структуру повинна мати курсова робота?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Що слід враховувати під час визначення й обґрунтування актуальності дослідження?

1.3 Вимоги до оформлення курсової роботи

Загальні вимоги і технічні параметри

Курсова робота виконується в обсязі 25-30 сторінок тексту без урахування додатків і списку використаних джерел. На написання вступу приблизно відводиться від 3 до 5 сторінок, основної частини – 20-25 сторінок, висновків – 2-3 сторінки.

Роботу друкують на одній стороні аркуша білого паперу формату А 4 (210 на 297 мм), до 30-ти рядків на сторінці, що містять 1600-1700 друкованих знаків. Рекомендований шрифт – Times New Roman Суг текстового редактора Word розміру 14 пунктів (1,8 мм) із полуторним міжрядковим інтервалом. Сторінки роботи повинні мати поля: ліве – 30 мм, зверху – 20 мм, праве – 10 мм, знизу – 25 мм. Шрифт друку має бути чітким, стрічка – чорного кольору середньої жирності. Щільність тексту повинна бути однаковою. Ілюстративний матеріал як у тексті роботи, так і в додатках слід виконувати на стандартних білих аркушах або наклеювати на них. Усі сторінки нумеруються від титульної до останньої без пропусків. Першою вважається титульний аркуш (на ній цифра 1 не ставиться), другою вважається сторінка, що містить „зміст” (план), на ній цифра 2 не ставиться, і лише на наступній сторінці проставляється цифра 3 й далі згідно з порядком. Порядковий номер сторінки позначається у правому верхньому куті без крапки в кінці й рисок із боків.

Заголовки структурних частин „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ” і т.д. друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) в підбір до тексту з абзацного виступу без крапки в кінці. Відстань між заголовком і текстом має дорівнювати 3-4 інтервалам. Кожен розділ треба починати з нової сторінки. Нумерацію сторінок, розділів, підрозділів, пунктів, підпунктів, малюнків, таблиць і т.ін. подають арабськими цифрами без знака №.

Оформлення титульної сторінки

Курсова робота відкривається титульним аркушем. На ньому вказуються міністерство, назва навчального закладу, у якому виконувалася курсова робота, назва кафедри, на якій вона виконувалась, повна назва теми роботи, прізвище та ініціали студента, курс, група, факультет, прізвище, ініціали, вчене звання наукового керівника, рік і місце виконання роботи.

Оформлення змісту (плану) курсової роботи

До формулювань заголовків розділів і підрозділів курсової роботи висуваються такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень, із переважанням простих, поширених, послідовне й точне відображення внутрішньої логіки змісту.

Оформлення текстового матеріалу

Скорочення

Для утворення скорочень слів використовуються три основних способи: 1) залишається тільки перша літера слова (рік – р.); 2) залишається частина слова, відкидається закінчення й суфікс (рисунок – рис.); 3) пропускається кілька літер у середині слова, замість яких ставиться дефіс (університет – ун-т).

У тексті курсової роботи можуть траплятись такі види скорочень: літерні аббревіатури (МДУ); складноскорочені слова (завкафедрою); умовні графічні скорочення за початковими літерами слів та скорочення за частинами слів і початковими літерами (і т.д. – і так далі, ст. – століття, рр. – роки).

Таблиці

Цифровий матеріал допускається оформляти у вигляді таблиць, але вміщувати слід тільки ті таблиці, котрі важко передати текстом. Кожна таблиця повинна мати назву, яку розміщують над нею і друкують симетрично до тексту. Назву і слово „Таблиця” починають з великої літери. Назву не підкреслюють. Заголовки граф повинні починатися з великих літер, підзаголовки – з маленьких, якщо вони становлять одне речення із заголовком, і з великих, якщо вони є самостійними. Таблицю розміщують після першого згадування про неї в тексті. Таблицю з великою кількістю рядків можна переносити на інший аркуш, при цьому її назву вміщують тільки над її першою частиною, а над іншими пишуть слова „Продовження табл...” і вказують номер таблиці, наприклад: „Продовження табл. 1.2”.

Цитати

Цитата – дослівний уривок з тексту, твору або чийсь слова, що наводяться без змін на письмі чи усно. Цитати використовують для підтвердження власних аргументів посиланнями на авторитетне джерело. Науковий етикет вимагає точно відтворювати цитований текст, щоб не спотворити зміст, закладений автором. Загальні вимоги до цитування:

1) текст цитати починається і закінчується лапками й наводиться в тій граматичній формі, у якій він поданий у джерелі, зі збереженням особливостей авторського написання; наукові терміни, запропоновані іншими авторами, не виділяються лапками, за винятком тих, що викликали загальну полеміку (у цих випадках використовується також вираз „так званий”);

2) цитування має бути повним, без довільного скорочення авторського тексту; пропуск слів, речень без перекручень думок автора допускається і позначається трьома крапками, що можуть ставитись у будь-якому місці цитати;

3) кожна цитата обов’язково супроводжується посиланням на джерело;

4) при непрямому цитуванні (переказі, викладенні думок інших авторів своїми словами) слід бути гранично точним у викладенні думок автора і давати відповідні посилання на джерело;

5) цитування не повинне бути ні надмірним, ні недостатнім.

Бібліографічні посилання

Ними є сукупність бібліографічних відомостей про цитовану працю, розглядуваний або згадуваний у тексті роботи інший документ (його частини або групи документів), необхідний для їх загальної характеристики, ідентифікації й пошуку. Студент повинен давати посилання на джерела, матеріали з яких наводяться в дослідженні, або на ідеях і висновках яких розробляються проблеми, завдання і питання курсової. Такі посилання дають змогу відшукати документи й визначити достовірність відомостей про цитування документа, надають необхідну інформацію щодо нього, допомагають з'ясувати його зміст, обсяг, інші вихідні дані. Якщо використовують відомості з джерел, що мають велику кількість сторінок, то в посиланні необхідно точно вказати номери сторінок, на які є посилання в роботі, наприклад [2, с. 18; 15, с. 250]. Посилання в тексті курсової на джерела слід позначити порядковим номером за переліком посилань, виділеним двома квадратними дужками, наприклад, „...у працях [1-6]...”.

Допускається наводити посилання на джерела у виносках, при цьому його оформлення має відповідати бібліографічному описові за переліком посилань із зазначенням номера. Наприклад, цитата в тексті: „Сучасні класифікації складнопідрядних речень пов'язані зі структурно-семантичною класифікацією, яка теж репрезентована різними варіантами” [15]¹.

Відповідний опис у переліку посилань:

15. Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підруч. К.: Академія, 2004. 408 с.

Відповідне подання виноски:

¹ [15] Шульжук К.Ф. Синтаксис української мови: підруч. К.: Академія, 2004. С. 250.

Оформлення списку використаних джерел

Джерела слід розміщувати в списку одним із таких способів: а) у порядку появи посилань у тексті; б) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи назв. Бібліографічний опис складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та

видавничої справи. Дотримання цих вимог для студента-дослідника є обов'язковим.

Типові помилки в написанні та оформленні курсової роботи

1. Зміст роботи не відповідає плану курсової роботи або не розкриває тему повністю чи в її основній частині.
2. Сформульовані розділи (підрозділи) не відбивають реальну проблемну ситуацію, стан об'єкта.
3. Мета дослідження не пов'язана з проблемою, сформульована абстрактно і не відбиває специфіки об'єкта й предмета дослідження.
4. Автор не виявив самостійності, робота являє собою плагіат.
5. Не зроблено глибокого і всебічного аналізу сучасної спеціальної літератури (останні 5-10 років) з теми дослідження.
6. Аналітичний огляд публікацій з теми роботи не відбиває рівня дослідженості проблеми.
7. Кінцевий результат не відповідає меті дослідження, а висновки – поставленим завданням.
8. У роботі немає посилань на першоджерела або вказані не ті, з яких запозичено матеріал.
9. Бібліографічний опис джерел у списку використаної літератури наведено довільно, без дотримання вимог до його оформлення.
10. Обсяг та оформлення роботи не відповідають вимогам; виклад із помилками, текст неохайний.

Запам'ятай!

Курсова робота виконується в обсязі 25-30 сторінок тексту без урахування додатків і списку використаних джерел. На написання вступу приблизно відводиться від 3 до 5 сторінок, основної частини – 20-25 сторінок, висновків – 2-3 сторінки.

Висновки

1. Курсову роботу друкують на одній стороні аркуша білого паперу формату А 4, до 30-ти рядків на сторінці, рекомендований шрифт – Times New Roman Cyr текстового редактора Word розміру 14 пунктів (1,8 мм) із полуторним міжрядковим інтервалом (обсяг 25-30 сторінок).
2. Заголовки структурних частин „ЗМІСТ”, „ВСТУП”, „РОЗДІЛ” і т.д. друкують великими літерами симетрично до тексту. Заголовки підрозділів – маленькими літерами (крім першої великої) в підбір до тексту з абзацного виступу без крапки в кінці.
3. До формулювань заголовків розділів і підрозділів курсової роботи висуваються такі основні вимоги: стислість, чіткість і синтаксична різноманітність у побудові речень, із переважанням простих, поширених, послідовне й точне відображення внутрішньої логіки змісту.
4. Цитата – дослівний уривок з тексту, твору або чийсь слова, що наводяться без змін на письмі чи усно. Цитати використовують для підтвердження власних аргументів посиланнями на авторитетне джерело.
5. Джерела слід розміщувати в списку одним із таких способів: а) у порядку появи посилань у тексті; б) в алфавітному порядку прізвищ перших авторів чи назв. Бібліографічний опис складають відповідно до чинних стандартів із бібліотечної та видавничої справи.

Питання для самоперевірки

1. Які вимоги висуваються до оформлення титульної сторінки курсової роботи?
2. Що слід розуміти під цитатою?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Які типові помилки можуть виникнути в написанні та оформленні курсової роботи?

Тема: Академічна доброчесність як запорука якісної вищої освіти

Зміст	Розглядаються сутність академічної доброчесності, її основні принципи, форми порушень, а також етичні норми поведінки учасників освітнього процесу. Висвітлено академічну відповідальність, університетську систему забезпечення академічної доброчесності та значення дотримання авторських прав у навчальній та науковій діяльності.
Ключові слова	Академічна доброчесність, етика, плагіат, академічна відповідальність, етичний кодекс, інтелектуальна власність, антиплагіат.
Мета та завдання	Розкрити сутність академічної доброчесності, основні принципи етичної поведінки в освітньому середовищі, форми порушень та механізми забезпечення дотримання академічних стандартів у вищій освіті.
	План
1.1	Поняття академічної доброчесності.
1.2	Етична поведінка та порушення в освітньому середовищі.
1.3	Академічна відповідальність і принципи дотримання доброчесності.
1.4	Етичний кодекс учасників освітнього процесу.
1.5	Право інтелектуальної власності.

1.1 Поняття академічної доброчесності

Академічна доброчесність – це сукупність етичних принципів і правил, яких повинні дотримуватися всі учасники освітнього процесу з метою забезпечення справедливості, довіри, відповідальності та поваги у науковому та освітньому середовищі.

Цей принцип включає: чесне здобуття, використання та передавання знань; дотримання етичних стандартів у науково-дослідній роботі; відповідальність за результати власної діяльності.

В українському законодавстві академічна доброчесність закріплена у Законі України "Про освіту" (2017, ст. 42).

Основні форми прояву академічної доброчесності:

- самостійність при виконанні завдань;
- надання посилань на використані джерела;
- правдивість у поданні результатів досліджень;
- неупередженість в оцінюванні.

Функції академічної доброчесності:

підтримка якісної освіти;

сприяння розвитку академічної культури;

забезпечення прозорості й довіри в системі освіти.

1.2 Етична поведінка та порушення в освітньому середовищі

Етична поведінка:

це система норм і правил, яка передбачає:

дотримання академічної і професійної етики;

повагу до гідності інших;

відповідальність за власну поведінку;

чесність у взаємодії з колегами та студентами.

Порушення академічної етики (форми відхилення):

Плагіат — використання чужого тексту чи ідеї без посилання на автора.

Списування — отримання результату шляхом копіювання без дозволу.

Самоплагіат — подання однієї й тієї самої роботи як нової у різних контекстах.

Фальсифікація — спотворення результатів дослідження.

Фабрикація — вигадкування неіснуючих даних чи фактів.

Корупція — отримання оцінки чи переваг нечесним шляхом.

Маніпуляція оцінками — необ'єктивне оцінювання або «допомога» у підвищенні балів.

Етична поведінка формує не тільки якість освіти, а й громадянську відповідальність майбутнього фахівця.

1.3. Академічна відповідальність і принципи дотримання доброчесності

Зобов'язання сторін:

Студенти: виконання завдань самостійно, добросовісне цитування джерел, неприйняття допомоги при складанні іспитів.

Викладачі: об'єктивне оцінювання, дотримання прозорості, використання перевірених методик.

Адміністрація: створення умов для запобігання порушенням, підтримка академічного середовища.

Академічна відповідальність (на рівні закладу вищої освіти):

офіційне зауваження;

перездача або анулювання оцінки;

відсторонення від участі в стипендіальних програмах;

виключення з ЗВО (за серйозні порушення);

позбавлення диплома або ступеня (у випадку виявлення плагіату в роботі після її захисту).

Відповідальність може бути індивідуальною або колективною (наприклад, у випадку групових списувань).

1.4. Етичний кодекс учасників освітнього процесу

Етичний кодекс — це рамковий документ, який визначає моральні принципи поведінки учасників освітнього процесу.

Основні принципи:

Гуманізм – повага до прав і гідності особистості;

Рівність – недискримінація за ознаками статі, віку, релігії тощо;

Чесність – відмова від обману та маніпуляцій;

Відповідальність – за власну поведінку і наслідки;

Професійна етика – відповідальне ставлення до викладання і навчання.

Кодекс діє не тільки як етична декларація, а й як інструмент регуляції поведінки: порушення його норм може мати наслідки.

1.5. Право інтелектуальної власності

Інтелектуальна власність — це результат творчої діяльності, який охороняється законом. У науковій діяльності це особливо важливо, адже ідеї, тексти, дослідження мають авторську цінність.

Основні типи об'єктів: наукові статті, дисертації, курсові та дипломні роботи; методичні посібники, монографії; винаходи, програмне забезпечення, бази даних.

Права автора: особисті (право авторства, недоторканність тексту); майнові (право на отримання доходу, передачу прав).

Академічні вимоги:

обов'язкове посилання на джерело;

правильне оформлення цитат і бібліографії;

відмова від компіляцій без аналітичної обробки.

У контексті освіти, порушення прав інтелектуальної власності = порушення академічної доброчесності.

Запам'ятай!

Академічна доброчесність — основа якісної освіти, наукової діяльності та професійної репутації.

Висновки

1. Академічна доброчесність вимагає дотримання етичних норм у всіх формах освітньої діяльності.
2. Порушення доброчесності тягне за собою відповідальність як для студента, так і для викладача.
3. Система забезпечення академічної доброчесності є обов'язковим елементом функціонування сучасного ЗВО.

Питання для самоперевірки

1. Які основні форми порушення академічної доброчесності ви знаєте?
2. У чому полягає роль етичного кодексу в освітньому процесі?

3. Які санкції передбачені за порушення принципів доброчесності?
4. Яке визначення академічної доброчесності міститься у законодавстві України?
5. Назвіть основні типи порушень академічної доброчесності.
6. Як в НУК забезпечується контроль за дотриманням принципів доброчесності?
7. Які права має автор у контексті інтелектуальної власності?

Питання для обговорення у Zoom-конференції

Як змінюється ставлення до плагіату в умовах цифровізації освіти?

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА ТА ЗАВДАННЯ ДО ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ

Тема: Нормативно-організаційні засади наукової діяльності

План

1.Поняття про науку як специфічну сферу людської діяльності. Структура процесу пізнання.
2.Основні поняття науки.
3.Організація наукової діяльності і державна політика України в галузі науки.
4.Значення нормативно-організаційних засад для розвитку науки в Україні.
5.Поняття та вимоги академічної доброчесності.

Завдання

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Написати есе «Перспективи розвитку науки як сфери людської діяльності».
3. Ознайомитися з університетськими документами, що регулюють питання академічної доброчесності, й запропонувати шляхи попередження академічного шахрайства.
4. Підготувати повідомлення / презентацію щодо застосування технологій штучного інтелекту в науковій діяльності (перспективи й ризики).
5. Опрацювати Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». Підготувати стислий конспект основних положень цих документів.

Література

1. Адаменко М. І. Бейлін М. В. Основи наукових досліджень. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 188 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Кислий В.М. Організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2011. 224 с.

5. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
6. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.
7. Етичний кодекс ученого України. URL: <https://www.znu.edu.ua/etychnyj-kodexuchenogo-Ukrajiny.pdf>
8. Маккейн Д., Павела Г. Принципова боротьба за академічну доброчесність — думка професорів Центру академічної доброчесності. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/pryntsyypova-borotba-za-akademichnu-dobrochesnist-dumka-profesorivtsentru-akademichnoyi-dobrochesnosti/>
9. Стадний Є. Деякі рекомендації щодо впровадження етичних кодексів в українських вищих навчальних закладах. URL: <http://www.saiup.org.ua/resursy/rekomendatsiyishhodo-vprovadzhennya-etychnyh-kodeksiv-v-ukrayinskyh-vyshhyh-navchalnyhzakladah>

Тема: Методологія науково-дослідницької діяльності

План

1.Методологія наукового дослідження. Основні ознаки та функції методології. Методи і техніка дослідження.
2. Роль методології в сучасних наукових дослідженнях за спеціальністю.
2. Зв'язок педагогічної науки з іншими гуманітарними науками.
4. Загальні підходи і принципи наукового дослідження.

Завдання

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Написати есе / повідомлення «Значення методології для дослідника».
3. Підготувати мультимедійну презентацію щодо сучасних тенденцій у методології в Україні та світі.

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.

2. Вихрущ В. О. Методологія та методика наукового дослідження. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 327 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2020. 351 с.
5. Мороз Л.І., Мороз І.В., Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Чугуєва І.Є. Науково-дослідна робота студентів у вищих навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2017. 162 с.
6. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 72 с
7. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
8. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.

Тема: Методологія науково-дослідницької діяльності за фахом

План

1. Поняття й основні ознаки наукового / науково-педагогічного дослідження.
2. Види наукових досліджень.
3. Вимоги до наукового дослідження (за фахом).
4. Основні теоретичні методи наукового дослідження.
5. Науковий апарат наукового дослідження (за фахом).

Завдання

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Підготувати мультимедійну презентацію щодо специфіки наукового дослідження за фахом.
3. Охарактеризувати основні теоретичні методи наукового дослідження та навести приклади їх застосування у педагогічній науці /за фахом:

- аналізу та синтезу, - індукції та дедукції, - порівняння, - формалізації, - абстрагування - моделювання.

4. Підготувати глосарій (із роз'ясненням 10-15-и термінів), що стосуються науково-дослідницької діяльності за спеціальністю.
5. Розглянути приклади відомих наукових досліджень у своїй галузі (1 на вибір). Визначити, які методи були використані в цих дослідженнях, та оцінити їх ефективність.

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Вихрущ В. О. Методологія та методика наукового дослідження. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 327 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2020. 351 с.
5. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 72 с
6. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
7. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.

Тема: Підготовка наукових публікацій та доповідей

План

1. Наукова стаття як один із основних видів публікацій. Структурні елементи статті.
2. Наукова доповідь. Тези доповіді.
3. Типові помилки при підготовці публікацій і доповідей.

Завдання:

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Підібрати одну наукову статтю за фахом і виконати її аналіз (наявність всіх необхідних структурних елементів; дотримання жанрових особливостей тощо).
3. Написати тези доповіді з актуальної проблематики в галузі логопедії або педагогіки (обсяг – 3 сторінки).

Література

1. Адаменко М. І. Бейлін М. В. Основи наукових досліджень. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2014. 188 с.
2. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Кислий В.М. Організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: Університетська книга, 2011. 224 с.
5. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.

Тема: Теоретико-методологічні й структурні особливості курсового та кваліфікаційного дослідження

План

1. Вступ та його складові.
2. Основна частина роботи як її основний підрозділ.
3. Висновки як квінтесенція всього дослідження.
4. Список використаних джерел як суттєва частина роботи.
5. Додатки як елемент проєкту.

Завдання:

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Навести письмові приклади оформлення різних типів наукових джерел із теми за фахом на вибір (10-15 позицій):

- монографії;
- посібника з двома і більше авторами;
- словника чи довідника;
- складової частини книги;
- журналу;
- збірника наукових праць;
- тощо

3. Опрацювати одне джерело з підготовленого списку, підготувавши стислий конспект його основних положень

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т. І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Вихрущ В. О. Методологія та методика наукового дослідження. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 327 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2020. 351 с.
5. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 72 с
6. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
7. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.

Тема: Презентація й апробація результатів наукового пошуку

План

1.Поняття про візуалізацію результатів дослідження за фахом.
2.Вимоги до створення презентації за результатами наукових досліджень.
3.Переваги та недоліки використання таблиць як засобів візуалізації.
4.Переваги та недоліки діаграм та графіків як засобів візуалізації.

Завдання:

1. Підготуватися до обговорення питань плану заняття (конспект, презентація, доповідь, тези тощо).
2. Підготувати наукову доповідь на одну із тем:
Проблема недостовірності (артефактності) висновків наукового дослідження
Джерела артефактних висновків
Мова та стиль наукової роботи
Комп'ютерна обробка результатів експериментів

Література

1. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посіб. Суми: СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2016. 260 с.
2. Вихрущ В. О. Методологія та методика наукового дослідження. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 327 с.
3. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
4. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2020. 351 с.
5. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 72 с
6. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
7. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.

Тема: Академічна доброчесність: теоретико-правові засади

План

1.Поняття академічної доброчесності.
2.Основні принципи академічної доброчесності та історія їх формування (чесність, відповідальність, довіра, справедливість, повага).
3.Нормативно-правова база (міжнародні документи, національне законодавство, внутрішні документи ЗВО).

4. Політика й кодекс доброчесності в закладах освіти.
5. Вплив академічної доброчесності на якість освіти і науки.
6. Етичні стандарти як основа академічної культури.

Завдання

1. Підготуватися до обговорення питань плану практичних занять (презентації, конспекти, тези).
2. Порівняти політику академічної доброчесності у двох різних закладах вищої освіти (порівняльна таблиця, презентація тощо).
3. Описати своє бачення перспектив розвитку академічної доброчесності в сучасному освітньому середовищі.
4. Розробити кодекс доброчесності для студентської групи.

Література

1. Академічна доброчесність: проблеми дотримання та пріоритети поширення серед молодих вчених : кол. моногр. / за заг. ред. Н.Г. Сорокіної, А.Є. Артюхова, І.О. Дегтярьової. Дніпро: ДРІДУ НАДУ, 2017. 169 с.
2. Бухарестська декларація етичних цінностей і принципів вищої освіти в Європі. URL: <https://infopedia.su/18x1e73.html>
3. До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності / Лист МОН № 1/9-263 від 20.05.2020 р.
4. Закон України від 01.07.2014 №1556-VII «Про вищу освіту» (із змінами і доповненнями). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18>
5. Закон України від 05.09.2017 №2145-VIII «Про освіту». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
6. Закон України від 23.12.1993 № 3792-XII «Про авторське право і суміжні права». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>
7. Лист МОН України 20.05.2020 № 1/9-263 Керівникам закладів вищої освіти «До питання уникнення проблем і помилок у практиках забезпечення академічної доброчесності». URL: <https://mon.gov.ua/ua/npa/do-pitannya-uniknennya-problem-i-pomilok-u-praktikah-zabezpechennya-akademichnoyi-dobrochesnosti>

8. Лист МОН 26.10.17 № 1/9-565 Керівникам закладів вищої освіти «Щодо забезпечення академічної доброчесності у закладах вищої освіти». URL: https://osvita.ua/legislation/Vishya_osvita/57798/
9. Лист МОН України 15.08.2018 № 1/11-8681 Рекомендації «Щодо запобігання академічному плагіату та його виявлення в наукових роботах». Автори О. Панич, О. Малишев, Ю. Каганов. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/akredytatsiya/instruktsiya-list/1-11-8681-vid-15082018-rekomendatsii-shchodo-zapobigannya-akademichnomu-plagiatu.pdf>
10. Методичні рекомендації для закладів вищої освіти з підтримки принципів академічної доброчесності. Упорядники матеріалів: В.Бахрушин, С.Ніколаєв. URL: https://drive.google.com/file/d/1IJtjefmfqO1uNCn4p9cT5g6_58h0Cxq9/view
11. Сазик В. Академічна доброчесність: міфічна концепція чи дієвий інструмент забезпечення якості вищої освіти? Освітня політика. Портал громадських експертів. URL: <http://education-ua.org/ua/articles/930-akademichna-dobrochesnist-mifichna-kontsepsiya-chi-dievij-instrument-zabezpechennya-yakosti-vishchoji-osviti>
12. Семенов О.М., Семеніхіна О.В., Безуглий Д.С. Формування академічної культури майбутніх педагогів-дослідників в умовах цифрового творчого середовища як наукова проблема. Інформаційні технології і засоби навчання. 2017. Том 62, № 6. С. 240–252. URL: <https://journal.iitta.gov.ua/index.php/itlt/article/viewFile/1917/1286>
13. Фундаментальні цінності академічної доброчесності. Пер з англ. 2019. 37с. URL: https://www.academicintegrity.org/wp-content/uploads/2019/04/Fundamental_Values_version_in_Ukrainian.pdf
14. Хоружий Г. Ф. Академічна культура: цінності та принципи вищої освіти. Тернопіль: Навчальна книга. Богдан, 2012. 320 с.

ОРІЄНТОВНІ ЗАВДАННЯ ДО САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ

1. Написати розгорнуте повідомлення або підготувати презентацію на тему «Етичні аспекти проведення наукових досліджень у сучасних умовах». Включити в текст:

- Основні принципи наукової етики.
- Розгляд етичних дилем, які можуть виникати під час досліджень.
- Приклади порушень наукової етики та їх наслідки.

Рекомендована література

1. Куценко В. І. Методологія та організація наукових досліджень: навчальний посібник. Київ: КНЕУ, 2020.
2. Гриньова М. В., Ліннік О. М. Методологія наукових досліджень: теорія і практика. Харків: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2019.
3. Дьяків І. М. Основи наукових досліджень: навчальний посібник. Львів: Видавництво ЛНУ імені Івана Франка, 2021.
4. Жуковський В. М., Чуб І. В. Методологія наукових досліджень: сучасний підхід. Одеса: ОНУ імені І. І. Мечникова, 2022.
5. Наумов В. І. Методологія наукових досліджень у суспільних науках. Дніпро: ДНУ імені Олеся Гончара, 2021.
6. Коваленко Л. П. Методи і методологія наукових досліджень: навчальний посібник. Суми: СумДУ, 2020.
7. Туленков М. В. Основи наукових досліджень та інноваційної діяльності. Київ: НАУ, 2023.

2. Підготувати тези наукової доповіді з актуальної проблематики інклюзивної освіти чи педагогіки взагалі, оформивши публікацію за загальними вимогами до збірника конференції (на вибір).

3. Написати есе на тему *«Моя науково-дослідницька діяльність й академічна доброчесність»*.

Основні питання, які треба розкрити в есе:

Що для мене означає академічна доброчесність в науково-дослідницькій діяльності?

Чому академічна доброчесність важлива?

Що саме ви робите для забезпечення академічної доброчесності?

4. Підготувати розгорнуте повідомлення на одну із запропонованих тем:

1. *Історія некоректних запозичень чужих текстів у культурі й науці античності, Середньовіччя та Відродження.*
2. *Дослідження академічної нечесності Вільяма Бауерса.*
3. *Дослідження «кодексів честі» Дональда МакКейба і Лінди Тревіно (1993 р.).*
4. *Принципи академічної доброчесності в «Європейській хартії дослідників» (“The European Charter for Researchers”).*
5. *«Європейський кодекс академічної доброчесності» (“The European Code of Conduct for Research Integrity”).*

5. Описати особливості запровадження та використання технологій штучного інтелекту в закладах освіти. Навести приклади інструментів генеративного ШІ для освіти.

6. Підготувати повідомлення на тему «Хабарництво: форми вияву, способи боротьби з явищем та запобігання йому».

7. Підготувати список рекомендованої літератури (не менше 10 джерел) до однієї теми на вибір, укладений за сучасними вимогами ДСТУ. Одне джерело на вибір опрацюйте, законспектувавши основні положення публікації.

ОРІЄНТОВНА ТЕМАТИКА РЕФЕРАТІВ

I. Теоретичні основи наукових досліджень

1. Сутність і структура наукового дослідження.
2. Основні етапи науково-дослідної роботи.
3. Види наукових досліджень: фундаментальні та прикладні.
4. Методологія та методи наукового пізнання.
5. Роль гіпотези у науковому дослідженні.
6. Наукова проблема як вихідна точка дослідження.
7. Принципи організації наукової діяльності.
8. Основні вимоги до наукової публікації.
9. Науковий стиль мовлення: особливості, функції, приклади.
10. Системний підхід у наукових дослідженнях.

II. Організація та етика наукової діяльності

11. Планування та етапи підготовки курсової/дипломної роботи.
12. Вимоги до оформлення наукових робіт у вищій освіті.
13. Академічне письмо: структура, логіка викладу, джерела.
14. Робота з науковою літературою та інформаційними ресурсами.
15. Рецензування і самооцінка наукового тексту.
16. Академічна доброчесність: поняття, принципи, прояви.
17. Типи академічної недоброчесності та відповідальність за них.
18. Плагіат: форми, методи виявлення, запобігання.
19. Етичні норми в академічному середовищі.
20. Кодекс академічної доброчесності: зміст і практичне значення.

III. Практичні аспекти науково-дослідної діяльності

21. Роль ІКТ у сучасному науковому дослідженні.
22. Наукометрія: показники ефективності наукової діяльності.
23. Складання бібліографії та правила цитування джерел.
24. Використання електронних бібліотек і баз даних у дослідженні.
25. Основи статистичної обробки результатів дослідження.

26. Презентація результатів наукового дослідження (тези, доповідь, постер).
27. Стандарти академічного письма (APA, MLA, Chicago).
28. Впровадження результатів дослідження в освітню практику.
29. Інтерв'ю, анкетування, спостереження як методи емпіричних досліджень.
30. Формулювання висновків і рекомендацій у науковій роботі.

IV. Наукова діяльність у професійній сфері педагога

31. Наукове дослідження в освітній галузі: специфіка та приклади.
32. Педагогічний експеримент як метод наукового дослідження.
33. Дослідницька компетентність сучасного вчителя.
34. Форми академічної співпраці в педагогічній освіті.
35. Освітні стартапи як результат науково-дослідної діяльності.
36. Академічна доброчесність у професійній етиці вчителя.
37. Роль учителя у формуванні культури академічної доброчесності в учнів.
38. Особливості роботи над науковими проєктами в закладах освіти.
39. Академічне середовище як простір формування дослідницьких умінь студентів.
40. Інтеграція результатів педагогічного дослідження в практику навчання.

ПИТАННЯ ДО ЗАЛІКУ

(за тематичними блоками)

1. Основи наукового пізнання

1. Що таке наукове дослідження? Його мета та завдання.
2. Види наукових досліджень: характеристика та приклади.
3. Етапи наукового дослідження.
4. Основні компоненти структури наукової роботи.
5. Що таке наукова проблема та як її формулювати?
6. Роль гіпотези в науковому дослідженні.
7. Методологія наукового пізнання: визначення та рівні.
8. Класифікація наукових методів дослідження.
9. Поняття об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження.
10. Поняття наукового факту. Його роль у дослідженні.

2. Організація наукової діяльності

11. Як оформлюється план наукового дослідження?
12. Структура курсової/дипломної роботи.
13. Правила оформлення списку використаних джерел.
14. Основні вимоги до наукового стилю мовлення.
15. Що таке наукова новизна?
16. Які є форми представлення результатів наукового дослідження?
17. Принципи логічного та послідовного викладу матеріалу.
18. Що таке рецензування та навіщо воно потрібне?
19. Правила підготовки та захисту наукової доповіді.
20. Основні критерії якості наукової роботи.

3. Академічна доброчесність

21. Що таке академічна доброчесність? Її визначення та значення.
22. Основні принципи академічної доброчесності.
23. Які дії порушують академічну доброчесність?
24. Поняття плагіату. Його форми та приклади.
25. Методи виявлення плагіату.

26. Які наслідки має порушення академічної доброчесності для студента?
27. Що таке самоплагіат?
28. Як правильно цитувати джерела, щоб уникнути плагіату?
29. Кодекс академічної доброчесності ЗВО: основні положення.
30. Роль викладача та студента у забезпеченні академічної доброчесності.

4. Практичні аспекти дослідницької діяльності

31. Які ІКТ-інструменти допомагають у науковому дослідженні?
32. Що таке наукометричні показники?
33. Як обирати джерела для наукового дослідження?
34. Що таке емпіричне дослідження? Наведіть приклади.
35. Основи анкетування та спостереження як методів дослідження.
36. Правила збирання та обробки наукової інформації.
37. Як проводити аналіз отриманих результатів?
38. Особливості академічного письма: стиль, термінологія, аргументація.
39. Що таке репрезентативність вибірки у дослідженні?
40. Як сформулювати висновки на основі результатів дослідження?

ТЕЗИ ВІДПОВІДЕЙ НА ЗАЛІКОВІ ПИТАННЯ

1. Що таке наукове дослідження? Його мета та завдання.

Наукове дослідження — це систематичний процес пізнання, спрямований на здобуття нових знань або перевірку вже наявних. Його мета — виявлення закономірностей, пояснення явищ, створення нових підходів і практичних рішень. Завдання дослідження — визначити проблему, сформулювати гіпотезу, обрати методи, зібрати та проаналізувати дані, зробити висновки.

2. Види наукових досліджень: характеристика та приклади.

Розрізняють:

- Фундаментальні дослідження — з метою здобуття нових теоретичних знань (наприклад, дослідження природи навчальної мотивації).
- Прикладні дослідження — вирішують конкретні практичні завдання (наприклад, розробка методики викладання).

- Емпіричні дослідження — базуються на спостереженнях, експериментах, анкетуванні.
- Теоретичні дослідження — оперують поняттями, законами, логічними моделями.

3. Етапи наукового дослідження.

Основні етапи:

1. Вибір теми та обґрунтування її актуальності.
2. Формулювання проблеми, мети, завдань.
3. Визначення об'єкта, предмета, гіпотези.
4. Вибір методів дослідження.
5. Збір, аналіз і систематизація даних.
6. Формулювання висновків.
7. Оформлення результатів у науковій роботі (курсова, стаття, доповідь).

4. Основні компоненти структури наукової роботи.

Типова структура:

- Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотеза).
- Основна частина (розділи з теоретичним і практичним аналізом).
- Висновки (узагальнення результатів).
- Список використаних джерел.
- Додатки (анкети, таблиці, графіки тощо).

5. Що таке наукова проблема та як її формулювати?

Наукова проблема — це запитання або суперечність, яка потребує дослідження.

Формулюється шляхом аналізу наукової літератури, виявлення того, що вже відоме, і що потребує уточнення чи доповнення. Має бути конкретною, значущою та дослідною.

6. Роль гіпотези в науковому дослідженні.

Гіпотеза — припущення щодо очікуваного результату дослідження. Вона слугує орієнтиром у процесі збирання й аналізу даних. Гіпотеза повинна бути логічною, перевірюваною, відповідати меті дослідження. За результатами перевірки гіпотеза або підтверджується, або спростовується.

7. Методологія наукового пізнання: визначення та рівні.

Методологія — це вчення про методи пізнання. Вона включає:

- Філософську методологію (найвищий рівень, визначає загальні підходи).
- Загальнонаукову (аналіз, синтез, моделювання).
- Конкретно-наукову (методи конкретної науки, наприклад, педагогіки).
- Методи емпіричних досліджень (опитування, експеримент).

8. Класифікація наукових методів дослідження.

Наукові методи поділяються на:

- Теоретичні: аналіз, синтез, індукція, дедукція, абстрагування.
- Емпіричні: спостереження, анкетування, тестування, експеримент.
- Методи обробки даних: статистичні, графічні, логіко-математичні.

9. Поняття об'єкта, предмета, мети та завдань дослідження.

- Об'єкт — широка сфера, яку вивчають (наприклад, навчальний процес).
- Предмет — конкретна сторона об'єкта (наприклад, мотивація учнів у процесі навчання).
- Мета — що хочемо досягти (дослідити, покращити, виявити).
- Завдання — послідовні кроки для досягнення мети.

10. Поняття наукового факту. Його роль у дослідженні.

Науковий факт — це перевірене емпіричне або теоретичне твердження, що відображає реальні явища. Він є основою формування гіпотез, підтвердження теорій, аналізу об'єкта дослідження. Без достовірних фактів наукове дослідження неможливе.

11. Як оформлюється план наукового дослідження?

План — це логічна структура майбутньої наукової роботи. Він включає:

- вступ (мета, завдання, актуальність);
- теоретичну частину (аналіз джерел, понятійний апарат);
- емпіричну частину (методи, хід дослідження);
- висновки;
- список використаних джерел.

План може бути орієнтовним або детальним (показчиком розділів та підрозділів).

12. Структура курсової/дипломної роботи.

Типова структура:

- Титульна сторінка (за зразком ЗВО);
- Зміст (із нумерацією сторінок);
- Вступ (актуальність, мета, завдання, об'єкт, предмет, гіпотеза, методи);
- Основна частина:
 - о теоретичний розділ (огляд літератури);
 - о практичний/дослідницький розділ (опис методики, результатів, аналізу);
- Висновки;
- Список джерел;
- Додатки (анкети, схеми тощо).

13. Правила оформлення списку використаних джерел.

Залежно від вимог ЗВО або стандарту (ДСТУ, АРА, MLA):

- джерела подаються в алфавітному порядку або за порядком згадування;
- обов'язкові елементи: автор, назва, місце видання, видавництво, рік, кількість сторінок;
- для статей: автор, назва статті, назва журналу, рік, том, номер, сторінки.

У тексті — виноска або посилання у квадратних дужках.

14. Основні вимоги до наукового стилю мовлення.

- Об'єктивність, точність, логічність викладу.
- Використання наукової термінології.
- Уникнення емоційних, художніх виразів.
- Використання пасивних конструкцій і узагальнень.
- Означення причинно-наслідкових зв'язків, порівнянь, узагальнень.

15. Що таке наукова новизна?

Наукова новизна — це вперше отриманий результат або нове бачення відомої проблеми.

Може полягати в:

- новому підході до аналізу;
- вдосконаленні методики;

- узагальненні практичного досвіду;
- встановленні невідомих закономірностей.

Новизна повинна бути обґрунтована у вступі та висновках.

16. Які є форми представлення результатів наукового дослідження?

Основні форми:

- наукова стаття;
- тези доповіді;
- усна доповідь на конференції;
- курсова, дипломна, магістерська робота;
- науковий звіт;
- постерна презентація;
- науково-популярна публікація.

17. Принципи логічного та послідовного викладу матеріалу.

- Поступовий перехід від загального до конкретного.
- Зв'язність розділів та параграфів.
- Дотримання структури: теза → аргумент → приклад → висновок.
- Вживання логічних зв'язок («отже», «проте», «з одного боку», тощо).
- Повне розкриття кожної думки.

18. Що таке рецензування та навіщо воно потрібне?

Рецензування — це оцінка наукової роботи експертом у відповідній галузі.

Мета — виявити переваги, недоліки, зауваження, дати рекомендації щодо допуску до захисту або публікації.

Рецензія може бути позитивною, умовно позитивною або негативною.

Це форма зовнішнього контролю якості наукової роботи.

19. Правила підготовки та захисту наукової доповіді.

- Виступ повинен бути стислим (5–10 хвилин), структурованим.
- Доцільно використовувати презентацію (слайди).
- Доповідь має включати: тему, мету, актуальність, методи, результати,

висновки.

- Важливо дотримуватись часу, говорити чітко, відповідати на запитання впевнено.

20. Основні критерії якості наукової роботи.

- Актуальність — відповідність сучасним науковим і практичним потребам.
- Наукова новизна — нові знання або підходи.
- Теоретична обґрунтованість — посилання на джерела, логіка аналізу.
- Практична цінність — можливість застосування результатів.
- Повнота — достатня кількість джерел і глибина дослідження.
- Оформлення — відповідність стандартам.

21. Що таке академічна доброчесність?

Академічна доброчесність — це сукупність етичних принципів і правил, яких мають дотримуватись усі учасники освітнього процесу. Вона передбачає чесність, прозорість, відповідальність у навчанні, викладанні й дослідженні. Це основа довіри до результатів навчання та наукової роботи.

22. Основні принципи академічної доброчесності.

1. Чесність — самостійне виконання завдань, правдивість у роботах.
2. Довіра — взаємоповага між усіма учасниками освітнього процесу.
3. Справедливість — об'єктивність оцінювання, рівність можливостей.
4. Поважність — етичне ставлення до інших та їхньої інтелектуальної праці.
5. Відповідальність — свідоме дотримання правил і готовність нести наслідки порушень.

23. Основні види порушень академічної доброчесності.

- Плагіат — використання чужих ідей або текстів без посилання.
- Списування — несанкціоноване використання чужих відповідей.
- Фабрикація — вигадкування неіснуючих даних.
- Фальсифікація — свідоме викривлення або перекручення результатів.
- Самоплагіат — повторне використання власної роботи як нової.
- Корупційні дії — отримання неправомірних переваг.

24. Що таке плагіат? Як його уникнути?

Плагіат — це привласнення чужих слів, ідей, зображень або результатів без належного посилання на автора.

Уникнути плагіату допомагає:

- правильне цитування;
- перефразування із зазначенням джерела;
- використання власних формулювань;
- застосування програм перевірки на унікальність.

25. Які є методи виявлення академічного плагіату?

1. Антиплагіатні сервіси (Unicheck, StrikePlagiarism, PlagiarismCheck).
2. Ручна перевірка викладачем (зіставлення текстів, стилістики).
3. Порівняння з базами відкритих джерел (наукові статті, Вікіпедія).
4. Використання Google для перевірки фрагментів тексту.

26. Якими можуть бути наслідки порушення академічної доброчесності?

- зниження або анулювання оцінки;
- недопуск до захисту роботи або атестації;
- повторне виконання завдання;
- дисциплінарне стягнення (догана, відрахування);
- зниження академічної репутації.

27. Що таке самоплагіат і чому він є порушенням?

Самоплагіат — це подання частини або всієї власної попередньої роботи як нової без відповідного посилання.

Це порушення, оскільки така практика викривлює реальний обсяг нових знань, отриманих у рамках конкретного дослідження, і порушує принцип академічної чесності.

28. Як правильно здійснювати цитування в науковій роботі?

- Використовувати лапки або оформлення блок-цитат при дослівному відтворенні.
- Обов'язково зазначати автора, джерело, рік видання (відповідно до стилю: ДСТУ, APA, MLA).

- Парафраз (перефразування) теж потребує посилання.
- При великій кількості цитат — узагальнювати, а не механічно вставляти уривки.

29. Що таке кодекс академічної доброчесності та його значення?

Кодекс — це офіційний документ навчального закладу, який визначає принципи, правила та відповідальність за дотримання академічної доброчесності.

Його значення:

- формує академічну культуру;
- визначає межі дозволеного;
- дає юридичну основу для дій у разі порушень;
- забезпечує справедливість у навчальному процесі.

30. Роль викладача і студента у забезпеченні академічної доброчесності.

Викладач:

- демонструє особистий приклад доброчесності;
- навчає студентів правилам цитування, аналізу;
- оцінює об'єктивно;
- здійснює контроль якості робіт.

Студент:

- сумлінно виконує завдання;
- не списує і не фальсифікує результати;
- поважає чужу інтелектуальну працю;
- дотримується норм етики і стандартів оформлення.

31. Як навчити студентів дотримання академічної доброчесності?

Навчання відбувається через:

- інформаційні заходи (лекції, тренінги, семінари);
- вивчення кодексу доброчесності;
- використання прикладів порушень і їх наслідків;
- формування навичок наукового письма (цитування, оформлення джерел);
- вимоги до самостійності виконання робіт;
- регулярну перевірку на плагіат.

32. Поняття академічної культури. Її складові.

Академічна культура — це система цінностей, норм і практик, яка регулює поведінку у сфері освіти та науки.

Складові:

- повага до знань і до колег;
- відповідальність і чесність у навчанні й дослідженнях;
- толерантність до різних думок;
- дотримання етичних норм у комунікації та роботі з джерелами.

33. Відмінності між академічною доброчесністю та загальними етичними нормами.

- Етичні норми — ширше поняття, що стосується моралі, поведінки в суспільстві загалом.
- Академічна доброчесність — специфічна галузь етики, що стосується освітньої та наукової діяльності.

Вона охоплює чесність у виконанні завдань, недопущення плагіату, дотримання авторського права, що не завжди прямо регулюється загальною етикою.

34. Які міжнародні документи регулюють академічну доброчесність?

- Сінгапурська декларація з наукової доброчесності (2010)
- Кодекс честі Європейської асоціації університетів (EUA)
- Європейська хартія дослідника
- Декларація Болонського процесу
- Загальна декларація прав людини (стаття про доступ до освіти)

Ці документи формують загальносвітові стандарти академічної етики.

35. Особливості академічної доброчесності в цифрову епоху.

- легкий доступ до інформації підвищує ризики плагіату;
- розвиток онлайн-освіти вимагає нових форм контролю (прокторинг, тестові системи);
- популярність штучного інтелекту ставить виклики для самостійності студентів;

- цифрові інструменти дозволяють ефективно перевіряти унікальність текстів.

36. Способи формування навичок самостійної наукової роботи у студентів.

- регулярне написання рефератів, есе, курсових робіт;
- участь у студентських конференціях, гуртках;
- індивідуальне наставництво викладача;
- навчання роботі з джерелами (аналіз, цитування);
- створення ситуацій вибору (етичних дилем);
- застосування критичного мислення в аналізі матеріалу.

37. Роль цифрових інструментів у підтримці академічної доброчесності.

- Антиплагіатні сервіси — перевірка на унікальність (Unicheck, PlagScan);
- Цитатні менеджери — для коректного оформлення джерел (Zotero, Mendeley);
- Онлайн-системи оцінювання — автоматизують тести, зменшують суб'єктивність;
- Платформи відкритого доступу — забезпечують чесний обіг знань;
- Прокторингові системи — контроль академічної чесності під час іспитів онлайн.

38. Відповідальність викладача за дотримання принципів академічної доброчесності.

- особистий приклад доброчесної поведінки;
- роз'яснення студентам норм і вимог;
- об'єктивне оцінювання знань;
- перевірка робіт на плагіат;
- відмова від будь-яких форм фаворитизму або упередженості;
- недопущення комерціалізації оцінювання.

39. Форми контролю за дотриманням академічної доброчесності у ЗВО.

- регламентовані внутрішніми положеннями перевірки робіт;
- комісії з етики або доброчесності;
- звіти про унікальність курсових/дипломних;

- анонімне оцінювання;
- анкетування студентів про порушення;
- дисциплінарні комісії для розгляду випадків шахрайства.

40. Приклади практичної реалізації академічної доброчесності у навчальному процесі.

- індивідуальні завдання з відкритими запитаннями (неможливо списати);
- проєктні роботи з авторськими елементами;
- навчання студентів оформленню цитат і списків джерел;
- відкриті захисти з аргументацією результатів;
- публікація кращих студентських робіт у збірниках як мотивація.

ТЕСТОВІ ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОКОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

1. Що є головною ознакою академічної доброчесності?

- A) Успішне складання іспитів
- B) Дотримання принципів чесності у навчанні та дослідженнях**
- C) Отримання високих балів
- D) Вільне користування чужими джерелами без посилання

2. Плагіат — це:

- A) Аналіз чужих текстів
- B) Використання чужого тексту без посилання на автора**
- C) Власні ідеї в опублікованій роботі
- D) Критика чужих наукових статей

3. Який із термінів описує вигадкування даних у науковому дослідженні?

- A) Плагіат
- B) Фабрикація**
- C) Цитування
- D) Самоплагіат

4. Самоплагіат — це:

- A) Використання чужої роботи
- B) Копіювання в інтернеті**

- C) Повторне використання власної роботи без посилання**
- D) Посилання на автора

5. Академічна свобода — це:

- A) Право обирати методи викладання і теми досліджень**
- B) Можливість не виконувати завдання
- C) Критика викладачів
- D) Використання будь-якої інформації без обмежень

6. Що таке фальсифікація?

- A) Використання джерел без посилань
- B) Спотворення або підробка результатів дослідження**
- C) Критичний аналіз літератури
- D) Повторне використання даних

7. Який із принципів НЕ належить до академічної доброчесності?

- A) Справедливість
- B) Відповідальність
- C) Утаювання інформації**
- D) Довіра

8. Посилання на джерело вказують для:

- A) Прикраси тексту
- B) Уникнення цитування
- C) Визнання авторства та уникнення плагіату**
- D) Підвищення унікальності

9. Наукове дослідження — це:

- A) Систематичне вивчення певного явища з метою отримання нових знань**
- B) Читання підручників
- C) Переказ думок інших
- D) Вивчення однієї статті

10. Що є обов'язковим елементом наукової роботи?

- A) Мотиваційний лист
- B) Актуальність теми**
- C) Самоплагіат
- D) Усне обговорення

11. Яка мета наукового дослідження?

- A) Отримання диплома
- B) Пошук нових знань та закономірностей**
- C) Збір інформації для звіту
- D) Навчання студента

12. Що НЕ є формою порушення академічної доброчесності?

- A) Плагіат
- B) Фальсифікація
- C) Правильне цитування**
- D) Списування

13. Який документ регулює академічну доброчесність у ЗВО?

- A) Навчальний план
- B) Кодекс академічної доброчесності**
- C) Розклад занять
- D) Дипломна робота

14. Фабрикація у дослідженні — це:

- A) Аналіз даних
- B) Критичне мислення
- C) Вигадування результатів**
- D) Редагування джерел

15. Який із наведених прикладів є елементом академічної доброчесності?

- A) Списування
- B) Посилання на джерело**
- C) Фальсифікація
- D) Плагіат

16. Чому важливо уникати плагіату?

- A) Щоб робота була красивою
- B) Щоб поважати авторські права**
- C) Щоб робота була довшою
- D) Щоб отримати диплом

17. Що з наведеного найкраще визначає науковий метод?

- A) Натхнення
- B) Систематичне дослідження фактів**

- C) Копіювання
- D) Випадкове спостереження

18. До чого призводить порушення академічної доброчесності?

- A) Покращення оцінок
- B) Академічна відповідальність**
- C) Нагорода
- D) Стипендія

19. Що є прикладом фальсифікації?

- A) Цитування автора
- B) Рецензування
- C) Заміна реальних результатів вигаданими**
- D) Формулювання гіпотези

20. Що означає «інтелектуальна власність»?

- A) Власна думка
- B) Освітня стаття
- C) Авторське право на результати творчої діяльності**
- D) Копія чужої роботи

21. Що з наведеного є прикладом академічного шахрайства?

- A) Співпраця з колегами
- B) Рецензування статті
- C) Подача фальшивих даних у роботі**
- D) Консультація з викладачем

22. Що таке гіпотеза в науковому дослідженні?

- A) Результат дослідження
- B) Передбачення, яке перевіряється дослідним шляхом**
- C) Висновок автора
- D) Відомий факт

23. Що з наведеного НЕ є порушенням академічної доброчесності?

- A) Списування
- B) Плагіат
- C) Самостійне виконання завдання**
- D) Фальсифікація

24. Хто відповідає за дотримання академічної доброчесності у ЗВО?

- A) Тільки викладач
- B) Тільки адміністрація
- C) Усі учасники освітнього процесу**
- D) Міністерство освіти

25. Що таке рецензування?

- A) Рекламування наукової статті
- B) Викладення гіпотези
- C) Оцінювання наукової роботи фахівцем перед публікацією**
- D) Копіювання роботи

26. Який із принципів НЕ належить до наукового пізнання?

- A) Об'єктивність
- B) Раціональність
- C) Верифікованість
- D) Пристрасність**

27. Що є об'єктом наукового дослідження?

- A) Явище або процес, який вивчається**
- B) План дослідження
- C) Прилади
- D) Методика аналізу

28. Що таке наукова новизна?

- A) Повторення відомих фактів
- B) Вперше отримані результати дослідження**
- C) Огляд літератури
- D) Короткий виклад роботи

29. Як уникнути плагіату при написанні роботи?

- A) Переписати текст
- B) Списати з сайту
- C) Правильно оформити посилання на джерело**
- D) Не вказувати автора

30. Що таке бібліографія?

- A) Зміст роботи
- B) Список використаних джерел**

- C) Резюме
- D) Додатки

31. Що з наведеного є формою академічної відповідальності?

- A) Зарахування курсу
- B) Відрахування за порушення доброчесності**
- C) Отримання стипендії
- D) Нагорода за статтю

32. Яка частина наукової роботи містить обґрунтування вибору теми?

- A) Висновки
- B) Методика
- C) Вступ**
- D) Анотація

33. Що таке метод дослідження?

- A) Результат дослідження
- B) Спосіб отримання нових знань про об'єкт**
- C) Вступна частина
- D) Джерело фінансування

34. Що таке цитування?

- A) Переказ чужих слів
- B) Дослівне наведення уривка з обов'язковим посиланням на автора**
- C) Копіювання з інтернету
- D) Пояснення власної думки

35. Який із принципів є фундаментом академічної доброчесності?

- A) Анонімність
- B) Чесність**
- C) Конкуренція
- D) Креативність

36. Який із наведених способів допомагає запобігти плагіату?

- A) Завантаження тексту у Google
- B) Переписування без змін
- C) Використання програм перевірки на плагіат**
- D) Зміна шрифту

37. Яка з форм академічного порушення є навмисним викривленням даних?

- A) Плагіат
- B) Самоплагіат
- C) Фальсифікація**
- D) Автоматичне цитування

38. Що таке анотація до наукової роботи?

- A) Короткий виклад основного змісту роботи**
- B) Пояснення термінів
- C) Список джерел
- D) Методика дослідження

39. Що є предметом дослідження?

- A) Метод дослідження
- B) Конкретний аспект об'єкта, який вивчається**
- C) Список джерел
- D) Рецензія на роботу

40. Що є результатом наукового дослідження?

- A) Рецензія
- B) Отримані факти, висновки, закономірності**
- C) План
- D) Копія джерела

41. Що включає етап збору даних у дослідженні?

- A) Опис висновків
- B) Проведення експериментів, опитувань або спостережень**
- C) Написання анотації
- D) Редагування тексту

42. У чому полягає принцип прозорості у науці?

- A) У відкритому доступі до даних та методів дослідження**
- B) У копіюванні методів інших
- C) У фальсифікації результатів
- D) У схованих джерелах

43. Який із варіантів описує академічне письмо?

- A) Емоційний стиль
- B) Художній опис**

- C) Формальний, чіткий і логічний виклад думок**
- D) Діалогічна форма

44. Яке твердження відповідає вимогам академічної доброчесності?

- A) Студент самостійно виконує всі завдання**
- B) Завдання можна передати другу
- C) Головне — здати вчасно
- D) Джерела вказувати необов'язково

45. Яка мета вступу в науковій роботі?

- A) Перелік термінів
- B) Обґрунтування вибору теми, мети, завдань**
- C) Наведення цитат
- D) Звіт про хід дослідження

46. Яка структура характерна для наукової статті?

- A) Вступ, методика, результати, обговорення, висновки**
- B) Вступ, казка, мораль
- C) План, казус, відповідь
- D) Жарт, приклад, епілог

47. У чому суть інтерпретації результатів дослідження?

- A) Оцінка кількості сторінок
- B) Пояснення значення отриманих даних**
- C) Виклад списку літератури
- D) Зміна гіпотези

48. Що таке наукова дискусія?

- A) Сварка вчених
- B) Аргументоване обговорення різних поглядів на проблему**
- C) Обмін жартами
- D) Мовчазне читання

49. Що з наведеного найчастіше перевіряють системи антиплагіату?

- A) Довжину тексту
- B) Кількість джерел
- C) Ступінь унікальності тексту**
- D) Оцінку

50. Який документ затверджує принципи академічної доброчесності в університеті?

- A) Диплом
- B) Кодекс академічної доброчесності**
- C) Розклад занять
- D) Методичка

51. У чому полягає важливість коректного посилання на джерела?

- A) Щоб збільшити обсяг роботи
- B) Щоб визнати авторство і уникнути плагіату**
- C) Щоб робота виглядала складнішою
- D) Щоб не було порожніх сторінок

52. Що є кінцевим етапом наукового дослідження?

- A) Формування гіпотези
- B) Збір літератури
- C) Формулювання висновків і пропозицій**
- D) Визначення теми

53. Що таке академічне шахрайство?

- A) Участь у дебатах
- B) Створення нового методу
- C) Будь-яке умисне порушення академічної доброчесності**
- D) Опис об'єкта

54. Яке з наведених тверджень стосується методу аналізу?

- A) Емоційна оцінка
- B) Розчленування об'єкта дослідження на складові для вивчення**
- C) Списування інформації
- D) Художній опис

55. Що таке емпіричні дані?

- A) Міфи та легенди
- B) Дані з книжок
- C) Дані, отримані шляхом досвіду та спостережень**
- D) Дані з вікіпедії

56. Який тип джерел вважається первинним у дослідженні?

- A) Оглядова стаття
- B) Звіт про оригінальні дослідження**
- C) Підручник
- D) Вікіпедія

57. Який стиль мовлення характерний для наукових текстів?

- A) Художній
- B) Публіцистичний
- C) Офіційно-науковий**
- D) Побутовий

58. Що означає поняття «наукове пізнання»?

- A) Повторення чужих ідей
- B) Списування з підручника
- C) Діяльність, спрямована на здобуття об'єктивних знань про світ**
- D) Прийом інформації без аналізу

59. Що таке релевантність джерела?

- A) Відомість автора
- B) Відповідність джерела темі дослідження**
- C) Велика кількість сторінок
- D) Гарна обкладинка

60. Що є обов'язковим для оформлення списку джерел?

- A) Алфавітний порядок
- B) Вказання повної бібліографічної інформації**
- C) Лише назва книги
- D) Номер сторінки

61. Яка головна функція гіпотези у дослідженні?

- A) Підсумувати дослідження
- B) Замість висновку
- C) Висунути припущення, яке потребує перевірки**
- D) Зібрати літературу

62. Що таке наукове узагальнення?

- A) Виключення зайвих фактів
- B) Формулювання загальних висновків на основі окремих фактів**

- C) Переписування підручника
- D) Вибір найкоротшого варіанту

63. Що з наведеного НЕ є формою академічної недоброчесності?

- A) Списування
- B) Самостійне виконання завдання**
- C) Плагіат
- D) Фабрикація

64. Що є ознакою якісного дослідження?

- A) Відомий автор
- B) Надійність, валідність, обґрунтованість висновків**
- C) Великий обсяг
- D) Багато цитат

65. Що таке методика дослідження?

- A) Вступ до роботи
- B) Узагальнення фактів
- C) Система методів і прийомів, що використовуються в дослідженні**
- D) Перелік джерел

66. Що таке самоплагіат?

- A) Використання чужого тексту
- B) Повторне використання власних раніше поданих робіт без посилання**
- C) Списування у товариша
- D) Цитування літератури

67. Як краще перевірити, чи є текст плагіатом?

- A) Здати викладачу
- B) Використати програму для перевірки унікальності**
- C) Надіслати другу
- D) Поставити риторичне питання

68. У чому полягає мета рецензування наукової роботи?

- A) Популяризація роботи
- B) Скорочення обсягу
- C) Оцінювання якості та достовірності дослідження перед публікацією**
- D) Зміна теми

69. Що таке змінна у науковому дослідженні?

- A) Характеристика, що може змінюватися і вимірюватися
- B) Підручник
- C) Назва теми
- D) Частина вступу

70. Яка функція висновків у науковій роботі?

- A) Навести джерела
- B) Вказати методику
- C) Підсумувати результати дослідження та зробити узагальнення
- D) Списати з аналізу

71. Який з етапів дослідження включає формування гіпотези?

- A) Збір даних
- B) Аналіз результатів
- C) Постановка проблеми і визначення завдань
- D) Написання висновків

72. Що означає термін «первинні дані»?

- A) Дані з наукової статті
- B) Узагальнені результати
- C) Дані, отримані безпосередньо в процесі дослідження
- D) Інтерпретація результатів

73. Що є прикладом належного оформлення цитати?

- A) Наведення тексту без посилання
- B) Переписування своїми словами
- C) Дослівне наведення фрагменту з посиланням на автора і джерело
- D) Переклад без вказівки автора

74. Що з наведеного найкраще описує поняття «науковий факт»?

- A) Особиста думка автора
- B) Необґрунтоване твердження
- C) Об'єктивно підтверджена інформація, що отримана експериментально або спостереженням
- D) Гіпотеза

75. Що є метою рецензента наукової роботи?

- A) Реклама статті
- B) Розкриття теми
- C) Критичний аналіз та оцінка якості роботи**
- D) Підготовка презентації

76. Що таке «парафраз»?

- A) Пряме цитування
- B) Виклад ідеї своїми словами без змін змісту**
- C) Переклад на іншу мову
- D) Списування

77. Яке твердження про науковий стиль є правильним?

- A) Використовує емоційні висловлювання
- B) Базується на розповідях
- C) Відзначається логічністю, точністю і ясністю**
- D) Включає жаргон

78. Що таке «фальсифікація даних»?

- A) Опис методики
- B) Навчання студентів
- C) Навмисне спотворення результатів дослідження**
- D) Оформлення списку джерел

79. Які з наступних джерел є вторинними?

- A) Оригінальні наукові статті
- B) Підручники, енциклопедії, огляди**
- C) Звіти з експериментів
- D) Первинні дані

80. Який документ містить вимоги до оформлення наукових робіт у ВНЗ?

- A) Кодекс поведінки
- B) Методичні рекомендації (інструкції)**
- C) Розклад занять
- D) Положення про стипендії

81. Що таке «науковий метод»?

- A) Спосіб оформлення роботи
- B) Система послідовних дій для отримання нових знань**

- C) Тип джерела
- D) Стиль написання

82. Яке з наведених тверджень характеризує наукову етику?

- A) Винагорода за плагіат
- B) Приховування результатів
- C) **Дотримання моральних принципів у науковій діяльності**
- D) Використання чужих ідей без посилань

83. Що таке «дослідницька проблема»?

- A) Опис методів
- B) **Запитання або ситуація, що потребує розв'язання через дослідження**
- C) Перелік джерел
- D) Висновок

84. Що є результатом рецензування наукової статті?

- A) Розклад конференції
- B) Публікація книги
- C) **Рекомендації щодо публікації або відхилення роботи**
- D) Конспект лекції

85. Що таке «інтерв'ю» у дослідженні?

- A) Запис аудіокниги
- B) Переписка в чаті
- C) **Метод збору даних шляхом опитування**
- D) Рецензування

86. Який елемент не входить до структури наукової роботи?

- A) Вступ
- B) Методика
- C) Висновки
- D) **Оцінка викладача**

87. Яка з характеристик не притаманна науковому тексту?

- A) Логічність
- B) Точність
- C) **Емоційність**
- D) Об'єктивність

88. Який із наведених способів описує парціальний (частковий) аналіз?

- A) Загальне узагальнення
- B) Вивчення окремих складових об'єкта**
- C) Порівняння джерел
- D) Складання списку літератури

89. Що таке «валідність» у контексті наукового дослідження?

- A) Здатність приваблювати читача
- B) Повторюваність результатів
- C) Ступінь відповідності дослідження меті і задачам**
- D) Обсяг роботи

90. Яка з наведених характеристик відповідає науковому дослідженню?

- A) Суб'єктивність
- B) Об'єктивність**
- C) Інтуїтивність
- D) Емоційність

91. Що таке «реплікація дослідження»?

- A) Підготовка нової теми
- B) Повторення дослідження для перевірки результатів**
- C) Написання анотації
- D) Оформлення списку джерел

92. Що є прикладом академічної доброчесності?

- A) Списування
- B) Виконання роботи самостійно**
- C) Фальсифікація даних
- D) Плагіат

93. Що таке «рецензування»?

- A) Публікація статті
- B) Оцінка викладачем на іспиті
- C) Оцінювання якості наукової роботи іншими експертами**
- D) Написання плану дослідження

94. Що таке «гіпотеза» у науковому дослідженні?

- A) Опис методів
- B) Висновок**

- C) Припущення, що потребує перевірки
- D) Копіювання тексту

95. Який із наведених методів не є емпіричним?

- A) Спостереження
- B) Експеримент
- C) Математичне моделювання
- D) Опитування

96. Що таке «плагіат»?

- A) Виконання роботи самостійно
- B) Перевірка тексту на унікальність
- C) Несанкціоноване використання чужих ідей або текстів без посилання
- D) Складання списку джерел

97. Яка мета введення в науковій роботі?

- A) Опис висновків
- B) Обґрунтування актуальності теми
- C) Оформлення списку джерел
- D) Наведення цитат

98. Яке твердження правильно описує «валідність» інструменту дослідження?

- A) Інструмент є надійним
- B) Інструмент легко застосовується
- C) Інструмент вимірює те, що він має вимірювати
- D) Інструмент дешевий

99. Що таке «об'єкт дослідження»?

- A) Гіпотеза
- B) Методика
- C) Сукупність явищ або процесів, що вивчаються
- D) Висновок

100. Яка роль етики в академічній діяльності?

- A) Збільшення кількості робіт
- B) Підвищення конкуренції
- C) Забезпечення чесності і відповідальності в дослідженнях
- D) Скорочення термінів виконання

101. Що таке наукова стаття?

- A) Художній твір
- B) Офіційний документ, який містить результати наукового дослідження**
- C) Реферат з курсу
- D) Особистий щоденник

102. Який елемент зазвичай НЕ входить до структури наукової статті?

- A) Вступ
- B) Методи дослідження
- C) Особисті враження автора**
- D) Висновки

103. Що таке тези?

- A) Повна наукова робота
- B) Короткий виклад основних ідей наукової доповіді або статті**
- C) Презентація на конференції
- D) Відгук на статтю

104. Для чого потрібна наукова доповідь?

- A) Для особистого використання
- B) Для представлення результатів дослідження перед аудиторією**
- C) Для редагування наукової роботи
- D) Для складання списку літератури

105. Яка особливість тез полягає у їх обсязі?

- A) Вони зазвичай дуже детальні
- B) Вони лаконічні і стисливі**
- C) Вони не мають обмежень
- D) Вони зазвичай містять розгорнуті аргументи

106. Що є обов'язковим у тезах?

- A) Особисті думки автора
- B) Довгі цитати
- C) Чітке формулювання проблеми і основних результатів**
- D) Багато ілюстрацій

107. Який стиль переважно використовується в науковій статті?

- A) Художній
- B) Публіцистичний
- C) Офіційно-науковий**
- D) Розмовний

108. Що зазвичай містить вступ наукової статті?

- A) Детальний опис усіх результатів
- B) Обґрунтування актуальності теми і мету дослідження**
- C) Висновки
- D) Список використаних джерел

109. Що таке рецензування наукової статті?

- A) Написання статті
- B) Публікація статті
- C) Оцінка статті експертами перед публікацією**
- D) Переклад статті іншою мовою

110. Яка відмінність між тезами і повною науковою статтею?

- A) Тематика
- B) Мова викладу
- C) Обсяг і деталізація викладу матеріалу**
- D) Авторство

111. Що з наведеного є характерним для наукової доповіді?

- A) Відсутність аудиторії
- B) Усне представлення результатів дослідження**
- C) Листування з редактором
- D) Підготовка статті для публікації

112. Який елемент важливий для успішної наукової доповіді?

- A) Вміння створювати графіти
- B) Вміння чітко і доступно викладати матеріал усно**
- C) Вміння писати художні тексти
- D) Знання іноземних мов

113. Який з наведених документів має найменший обсяг?

- A) Наукова стаття
- B) Тези доповіді**

- C) Монографія
- D) Дисертація

114. Що є основною метою наукової статті?

- A) Розважити читача
- B) Представити нові результати наукового дослідження**
- C) Підсумувати курс лекцій
- D) Порівняти різні джерела

115. Як слід оформляти джерела в науковій статті?

- A) Не оформляти зовсім
- B) Вказувати лише авторів
- C) Згідно з обраним бібліографічним стандартом**
- D) Лише за бажанням автора

116. Що найчастіше подають у висновках наукової статті?

- A) Вступ до теми
- B) Опис методів
- C) Основні результати і значення дослідження**
- D) Список літератури

117. Які з наведених форм подачі інформації належать до усних форм?

- A) Наукова стаття
- B) Тези
- C) Наукова доповідь**
- D) Реферат

118. Що є важливим при написанні тез?

- A) Використовувати довгі цитати
- B) Детально описувати методику
- C) Коротко і ясно викладати основні ідеї**
- D) Викладати особисті враження

119. Що з наведеного не є властивістю наукової статті?

- A) Чітка структура
- B) Відсутність суб'єктивних оцінок
- C) Відсутність посилань на джерела**
- D) Використання офіційно-наукової мови

120. Що рекомендується для підготовки наукової доповіді?

- A) Читати текст дослівно
- B) Підготувати план і репетицію виступу**
- C) Ігнорувати аудиторію
- D) Використовувати жаргон

121. Що таке курсова робота?

- A) Письмовий твір на довільну тему
- B) Науково-дослідна робота студента з певної дисципліни**
- C) Творче завдання з літератури
- D) Особистий щоденник

122. Який етап не входить до процесу написання курсової роботи?

- A) Вибір теми
- B) Пошук джерел
- C) Написання висновків
- D) Захист диплома**

123. Що має бути у вступі курсової роботи?

- A) Перелік джерел
- B) Обґрунтування актуальності теми і мета дослідження**
- C) Висновки
- D) Таблиці з результатами

124. Яка структура курсової роботи є типовою?

- A) Вступ, аналіз, рекомендації
- B) Вступ, основна частина, висновки, список літератури**
- C) Заголовок, текст, ілюстрації
- D) Вступ, ідеї, особисті думки

125. Що таке «мета дослідження» у курсовій роботі?

- A) Відгук викладача
- B) Список використаних джерел
- C) Основне завдання, яке ставить студент для розв'язання проблеми**
- D) Перелік тем

126. Яка роль джерел у курсовій роботі?

- A) Декорація тексту
- B) Відволікаючий елемент**

- С) Підтвердження та обґрунтування теоретичних положень**
- D) Обов'язковий розділ без значення

127. Що таке рецензування курсової роботи?

- A) Перевірка орфографії
- B) Оцінка якості роботи викладачем чи експертом**
- C) Захист перед комісією
- D) Написання роботи студентом

128. Який обсяг курсової роботи зазвичай рекомендується?

- A) 2-3 сторінки
- B) 5-10 сторінок
- C) 20-40 сторінок**
- D) 100 сторінок

129. Який із наведених розділів курсової роботи описує методи дослідження?

- A) Вступ
- B) Основна частина**
- C) Висновки
- D) Бібліографія

130. Що потрібно враховувати при виборі теми курсової роботи?

- A) Власний настрій
- B) Актуальність, доступність джерел, інтерес до теми**
- C) Кількість сторінок
- D) Кількість кольорових ілюстрацій

131. Яка мета написання висновків у курсовій роботі?

- A) Розповісти про автора
- B) Пояснити обсяг роботи
- C) Підсумувати результати і зробити узагальнення**
- D) Навести додаткові цитати

132. Який документ регламентує оформлення курсової роботи?

- A) Закон України
- B) Положення про ВНЗ
- C) Методичні рекомендації або стандарт оформлення**
- D) Розклад занять

133. Що з наведеного є прикладом академічної недоброчесності при написанні курсової?

- A) Використання цитат із посиланнями
- B) Плагіат**
- C) Виконання роботи самостійно
- D) Звернення до наукової літератури

134. Яка основна мета захисту курсової роботи?

- A) Перевірити знання викладача
- B) Перевірити написання конспектів
- C) Оцінити якість виконаної роботи і вміння студента її презентувати**
- D) Записати відео

135. Що є обов'язковою частиною курсової роботи?

- A) Особистий лист автору
- B) Вступ з особистими враженнями
- C) Список використаних джерел**
- D) Реферат

136. Що таке аналітичний огляд у курсовій роботі?

- A) Копіювання текстів
- B) Критичне опрацювання і порівняння наукових джерел за темою**
- C) Складання плану
- D) Підготовка презентації

137. Який стиль написання притаманний курсовій роботі?

- A) Художній
- B) Розмовний
- C) Науковий, офіційний**
- D) Журналістський

138. Що таке план курсової роботи?

- A) Лист із завданням
- B) Послідовність основних розділів і тем, які будуть розглянуті**
- C) Графік навчання
- D) Відгук викладача

139. Коли починають писати курсову роботу?

- A) Після захисту
- B) Після складання іспиту
- C) Після вибору теми і збору матеріалів**
- D) Після написання реферату

140. Що є важливою умовою успішного написання курсової роботи?

- A) Виконання всієї роботи за один день
- B) Використання тільки інтернет-джерел
- C) Планування роботи, систематичний підхід і використання надійних джерел**
- D) Ігнорування рекомендацій викладача

141. Що таке магістерська робота?

- A) Короткий звіт про навчання
- B) Комплексна науково-дослідна робота, що завершує магістерську програму**
- C) Творче завдання з будь-якої дисципліни
- D) Презентація проекту

142. Яка основна мета магістерської роботи?

- A) Розважити читача
- B) Скласти конспект лекцій
- C) Поглиблено дослідити наукову проблему та представити нові результати**
- D) Підготувати реферат

143. Який обсяг магістерської роботи зазвичай рекомендується?

- A) 5-10 сторінок
- B) 10-20 сторінок
- C) 60-100 сторінок**
- D) 200 сторінок і більше

144. Що є обов'язковою частиною магістерської роботи?

- A) Особистий щоденник
- B) Відгук одногрупників
- C) Вступ, основна частина, висновки, список літератури**
- D) Лист-звернення до керівника

145. Хто є керівником магістерської роботи?

- A) Одногрупник
- B) Декан факультету
- C) Викладач або науковець, який супроводжує роботу студента**
- D) Редактор журналу

146. Що таке наукова новизна у магістерській роботі?

- A) Відомі факти
- B) Цитати з підручників
- C) Відкриття або нові підходи, які зроблені в процесі дослідження**
- D) Переписування тексту

147. Який етап передує написанню основної частини магістерської роботи?

- A) Захист
- B) Написання висновків
- C) Збір і аналіз літератури**
- D) Публікація

148. Що таке рецензування магістерської роботи?

- A) Перевірка орфографії
- B) Оцінка наукової та методичної якості роботи незалежним експертом**
- C) Захист перед комісією
- D) Написання анотації

149. Яка роль мети у магістерській роботі?

- A) Визначення теми
- B) Формулювання основного завдання дослідження**
- C) Підготовка списку літератури
- D) Написання висновків

150. Який стиль викладу переважно використовується у магістерській роботі?

- A) Розмовний
- B) Художній
- C) Науковий, офіційний**
- D) Публіцистичний

151. Що таке гіпотеза у контексті магістерської роботи?

- A) Результат дослідження
- B) Припущення, яке перевіряється у дослідженні**
- C) Джерело інформації
- D) Тип оформлення

152. Що таке методологія у магістерській роботі?

- A) Список джерел
- B) Система методів і підходів, які використовуються у дослідженні**
- C) План роботи
- D) Відгук керівника

153. Що є характерною особливістю захисту магістерської роботи?

- A) Відсутність аудиторії
- B) Письмовий іспит
- C) Усна презентація з відповіддю на запитання комісії**
- D) Написання есе

154. Яка інформація має бути викладена у висновках магістерської роботи?

- A) Перелік використаних джерел
- B) Особисті враження автора
- C) Основні результати і практичні рекомендації**
- D) План подальших досліджень

155. Який із наведених документів оформлюється після написання магістерської роботи?

- A) Реферат
- B) Відгук керівника
- C) Дипломна робота**
- D) Конспект лекцій

156. Що таке анотація у магістерській роботі?

- A) Детальний опис кожного розділу
- B) Особисті коментарі
- C) Короткий виклад змісту роботи**
- D) Список джерел

157. Який критерій оцінки магістерської роботи є одним із найважливіших?

- A) Кількість сторінок
- B) Красиве оформлення
- C) Наукова новизна і якість дослідження**
- D) Час написання

158. Яка роль літературного огляду у магістерській роботі?

- A) Додати обсяг тексту
- B) Аналіз і систематизація наукових джерел за темою дослідження**
- C) Переклад текстів
- D) Відгук керівника

159. Коли зазвичай починають працювати над магістерською роботою?

- A) Після складання державних іспитів
- B) Після захисту диплома
- C) Наприкінці навчання в магістратурі**
- D) На початку першого курсу

160. Що з наведеного не є обов'язковою вимогою до магістерської роботи?

- A) Чітка структура
- B) Актуальність теми
- C) Використання ілюстрацій у великій кількості**
- D) Оформлення за стандартами ВНЗ

161. Що таке методологія наукового дослідження?

- A) Техніка збору даних
- B) Обсяг наукової роботи
- C) Система принципів і методів, що визначають порядок і логіку дослідження**
- D) Список літератури

162. Який з наведених методів є емпіричним?

- A) Аналіз літератури
- B) Спостереження**
- C) Абстрагування
- D) Формалізація

163. Що таке гіпотеза в науковому дослідженні?

- A) Відповідь на запитання
- B) Припущення, яке підлягає перевірці**
- C) Метод збору даних
- D) Підсумок дослідження

164. Яка з наведених характеристик властива науковому методу?

- A) Відсутність системності
- B) Випадковість результатів
- C) Об'єктивність і повторюваність**
- D) Суб'єктивність

165. Що таке наукова теорія?

- A) Набір випадкових фактів
- B) Система узагальнених знань, що пояснює певні явища**
- C) Особисті думки дослідника
- D) Просте спостереження

166. Який метод найчастіше використовується для збору якісних даних?

- A) Анкетування
- B) Експеримент
- C) Інтерв'ю**
- D) Статистичний аналіз

167. Що таке експеримент у науковому дослідженні?

- A) Теоретичний огляд
- B) Спостереження без втручання
- C) Активне втручання в умови дослідження для виявлення причинно-наслідкових зв'язків**
- D) Збір вторинних даних

168. Який метод використовується для систематичного вивчення текстів і документів?

- A) Опитування
- B) Контент-аналіз**
- C) Експеримент
- D) Моделювання

169. Що є основним завданням методології наукового дослідження?

- A) Підготовка презентації
- B) Написання висновків
- C) Визначення підходів і методів дослідження, що забезпечують достовірність результатів**
- D) Підбір джерел

170. Який з перерахованих методів належить до логічних?

- A) Спостереження
- B) Експеримент
- C) Аналіз і синтез**
- D) Анкетування

171. Що означає термін «репрезентативність» у науковому дослідженні?

- A) Здатність даних відображати загальну сукупність об'єкта дослідження
- B) Обсяг вибірки
- C) Особистий вибір дослідника
- D) Відповідність вибірки характеристикам популяції**

172. Що таке «операціоналізація» в методології?

- A) Аналіз джерел
- B) Підготовка висновків
- C) Переведення абстрактних понять у конкретні вимірювані показники**
- D) Написання анотації

173. Який метод використовується для побудови моделей досліджуваних процесів?

- A) Спостереження
- B) Експеримент
- C) Моделювання**
- D) Опитування

174. Що таке «валідність» дослідження?

- A) Тривалість дослідження
- B) Ступінь відповідності результатів дослідження дійсності**
- C) Обсяг вибірки
- D) Кількість опитаних

175. Яка мета застосування статистичних методів у дослідженні?

- A) Вибрати тему
- B) Зробити текст зрозумілим
- C) Обробити і проаналізувати числові дані**
- D) Написати вступ

176. Що таке «парадигма» в контексті наукового дослідження?

- A) Теорія
- B) Дані
- C) Сукупність основних наукових уявлень і методів у певній науковій дисципліні**
- D) Висновки

177. Який метод найбільш доречний для дослідження причинно-наслідкових зв'язків?

- A) Спостереження
- B) Опитування
- C) Експеримент**
- D) Контент-аналіз

178. Що таке «емпіричний» підхід?

- A) Теоретичний огляд
- B) Використання логіки
- C) Заснований на досвіді та спостереженні**
- D) Вивчення літератури

179. Що є характеристикою якісного дослідження?

- A) Велика вибірка
- B) Глибинне вивчення явищ і процесів**
- C) Використання статистики
- D) Вимірювання кількісних показників

180. Для чого у дослідженні потрібен теоретичний огляд?

- A) Для складання списку джерел
- B) Для узагальнення наявних знань і обґрунтування актуальності дослідження**
- C) Для написання висновків
- D) Для захисту роботи

181. Що є першим кроком в організації наукового дослідження?

- A) Написання висновків
- B) Збір даних
- C) Визначення теми і постановка проблеми**
- D) Публікація результатів

182. Хто зазвичай відповідає за організацію наукового дослідження у ВНЗ?

- A) Студент
- B) Керівник дослідження (науковий керівник)**
- C) Адміністрація факультету
- D) Технічний персонал

183. Що таке дослідницький план?

- A) Звіт про результати дослідження
- B) Документ, який описує етапи, методи і терміни проведення дослідження**
- C) Перелік використаних джерел
- D) Презентація

184. Яка роль методів у науковому дослідженні?

- A) Допмагають красиво оформити роботу
- B) Визначають послідовність написання
- C) Забезпечують послідовність і достовірність збору та обробки даних**
- D) Підвищують обсяг роботи

185. Що таке вибірка в організації дослідження?

- A) Тема дослідження
- B) Тип дослідження
- C) Частина сукупності, яка обирається для дослідження**
- D) Методи аналізу

186. Який документ зазвичай затверджується перед початком дослідження?

- A) Реферат
- B) Результати експерименту
- C) План (протокол) дослідження**
- D) Захист

187. Що є основною метою організації наукового дослідження?

- A) Отримати гарний вигляд роботи
- B) Забезпечити ефективність і якість дослідницького процесу**

- C) Підготувати презентацію
- D) Зібрати максимальну кількість матеріалу

188. Який етап організації передує збору даних?

- A) Підготовка висновків
- B) Визначення методів дослідження**
- C) Публікація статті
- D) Захист роботи

189. Що таке тайм-менеджмент у науковому дослідженні?

- A) Підготовка списку літератури
- B) Планування і контроль часу виконання етапів дослідження**
- C) Написання висновків
- D) Оформлення тексту

190. Який фактор не впливає на ефективність організації дослідження?

- A) Чітке формулювання цілей
- B) Кваліфікація керівника
- C) Випадковий порядок виконання завдань**
- D) Дотримання термінів

191. Що таке інструментарій дослідження?

- A) Програма написання роботи
- B) Сукупність методів і засобів, які використовуються для збору і обробки даних**
- C) План дослідження
- D) Список літератури

192. Який документ регламентує правила організації наукових досліджень у ВНЗ?

- A) Методичні рекомендації
- B) Закон України
- C) Внутрішні нормативні акти ВНЗ**
- D) Наукові статті

193. Що таке моніторинг у процесі організації дослідження?

- A) Написання звіту
- B) Підготовка презентації
- C) Систематичне спостереження за ходом виконання дослідження**
- D) Оцінка викладача

194. Що є обов'язковим елементом організації дослідження?

- A) Дизайн обкладинки
- B) Написання реферату
- C) Визначення обсягу вибірки**
- D) Виконання роботи за один день

195. Який критерій впливає на вибір методів дослідження?

- A) Особисті уподобання
- B) Час доби
- C) Цілі і завдання дослідження**
- D) Кількість сторінок

196. Що таке етичні норми у науковому дослідженні?

- A) Правила оформлення роботи
- B) Вимоги до структури роботи
- C) Принципи відповідальної поведінки дослідника**
- D) Відгуки керівника

197. Що є прикладом якісного методу дослідження?

- A) Анкетування
- B) Статистичний аналіз
- C) Фокус-група**
- D) Вимірювання

198. Яке завдання виконує аналіз ризиків у дослідницькому проекті?

- A) Збір даних
- B) Написання висновків
- C) Ідентифікація і мінімізація потенційних проблем**
- D) Підготовка презентації

199. Що таке протокол дослідження?

- A) Список літератури
- B) Короткий виклад результатів
- C) Документ, який фіксує послідовність і умови проведення дослідження**
- D) Відгук керівника

200. Чому важливо дотримуватися організації дослідження?

- A) Для гарного вигляду роботи
- B) Для досягнення достовірних і повторюваних результатів**

- С) Для написання дисертації
- Д) Для отримання публікації

201. Що є основною метою наукового дослідження?

- А) Отримання популярності
- В) Досягнення фінансового прибутку
- С) Виявлення нових знань або удосконалення наявних**
- Д) Вивчення підручників

202. Який з етапів наукового дослідження передбачає формулювання гіпотези?

- А) Висновки
- С) Узагальнення
- В) Постановка проблеми**
- Д) Оформлення результатів

203. Що з наведеного є внутрішнім мотивом до наукової діяльності?

- А) Заробітна плата
- С) Престижність
- В) Пізнавальний інтерес**
- Д) Визнання колег

204. Що є головною умовою ефективного планування наукової роботи?

- А) Робота у великому колективі
- С) Постійна зміна мети
- В) Чітко сформульована мета і задачі**
- Д) Відсутність часових обмежень

205. Яка якість є найважливішою для наукового мислення?

- А) Уява
- С) Пунктуальність
- В) Критичність**
- Д) Емоційність

206. Що з перерахованого відноситься до етапів організації наукового дослідження?

- А) Аналіз інформації та написання дисертації
- Д) Проведення інтерв'ю
- В) Вибір теми, формулювання гіпотези, обґрунтування мети та завдань**
- С) Пошук фінансування

207. Який принцип організації наукової праці передбачає самостійну постановку і розв'язання проблеми?

- A) Колективізм
- C) Консерватизм
- B) Самостійність**
- D) Ієрархічність

208. Яке мислення найбільше сприяє постановці нових наукових проблем?

- A) Репродуктивне
- B) Творче**
- C) Механічне
- D) Стереотипне

209. Що сприяє підвищенню ефективності наукової роботи?

- A) Часті перерви
- C) Робота без плану
- B) Раціональний розподіл часу і ресурсів**
- D) Робота вночі

210. Яке психологічне явище заважає науковій творчості?

- A) Страх помилки**
- C) Упевненість у собі
- B) Натхнення
- D) Внутрішня мотивація

211. Що найперше визначає структура наукового дослідження?

- A) Джерела літератури
- B) Логіка пізнавального процесу**
- C) Технічне забезпечення
- D) Формат оформлення

212. Що з наведеного НЕ є ознакою наукової діяльності?

- A) Об'єктивність
- C) Системність
- B) Суб'єктивність оцінок**
- D) Аргументованість

213. Який стиль мислення найхарактерніший для дослідника?

- A) Повсякденний
- C) Публіцистичний
- B) Науковий**
- D) Адміністративний

214. Яка властивість особистості сприяє тривалій науковій праці?

- A) Наполегливість**
- C) Імпульсивність
- B) Байдужість
- D) Нетерпіння

215. Що означає принцип об'єктивності в науковому дослідженні?

- A) Підтримка колективної думки
- B) Незалежність суджень від особистих уподобань**
- C) Переказ загальновідомого
- D) Вплив емоцій на висновки

216. Яка умова є обов'язковою для наукової новизни?

- A) Актуальність теми
- C) Великий обсяг роботи
- B) Отримання нового результату, що ще не був відомий науці**
- D) Повторення попередніх результатів

217. Що передбачає самоорганізація дослідника?

- A) Делегування обов'язків
- B) Раціональне планування власної діяльності**
- C) Залежність від зовнішніх обставин
- D) Відсутність контролю

218. Що забезпечує психологічну стійкість у процесі дослідження?

- A) Часта зміна діяльності
- B) Позитивна мотивація і цілеспрямованість**
- C) Низький рівень відповідальності
- D) Випадковий підхід

219. Яке з понять означає здатність бачити проблему там, де інші її не помічають?

- A) Конформізм
- B) Наукова інтуїція**

- С) Переконливість
- Д) Перфекціонізм

220. Який із психологічних чинників може підвищити якість дослідження?

- А) Випадковість у діях
- С) Надмірна критика
- В) Усвідомлена мотивація та інтерес до теми**
- Д) Емоційна нестабільність

РЕКОМЕНДОВАНІ ДЖЕРЕЛА ІНФОРМАЦІЇ

Основна література

1. Адаменко М. І. Бейлін М. В. Основи наукових досліджень. Х.: ХНУ імені В.Н. Каразіна, 2014. 188 с.
2. Академічне письмо: навч. посіб. / укладачі: С.К. Ревуцька, В.М. Зінченко. Кривий Ріг, 2019. 130 с. URL: <http://elibrary.donnuet.edu.ua/1644/1>.
3. Академічне письмо: навч. посіб. / укладачі: Т. М. Костирко, С. В. Ларенкова, І. В. Бондар, М. С. Жигалкіна. Миколаїв: НУК, 2022. 116 с. URL: <https://files.znu.edu.ua/files/Bibliobooks/Inshi75/0056109.pdf>
4. Бірта Г. О. Методологія і організація наукових досліджень. К.: «Центр учбової літератури», 2014. 142 с.
5. Важинський С.Е., Щербак Т.І. Методика та організація наукових досліджень: навч. посібник. Суми: СумДПУ, 2016. 260 с. URL: <https://pedagogy.lnu.edu.ua/wp-content/uploads/2017/03/vajinskii-posibnyk.pdf>
6. Вихрущ В. О. Методологія та методика наукового дослідження. Львів: Вид-во Львівської політехніки, 2018. 327 с.
7. Гребенюк Т. В. Академічна доброчесність: навчальний посібник. Запоріжжя: ЗДМУ, 2021. 108 с. URL: http://dspace.zsmu.edu.Ua/bitstream/123456789/14079/1/9130_2021.pdf
8. Данильян О. Г. Організація та методологія наукових досліджень: навч. посіб. Харків: Право, 2017. 448 с.
9. Колоїз Ж. В. Основи академічного письма: практикум. Кривий Ріг : ФОП

Маринченко С. В., 2019. 178 с. URL:
<https://elibrary.kdpu.edu.Ua/jspui/bitstream/123456789/3236/1.pdf>

10. Ладанюк А. П. Методологія наукових досліджень. Київ: Ліра-К, 2020. 351 с.
11. Мартинюк О. М. Академічне письмо (конспект лекцій): навчально-методичне видання. Луцьк: Вежа, 2021. 48 с. URL: https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/20241/1/akadem_mart.pdf
12. Мороз Л.І., Мороз І.В., Литвиненко І.С., Прасол Д.В., Чугуєва І.Є. Науково-дослідна робота студентів у вищих навчальних закладах: навч.-метод. посіб. Миколаїв: Вид-во «Арнекс», 2017. 162 с.
13. Основи академічного письма: конспект лекцій для студентів усіх спеціальностей / Уклад.: М. Г.Маковій, О. М.Жовнір, І. Ю.Рєпіна, Л. Ф.Плотникова. Київ -Тернопіль: КНУБА-Ф-ОП Шпак В. Б., 2023. 61 с. URL: <https://repository.knuba.edu.ua/server/api/core/bitstreams/5151794d-aaca-43c4-956e-c3b329ff605c/content>
14. Основи академічного письма: конспект лекцій / Укл. Т.В. Клименко. Чернігів: НУ «Чернігівська політехніка», 2021. 94 с. URL: <http://ir.stu.cn.ua/bitstream/handle/123456789/21644>
15. Рошко С.М. Основи наукових досліджень: навчально-методичні матеріали до вивчення курсу в умовах кредитно-модульної системи навчання. Ужгород: Вид-во УжНУ «Говерла», 2021. 56 с.
16. Староста В.І. Методологія наукових досліджень: навчально-методичний посібник для самостійної роботи здобувачів освіти. Вид. 2-е, випр. і доп. Ужгород: ДВНЗ «УжНУ», 2023. 72 с
17. Цехмістрова Г.С. Методологія та організація наукових досліджень: навч. посіб. К.: Видавничий Дім «Слово», 2012. 352 с.
18. Чирва Г. М. Методологія та організація наукових досліджень. Умань: Візаві, 2018. 188 с.

Допоміжна література

Лексикографічні праці

1. Великий тлумачний словник сучасної української мови. Уклад. і голов. ред. В. Т. Бусел. Київ-Ірпінь : ВТФ «Перун», 2009. 1728 с.
2. Головащук С. І. Словник-довідник з українського літературного слововживання. С. І. Головащук. Київ : Наук. думка, 2004. 448 с.
3. Головащук С. Російсько-український словник сталих словосполучень. Київ: Наук. думка, 2001. 640 с.
4. Сучасний словник іншомовних слів. Укл. О. Скопненко, Т. Цимбалюк. Київ: Довіра, 2006. 788 с.
5. Українська мова: Енциклопедія. Вид. 3-ге, випр. і доп. К.: Видавництво «Українська енциклопедія» імені М.П. Бажана. 2007. 822 с.
6. Українська мова. Тлумачний словотвірний словник новітніх запозичень, складних слів, словосполучень та аббревіатур / Коробова І. О. К., 2019. 503 с.
7. Яковлева А., Афонська Т. Сучасний тлумачний словник української мови. 55 000 слів. Харків: Торсинг, 2017. 672 с.
8. Український правопис / НАН України, Інститут мовознавства ім. О. О. Потебні; Інститут української мови НАН України. К.: Наукова думка, 2019. 393 с.

Основні нормативні акти

1. Конституція України. *Відомості Верховної Ради України*, 1996, № 30, ст. 141.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 25.06.2022).
2. Закон України «Про вищу освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2014. № 37-38, ст. 2004. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1556-18#Text> (дата звернення: 25.06.2022).
3. Закон України «Про освіту». *Відомості Верховної Ради*. 2017. № 38-39, ст.380.
URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19#Text> (дата звернення: 25.06.2022).
4. Закон України «Про наукову і науково-технічну діяльність». *Відомості*

Верховної Ради. 2016. № 3. ст.25. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19#n946> (дата звернення: 25.06.2022).

5. Закон України «Про авторське право і суміжні права». *Відомості Верховної Ради України*. 1994. № 13. ст.64. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12#Text> (дата звернення: 25.06.2022).
6. Український правопис (Постанова № 437 від 22 травня 2019 р.).
7. ДСТУ 8302:2015 «Інформація та документація. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання».
8. ДСТУ 4163:2020 «Уніфікована система організаційно-розпорядчої документації. Вимоги до оформлення документів». URL : <http://www.kdu.edu.ua/Documents/DSTU41632020v1.pdf>

Інформаційні ресурси в інтернеті

1. Наукова періодика України. URL: <http://journals.uran.ua/>
2. Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В.О. Сухомлинського. URL: <https://dnppb.gov.ua>.
3. ДСТУ 8302:2015. Бібліографічне посилання. Загальні положення та правила складання: Нац. стандарт України. Київ: ДП «УкрНДНЦ», 2016. 17 с. URL: <http://lib.pnu.edu.ua/files/dstu-8302-2015.pdf>
4. МОН України URL: <https://mon.gov.ua>.
5. Наукові фахові видання України. URL: <https://mon.gov.ua/ua/nauka/nauka/atestaciya-kadriv-vishoyi-kvalifikaciyi/naukovi-fahovividdannya>.
6. Національна бібліотека України імені В.І. Вернадського. URL: 54 <https://nbuv.gov.ua>.
7. Приклади оформлення літературних джерел згідно ДСТУ 8302:2015. URL: <http://library.nlu.edu.ua/Biblioteka/sait/nauka/gost/spisok-DSTU.pdf>
8. Положення про академічну доброчесність в ДВНЗ «УжНУ». URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/12223>.
9. Положення про дипломну роботу (дипломний проект). URL: <https://www.uzhnu.edu.ua/uk/infocentre/get/11106>.

10. Про авторське право і суміжні права: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3792-12>.
11. Про вищу освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/1556-18>.
12. Про захист персональних даних: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2297-17>.
13. Про наукову і науково-технічну діяльність: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/848-19>.
14. Про освіту: Закон України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>.
15. Профілі науковців. URL: <https://www.academia.edu/> <https://publons.com> <https://orcid.org>. <https://scholar.google.com.ua>. <https://www.researchgate.net/> <https://www.scopus.com/freelookup/form/author.uri>.
16. Реєстр наукових фахових видань України. URL: <http://resources.ukrintei.ua/refer/search>